

ISFAHAN
CHAMBER OF COMMERCE
INDUSTRIES, MINES & AGRICULTURE

اتاق بازرگانی
صنایع، معادن و کشاورزی
اصفهان

اثرات عضویت در سازمان همکاری شانگهای بر جمهوری اسلامی ایران

اتاق بازرگانی
صنایع، معادن و کشاورزی
اصفهان
ISFAHAN CHAMBER OF COMMERCE
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

اثرات عضویت در سازمان همکاری شانگهای بر جمهوری اسلامی ایران از منظر فعالین اقتصادی استان اصفهان

مجری:

واحد پژوهش و بررسی‌های اقتصادی

مهرماه ۱۴۰۲

شناسنامه پژوهش

نام پژوهش: اثرات عضویت در سازمان همکاری شانگهای بر جمهوری اسلامی ایران

از منظر فعالین اقتصادی استان اصفهان

کد شناسایی: ۱۱۱۱۱۰۲۰۷۱۲

مجری پژوهش: واحد پژوهش و بررسی‌های اقتصادی

تهیه‌کنندگان: مهدی براتی دهکردی، مصطفی مبینی دهکردی

انتشارات: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: مهرماه ۱۴۰۲

صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	۱. چکیده
۲	۲. مقدمه
۲	۳. اهداف سازمان همکاری شانگهای
۳	۴. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای
۴	۵. قابلیت‌های سازمان همکاری شانگهای از جنبه‌های مختلف
۴	۵-۱. جغرافیایی
۵	۵-۲. میزان جمعیت، رشد و سهم از جمعیت جهان
۶	۵-۳. اندازه اقتصاد کشورهای عضو و درآمد سرانه
۸	۵-۴. بخش خارجی اقتصاد (تجارت خارجی)
۴۴	۵-۵. جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی
۴۶	۶. فرصت‌ها و چالش‌های پیشروی سازمان همکاری شانگهای
۵۳	۷. فرصت‌ها و چالش‌های پیش روی ایران با عضویت سازمان همکاری شانگهای
۵۳	۷-۱. فرصت‌ها
۶۰	۷-۲. چالش‌ها
۶۲	۸. ارزیابی اثرات عضویت در سازمان شانگهای بر جمهوری اسلامی ایران از دید فعالین اقتصادی
۷۱	۹. جمع‌بندی
۷۳	منابع
۷۶	پیوست اول روش علمی پژوهش

عنوان جداول

صفحه	جدول
۵	جدول ۱. جمعیت و وسعت در سال ۲۰۲۲
۶	جدول ۲. برخی آمار منتخب اقتصادی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۲۰۲۲
۹	جدول ۳. حجم صادرات و واردات کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای (میلیارد دلار و درصد)
۱۴۰۱	جدول ۴. بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۱۴۰۱
۱۲	
۱۹	جدول ۵. عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۱۴۰۱
۱۹	جدول ۶. شرکای عمده تجاری و عمده‌ترین کالاهای صادراتی و وارداتی کشورهای عضو سازمان همکاری
۲۵	شانگهای در سال ۲۰۲۰
۱۴۰۱	جدول ۷. بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۱۴۰۱
۴۲	
	جدول ۸. عمده‌ترین اقلام وارداتی استان اصفهان از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال
۴۳	۱۴۰۱
	جدول ۹. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (جریان خالص ورود سرمایه) کشورهای عضو سازمان همکاری
۴۵	شانگهای (میلیون دلار و درصد)
۶۰	جدول ۱۱. فرصت‌های ایجاد شده برای ایران با عضویت در سازمان همکاری شانگهای
۶۳	جدول ۱۲. شاخص‌های اثرگذاری عضویت در سازمان شانگهای بر ایران
۶۴	جدول ۱۳. رتبه‌بندی مؤلفه‌های مؤثر پیوست ایران به سازمان شانگهای بدون توجه به تحریم‌ها
۶۶	جدول ۱۴. رتبه‌بندی شاخصهای مؤثر پیوست ایران به سازمان شانگهای بدون توجه به تحریم‌ها
	جدول ۱۵. رتبه‌بندی مؤلفه‌های مؤثر، از پیوستن ایران به سازمان شانگهای با توجه به نقش تعدیلگری تحریم
۶۸	

۱. چکیده

در این پژوهش بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران و استان اصفهان در کشورهای عضو سازمان شانگهای شناسایی و به تفکیک مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. همچنین اقلام عمده وارداتی استان اصفهان و کشور از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای معرفی شده و برای هر کشور عضو به‌طور جداگانه مورد بررسی دقیق قرار گرفته است.

همچنین این مطالعه، به بررسی اثرات عضویت ایران در سازمان شانگهای از نقطه نظر خبرگان صنعتی و فعالان تجاری اقتصادی استان اصفهان می‌پردازد. به این منظور به نظر سنجی از ۱۳ خبره دانشگاهی که سابقه فعالیت تجاری-اقتصادی داشته‌اند و با بازارهای کشورهای عضو شانگهای آشنایی کافی داشته‌اند و نیز ۱۳۷ نفر از فعالان بخش خصوصی که به شکل تصادفی از بین ۳۳۲۰ عضو اتاق بازرگانی اصفهان انتخاب شدند پرداخته شد. باهدف بررسی دقیق‌تر اثرات عضویت بر اقتصاد ایران دو سناریو مورد بررسی قرار گرفت.

سناریو اول با پیش فرض احیای برجام و لغو کلیه تحریم‌های ظالمانه و سناریو دوم بدون احیای برجام و لغو کلیه تحریم‌های ظالمانه طراحی شد. نتایج حاکی از آن است که:

تحت سناریو اول، عضویت در سازمان شانگهای موجب افزایش صادرات غیرنفتی، رهایی از اقتصاد تک‌قطبی، تقویت بخش خصوصی، سهولت واردات، آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام نوین تجاری جهانی و توسعه بندری در اقتصاد ایران منجر خواهد شد.

تحت سناریو دوم، از منظر خبرگان اقتصادی عضویت در سازمان شانگهای نمی‌تواند منجر به نتایج قابل قبول برای اقتصاد استان اصفهان و اقتصاد ایران شود.

به عبارتی از منظر فعالین اقتصادی استان می‌توان این گونه بیان داشت در حال حاضر شوریهایی عضو سازمان شانگهای به هیچ‌یک از ظرفیت‌هایی که در ایران وجود دارد برای پیشبرد اهدافشان نیاز ندارند، و یا به عبارتی وابستگی بالایی به بلوک غرب داشته در نتیجه این رابطه یک‌طرفه قابلیت تحقق و تداوم ندارد.

همچنین به‌طور جداگانه پس از مطالعات تفصیلی پیرامون بازارهای هدف ایران در کشورهای عضو سازمان شانگهای، بزرگ‌ترین بازارهای هدف صادراتی ایران و استان اصفهان در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای شناسایی و به تفکیک مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. همچنین اقلام عمده وارداتی استان اصفهان و کشور از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای معرفی شده و برای هر کشور عضو به‌طور جداگانه مورد بررسی دقیق قرار گرفته است.

۲. مقدمه

ایران همانند بسیاری از کشورها، تجربه حضور در چندین موافقت‌نامه همگرایی اقتصادی را دارد. سازمان همکاری شانگهای یکی از سازمان‌هایی همگرای اقتصادی است که ایران در آن عضو شده است. بنابراین کشور ایران و سایر کشورهای عضو سازمان شانگهای می‌توانند در قالب همگرایی اقتصادی، تجارت خارجی میان خود را افزایش داده و با گسترش صادرات و واردات، حجم بالایی از مبادلات دوجانبه را به نمایش بگذارند.

سازمان همکاری شانگهای به دلیل مزیت‌های نسبی متفاوت بین کشورها و همچنین جمعیت چشمگیر آن (دارا بودن بیش از ۴۰ درصد جمعیت جهان) ظرفیت بسیار بالایی برای افزایش حجم تجارت اعضای خود دارد. در واقع جمعیت بالای این سازمان، انتظار افزایش قابل توجه تقاضا را به دنبال دارد که انتظار ارتقاء سطح روابط تجاری اعضا را در در پیش خواهد داشت. در حوزه اقتصاد، اعضای سازمان شانگهای حدود یک چهارم تولید ناخالص داخلی دنیا را در اختیار دارند (آمار بانک جهانی) و به احتمال زیاد طی سال‌های آینده، دو کشور عضو این سازمان (چین و هند)، جزء پنج اقتصاد بزرگ دنیا خواهند بود. از نظر روابط تجاری، کل حجم کنونی تجارت سازمان همکاری شانگهای نزدیک ۸/۶ تریلیون دلار است که معادل ۱۷ درصد از تجارت کل دنیاست. بنابراین سازمان همکاری شانگهای به عنوان یک سازمان منطقه‌ای بزرگ در آسیا، اهداف اقتصادی بزرگی را در پیش روی اعضای خود قرار داده است. ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای دیگر، تجربه حضور در چندین موافقت‌نامه همگرایی اقتصادی را دارد که عضویت در سازمان همکاری شانگهای نیز یکی از تلاش‌ها برای همگرایی اقتصادی است (انصاری نصب و بیدمال، ۱۴۰۱).

در این مطالعه، ابتدا به بیان مقدماتی شکل‌گیری این سازمان و اعضای آن پرداخته خواهد شد، سپس به بیان مزیت‌های آن از لحاظ جغرافیایی، جمعیتی، اقتصادی، انرژی و ... پرداخته خواهد شد. در نهایت با استفاده از پرسشنامه، با استفاده از نظر خبرگان، به تأثیرات عضویت ایران در این سازمان بر مؤلفه‌های اقتصادپیرداخته خواهد شد.

۳. اهداف سازمان همکاری شانگهای

بر اساس اسناد امضاء شده و بیانیه تأسیسی سازمان، اهداف اصلی عبارتند از^۱:

۱. تقویت اعتماد متقابل و حسن همجواری مرزی و دوستی بین کشورهای عضو برای تثبیت همکاری‌های چندوجهی در نگهداری و تقویت صلح و امنیت و ثبات منطقه،
۲. همکاری مشترک برای مقابله با تروریسم، جدایی طلبی و افراط‌گرایی در تمام اشکال آن، مبارزه با قاچاق مواد مخدر، قاچاق سلاح و سایر فعالیت‌های جناحی با خصوصیت فراملی و مهاجرت غیرقانونی.

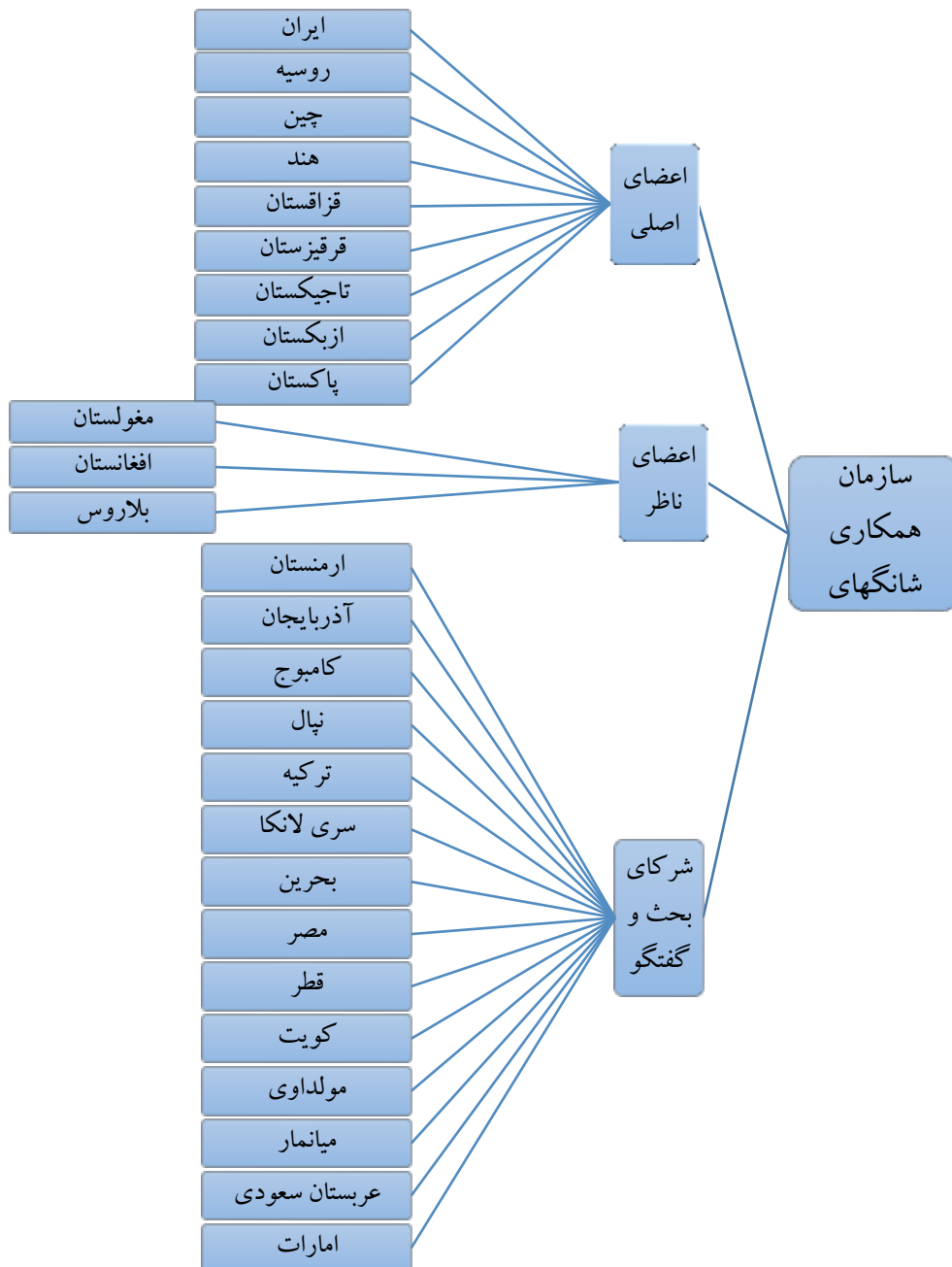
¹ <http://eng.sectesco.org/cooperation/20170110/192193.html>

۳. توسعه همکاری‌های ثمربخش در امور سیاسی، اقتصادی، تجارت، علم و تکنولوژی، فرهنگ، آموزش، انرژی، حمل و نقل و حفظ محیط زیست،

۴. ارتقاء کیفی ساختاری جدید در بخش سیاست و اقتصاد بین الملل بر اساس منطق، عدالت و دموکراسی.

۲. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای

شکل ۲. کشورهای مرتبط با سازمان همکاری شانگهای

منبع: سایت سازمان همکاری شانگهای^۱

^۱ <http://eng.sectsc.org/cooperation/20170110/192193.html>

۵. قابلیت‌های سازمان همکاری شانگهای از جنبه‌های مختلف

این بخش از گزارش سعی دارد به این پرسش جواب دهد که سازمان همکاری شانگهای از جنبه‌های مختلف از جمله جغرافیا، جمعیت، اقتصاد، تجارت و سرمایه گذاری دارای چه قابلیت هایی است؟ از این رو در ادامه به بررسی موارد پیش گفته پرداخته شده است.

۵-۱. جغرافیایی

در بسیاری از گروه‌بندی‌های اقتصادی، اعضا از نظر جغرافیایی به یکدیگر نزدیک هستند، گو اینکه جغرافیای اقتصادی می‌تواند تغییر کند. با این حال، تغییر هزینه‌های نسبی شیوه‌های گوناگون حمل و نقل می‌تواند معادلات درباره اهمیت فاصله بین اعضای گروه‌بندی‌های منطقه‌ای را به هم بزند. کاهش هزینه متوسط حمل و نقل در مقایسه با هزینه‌های دیگر باعث کاهش هزینه گسترش یک گروه‌بندی می‌شود. با این وجود نزدیکی جغرافیایی و هزینه حمل و نقل تنها عامل تعیین کننده در تعیین اعضای یک گروه‌بندی منطقه‌ای نیستند و هزینه حمل و نقل فقط جزئی از کل هزینه‌ها است و بسته به تعداد مراکز تولید و سطوح مختلف توسعه طرف‌های بالقوه تجاری، هزینه معامله با آن‌ها فرق می‌کند. نزدیکی جغرافیایی اعضا نه تنها می‌تواند باعث تسهیل و ارزان‌تر شدن مبادلات تجاری شود، بلکه ممکن است دلیل به وجود آمدن برخی ویژگی‌های اقتصادی مشترک از نظر منابع، آب و هوا و موارد دیگر بین این گونه نیز باشد. در اکثر گروه‌بندی‌های اقتصادی، اعضا بیشتر در یک منطقه جغرافیایی قرار دارند، ولی در تعداد زیادی از این گروه‌بندی‌ها نیز حداقل برخی از اعضا با دیگران فاصله دارند، به شکلی که نمی‌توان فاصله جغرافیایی را پدیده نامتعارفی در گروه‌بندی‌ها دانست. تغییر شیوه‌ها و در نتیجه هزینه‌های حمل و نقل باعث تغییر اهمیت نزدیکی یا فاصله جغرافیایی و در نتیجه باعث تغییر اعضای مناسب برای یک گروه‌بندی منطقه‌ای می‌شود. سازمان جهانی تجارت بارزترین استثنا در مورد این قاعده است و نشان می‌دهد که تنها کشورهای هم‌جوار به آزادسازی و قانونمندی تجارت بین خود نمی‌پردازند. به هر حال، اگرچه تمام گروه‌بندی‌های منطقه‌ای با معیار جغرافیایی درگیرند، ولی تنها این معیار نیست که اعضای یک گروه‌بندی منطقه‌ای را مشخص می‌کند.

وسعت کشورهای عضو (اصلی و ناظر) سازمان همکاری شانگهای روی هم بیش از ۳۷ میلیون کیلومتر مربع یا ۲۸ درصد از سطح خشکی‌های زمین است. این سازمان از نظر گستره جغرافیایی در مرکز قاره آسیا پراکنده شده است و البته مرکزیت اکثر واحدهای سیاسی عضو آن به شمال شرق خاورمیانه و مرکز آسیا تعلق دارد. در این گروه‌بندی منطقه‌ای، اعضا از نظر جغرافیایی به هم نزدیک هستند و هزینه‌های نسبی شیوه‌های گوناگون حمل و نقل (زمینی، آبی، هوایی) به مراتب پایین‌تر از کشورهای دیگر است. کاهش هزینه حمل و نقل

در مقایسه با هزینه‌های دیگر باعث کاهش هزینه گسترش این گروه‌بندی منطقه‌ای می‌شود و از این منظر اعضای سازمان به علت نزدیکی جغرافیایی از یک برتری طبیعی برخوردارند. به این ترتیب در حقیقت اعضای آن از نظر جغرافیایی نزدیک به هم و در واقع جزء شرکای تجاری طبیعی یکدیگرند.

۲-۵. میزان جمعیت، رشد و سهم از جمعیت جهان

کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای با دارا بودن جمعیت ۳/۳۶۹ میلیارد نفر، ۴۲/۳۸ درصد از جمعیت جهانی را در خود جا داده‌اند. این سازمان از نظر میزان جمعیت، بزرگترین سازمان همگرایی اقتصادی در جهان است. در میان اعضا، بالاترین جمعیت به چین تعلق دارد که این کشور ۱۷/۷۶ درصد از جمعیت جهان و ۴۱/۹۱ درصد جمعیت این سازمان را در سال ۲۰۲۲ در خود جای داده است.

بعد از چین، کشورهای هند، پاکستان و روسیه قرار دارند. این چهار کشور در مجموع ۳/۲۰۸ میلیون نفر یعنی ۹۵/۲۳ درصد جمعیت سازمان را در سال ۲۰۲۲ در خود جای داده‌اند. این سازمان قلمروی برابر با ۳۵ میلیون کیلومتر مربع دارد که بیش از نه برابر اندازه مطرح‌ترین سازمان منطقه‌ای جهان - اتحادیه اروپا - است و جمعیت آن بیش از ۳/۳ میلیارد نفر است که دومین سازمان بزرگ دنیا بعد از سازمان ملل متحد است. از نظر جمعیتی هند و چین جمعیت قابل ملاحظه‌ای دارند. از آنجاییکه در باب اهمیت هر سازمان همگرایی اقتصادی، علاوه بر جمعیت (به عنوان معیاری از میزان تقاضا در آن پیمان)، توانایی کشورها، مشاغل یا افراد برای بهبود استاندارد زندگی نیز اهمیت دارد، در ادامه برخی شاخص‌های اقتصادی منتخب کشورهای عضو این سازمان مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱. جمعیت و وسعت در سال ۲۰۲۲

کشور	وسعت (کیلومتر مربع)	سهم از وسعت جهان (درصد)	جمعیت	سهم از جمعیت جهان (درصد)
چین	۹,۵۹۶,۹۶۱	۶/۵	۱,۴۱۲,۱۷۵,۰۰۰	۱۷/۷۶
هند	۳,۱۶۶,۴۱۴	۲/۱۲	۱,۴۱۷,۱۷۳,۱۷۳	۱۷/۸۲
روسیه	۱۷,۰۹۸,۲۴۶	۱۱/۴۸	۱۴۳,۵۵۵,۷۳۶	۱/۸۱
قزاقستان	۲,۷۲۴,۹۰۰	۱/۸۳	۱۹,۶۲۱,۹۷۲	۰/۲۵
ایران	۱,۶۴۸,۱۹۵	۱/۱	۸۸,۵۵۰,۵۷۰	۱/۱۱
پاکستان	۸۸۱,۹۱۲	۰/۵۹	۲۳۵,۸۲۴,۸۶۲	۲/۹۷
قرقیزستان	۱۹۹,۹۵۱	۰/۱۳	۶,۸۰۳,۳۰۰	۰/۰۹
ازبکستان	۴۴۷,۴۰۰	۰/۳	۳۵,۶۴۸,۱۰۰	۰/۴۵
تاجیکستان	۱۴۳,۱۰۰	۰/۰۹	۹,۹۵۲,۷۸۷	۰/۱۳
مجموع	۳۵,۹۰۷,۰۷۹	۲۴/۱۰	۳,۳۶۹,۳۰۵,۵۰۰	۴۲/۳۸

مأخذ: بانک جهانی

۳-۵. اندازه اقتصاد کشورهای عضو و درآمد سرانه

مولفه دیگری که اهمیت سازمان همکاری شانگهای را نشان می‌دهد، تولید ناخالص داخلی اعضای فعلی این سازمان است. تحلیل تولید ناخالص داخلی مطالب فراوانی را درباره‌ی اینکه چگونه استاندارد زندگی در یک اقتصاد تغییر می‌کند آشکار می‌سازد (رابرت جی. بارو، اقتصاد کلان)؛ از این رو رایج‌ترین شاخصی است که برای اندازه‌گیری رفاه یک جامعه و مقایسه آن با سایر جوامع توسط اقتصاددانان به کار گرفته می‌شود (گریگوری منکیو، مبانی علم اقتصاد). در جدول شماره ۲، تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای ارائه شده است.

جدول ۲. برخی آمار منتخب اقتصادی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۲۰۲۲

کشور	GDP (میلیارد دلار)	رشد سالانه GDP سال ۲۰۲۲ نسبت به سال ۲۰۲۱ (درصد)	درآمد سرانه (دلار)	سهم از جهان (درصد)
چین	۱۷,۹۶۳	۲/۹۹	۱۲,۷۲۰	۱۷/۸۶
هند	۳,۳۸۵	۷/۰۰	۲,۳۸۹	۳/۳۷
روسیه	۲,۲۴۰	- ۲/۰۷	۱۵,۳۴۵	۲/۲۳
پاکستان	۳۷۷	۶/۱۹	۱,۵۹۷	۰/۳۷
ایران	۳۸۹	۲/۷۵	۴,۳۸۸	۰/۳۹
قزاقستان	۲۲۱	۳/۲۰	۱۱,۲۴۴	۰/۲۲
ازبکستان	۸۰	۵/۶۷	۲,۲۵۵	۰/۰۸
قرقیزستان	۱۱	۷/۰۲	۱,۶۰۷	۰/۰۱
تاجیکستان	۱۰	۸/۰۰	۱,۰۵۴	۰/۰۱
مجموع	۲۴,۶۷۶	-	-	۲۴/۵۳

مأخذ: بانک جهانی

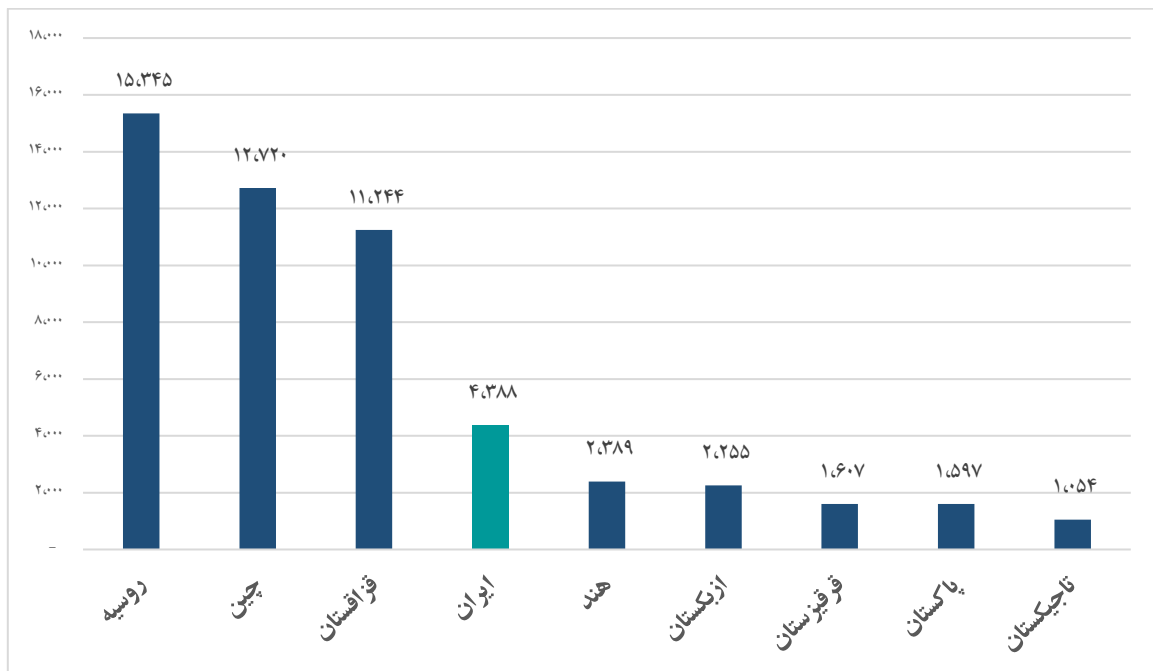
بررسی تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو سازمان شانگهای گویای آن است که کل تولید ناخالص داخلی اعضای این سازمان در سال ۲۰۲۲، برابر با ۲۴,۶۷۶ میلیارد دلار است که معادل ۲۴/۵۳ درصد تولید ناخالص جهانی بوده است. در این میان بر خلاف بقیه کشورهای عضو این سازمان که در سال ۲۰۲۰ عمدتاً به دلیل درگیری با بیماری کووید-۱۹ رشد منفی در تولیدات ناخالص داخلی خود را تجربه کرده‌اند، کشور چین رشد مثبت داشته و بیشترین تولید ناخالص داخلی در بین این کشورها را در سال ۲۰۲۰ داشته است. بر اساس گزارش سازمان تجارت جهانی در سال ۲۰۲۳، کشور روسیه نیز در سال ۲۰۲۲ به دلیل درگیری با کشور اوکراین، رشد منفی را تجربه کرده است. بر اساس این گزارش، تحریم‌های اقتصادی اعمال شده بر کشور

روسیه، در واکنش به جنگ در اوکراین تأثیر منفی بر روسیه داشته و باعث شده بیشترین کاهش تولید ناخالص داخلی واقعی را تجربه کند (گزارش سال ۲۰۲۳ سازمان تجارت جهانی).

نکته قابل ذکر در این مورد آن است که کشورهای عضو این سازمان از نظر اندازه تولید ناخالص داخلی وضعیت نامتوازن و ناهمگونی دارند، به شکلی که سه کشور چین، هند و روسیه، در کل ۲۳,۵۸۹ میلیارد دلار و بیش از ۹۵ درصد (۹۵/۵۹ درصد) از کل تولید ناخالص داخلی این سازمان را تشکیل می‌دهند و در مقابل دو کشور قرقیزستان و تاجیکستان از اعضای سازمان با تولید ناخالص داخلی ۲۱ میلیارد دلار از نظر تولید ناخالص داخلی جایگاه بالایی در این سازمان ندارند، مجموع تولید ناخالص داخلی این دو کشور ۰/۰۸۶ درصد (کمتر از ۱ درصد) از کل تولید ناخالص داخلی این سازمان است.

نظر به نامتوازن بودن اندازه تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، امکان توسعه تجارت درون منطقه‌ای بالا هم‌پای اقتصادهای بزرگ با درآمد سرانه بالا میسر نیست مگر آنکه در بلندمدت کشورهای با درآمد پائین در مسیر رشد بالا قرار گرفته و اندازه اقتصاد و درآمد سرانه آن تا چند برابر اندازه فعلی افزایش یابد و متعاقباً تجارت خارجی گسترش یافته و متنوع‌تر گردد.^۱

نمودار ۱. درآمد سرانه کشورهای عضو سازمان شانگهای در سال ۲۰۲۲ (دلار)

^۱ بررسی ابعاد اقتصادی و تجاری سازمان همکاری شانگهای و فرصت‌های پیشروی ایران (موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

GDP تنها نشانگر حجم فعالیت‌های تولیدی داخل یک کشور در طول یک سال است و به تنهایی نمی‌تواند نشان‌دهنده رفاه جامعه باشد. حتی مبدع حساب‌های ملی، سیمون کوزنتس، هم معتقد بود رفاه را نمی‌توان از GDP استنباط کرد. در این مورد، درآمد سرانه می‌تواند یکی از معیارهای مقایسه اوضاع اقتصادی کشورهای مختلف با یکدیگر باشد که قاعدتاً این شاخص نیز به صورت مطلق توسعه‌یافتگی و پیشرفت اقتصادی یک کشور را نشان نمی‌دهد. از این رو باید عوامل دیگری مانند سطح و هزینه زندگی و شکل توزیع درآمدها، نیازها و مشکلات هر کشور، تمایلات و عادات مصرفی، ضریب پس‌انداز و سرمایه‌گذاری را در نظر گرفت. رعایت این ضوابط تا حدودی درآمد سرانه را به واقعیت‌های اقتصادی کشور نزدیک‌تر و موضوع مقایسه را منطقی‌تر می‌کند. تولید ناخالص داخلی ۹ کشور مورد مطالعه در نمودار ۱ نشان داده شده است.

طبق تعاریف موجود از درآمد سرانه، این شاخص برای تعیین میانگین درآمد هر نفر برای یک منطقه و ارزیابی استاندارد زندگی و کیفیت زندگی جمعیت استفاده می‌شود.^۱ شاید رایج‌ترین استفاده از درآمد سرانه برای تعیین ثروت یا کمبود ثروت یک منطقه باشد. به عنوان مثال، درآمد سرانه یکی از معیارهایی است که دفتر تحلیل اقتصادی ایالات متحده (BEA)^۲ برای رتبه‌بندی ثروتمندترین شهرستان‌ها در ایالات متحده استفاده می‌کند. مطابق اطلاعات آماری ارائه شده، در سال ۲۰۲۲، بالاترین تولید سرانه در این گروه، از آن روسیه (۱۵,۳۴۵ دلار) و کمترین تولید سرانه از آن تاجیکستان (۱,۰۵۴ دلار) می‌باشد. در این میان کشور چین با وجود کسب رتبه اول در اندازه اقتصاد سازمان همکاری شانگهای، با تولید سرانه ۱۲,۷۲۰ دلار رتبه سوم را در میان ۹ کشور مورد مطالعه دارد. کشور ایران از نظر تولید سرانه با ۴,۳۸۸ دلار رتبه چهارم را در میان ۹ کشور مورد مطالعه کسب کرده است. بر مبنای این شاخص می‌توان این ادعا را مطرح کرد که هر چه درآمد سرانه کشورها بالاتر باشد، سطح استاندارد و کیفیت زندگی بالاتر است. در بین کشورهای عضو این سازمان اختلافی ۱۴,۲۹۱ دلاری (از کمترین تا بیشترین میزان درآمد سرانه بین کشورها) وجود دارد. از این رو می‌توان ادعا کرد که تقاضا در این کشورها که به ثروت مردم آنها ارتباط دارد، متفاوت بوده و می‌تواند میزان تجارت بین آنها را تحت تاثیر قرار دهد.

۴-۵. بخش خارجی اقتصاد (تجارت خارجی)

اندازه صادرات و واردات، و سهم جهانی کشورهای عضو سازمان شانگهای در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۱ در جدول شماره ۳، درج شده است. مطابق این آمار؛ در میان کشورهای عضو، چین بهترین کارنامه تجاری را در دوره زمانی ارائه شده به دست آورده است. در سال ۲۰۲۲، سهم چین از صادرات جهانی ۱۴/۶۸ درصد بوده

^۱ <https://www.investopedia.com/terms/i/income-per-capita.asp>

^۲ U.S. Bureau of Economic Analysis

است و میزان صادرات این کشور در این سال نسبت به سال ۲۰۲۱ میلادی ۶/۸۹ درصد رشد داشته است. همچنین در بین این کشورها کمترین صادرات در سال ۲۰۲۲ مربوط به کشور تاجیکستان با ۲ میلیارد دلار بوده است که ۰/۰۱ درصد از صادرات جهانی و ۰/۰۵ درصد از صادرات کشورهای عضو سازمان شانگهای را شامل شده است.

لازم به ذکر است که سه کشور چین، هند و روسیه، با اندازه صادرات ۴,۶۱۱ میلیارد دلار، ۱۴/۷۱ درصد از صادرات جهانی و ۹۶/۸۳ درصد از صادرات کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای را به خود اختصاص داده‌اند. سه کشور ازبکستان، قرقیزستان و تاجیکستان، حجم تجارت بالایی ندارند؛ زیرا مجموع صادرات این سه کشور در کل با اندازه ۱۹ میلیارد دلار، ۰/۰۸ صادرات جهانی و ۰/۴۲ درصد صادرات کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای را شامل می‌شود. بنابراین آمار ارائه شده در زمینه تجارت خارجی، نشان‌دهنده آن است که کشورهای عضو این سازمان از نظر اندازه تجارت، تفاوت زیادی دارند.

جدول ۳. حجم صادرات و واردات کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای (میلیارد دلار و درصد)

کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	صادرات				واردات					
	سال ۲۰۲۲	سال ۲۰۲۱	رشد سال نسبت به سال ۲۰۲۱	سهم جهانی	سهم در سازمان شانگهای	سال ۲۰۲۲	سال ۲۰۲۱	رشد سال نسبت به سال ۲۰۲۱	سهم جهانی	سهم در سازمان شانگهای
چین	۳,۵۹۴	۳,۳۶۲	۶/۸۹	۱۴/۶۸	۷۵/۴۶	۲,۷۱۶	۲,۶۷۶	۱/۵۱	۱۰/۸۴	۷۰/۸۴
هند	۴۵۳	۳۹۵	۱۴/۶۶	۱/۸۵	۹/۵۱	۷۳۳	۵۷۰	۲۸/۴۳	۲/۹۲	۱۹/۱۱
روسیه	۵۶۵	۴۹۲	۱۴/۸۰	۲/۳۱	۱۱/۸۷	۱۹۴	۲۹۴	- ۳۳/۷۷	۰/۷۸	۵/۰۷
قزاقستان	۸۴	۶۰	۳۹/۹۰	۰/۳۴	۱/۷۷	۵۰	۴۱	۲۰/۸۳	۰/۲۰	۱/۳۱
ایران	۱۶	۷۵	- ۷۹/۲۴	۰/۰۶	۰/۳۳	۲۷	۵۳	- ۴۹/۰۹	۰/۱۱	۰/۷۰
پاکستان	۳۱	۲۹	۷/۹۵	۰/۱۳	۰/۶۵	۷۱	۷۳	- ۲/۷۴	۰/۲۸	۱/۸۵
ازبکستان	۱۵	۱۴	۸/۹۲	۰/۰۶	۰/۳۲	۲۸	۲۴	۱۹/۱۴	۰/۱۱	۰/۷۴
قرقیزستان	۲	۲	۳۱/۸۱	۰/۰۱	۰/۰۵	۱۰	۶	۷۲/۸۷	۰/۰۴	۰/۲۵
تاجیکستان	۲	۲	۳۰/۳۹	۰/۰۱	۰/۰۵	۵	۴	۲۲/۸۸	۰/۰۲	۰/۱۴

مأخذ: Trade map

آنچه در تحلیل مزیت‌های عضویت ایران به سازمان همکاری شانگهای اهمیت دارد، بررسی وضعیت تجارت ایران با اعضای این سازمان و وضعیت تجارت آن‌ها با جهان است. در ادامه به‌طور خلاصه بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای معرفی خواهند شد.

نتایج تحلیل داده‌های تجاری (برگرفته از پایگاه داده گمرک ایران) نشان می‌دهد که در سال ۱۴۰۱، بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشورهای سازمان همکاری شانگهای به ترتیب در گروه کالایی: ۱- سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی (کد تعرفه گمرکی ۲۷)، ۲- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد (کد تعرفه گمرکی ۳۹)، ۳- مواد شیمیایی آلی (کد تعرفه گمرکی ۲۹)، ۴- چدن، آهن و فولاد (کد تعرفه گمرکی ۷۲) و ۵- سنگ فلز، جوش و خاکستر (کد تعرفه گمرکی ۲۶) بوده است.

با نگاه جزئی‌تر می‌توان گفت بزرگ‌ترین بازار صادراتی ایران در کشور چین در سال ۱۴۰۱ به گروه کالایی زیر تعلق دارد: ۱- سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی (کد تعرفه گمرکی ۲۷)، ۲- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد (کد تعرفه گمرکی ۳۹)، ۳- مواد شیمیایی آلی (کد تعرفه گمرکی ۲۹).

همچنین بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشور هند به ترتیب در گروه کالایی: ۱- سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی (کد تعرفه گمرکی ۲۷)، ۲- مواد شیمیایی آلی (کد تعرفه گمرکی ۲۹)، ۳- محصولات شیمیایی غیر آلی؛ ترکیبات آلی یا غیر آلی فلزات گران‌بها، عناصر رادیواکتیو، فلزات خاک‌های کمیاب و ایزوتوپ‌ها (کد تعرفه گمرکی ۲۸) بوده است.

همچنین در سال ۱۴۰۱، بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشور روسیه در گروه کالایی: ۱- میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه (کد تعرفه گمرکی ۰۸)، ۲- سبزیجات، نباتات، ریشه و غده‌های زیرخاکی خوراکی (کد تعرفه گمرکی ۰۷)، ۳- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد (کد تعرفه گمرکی ۳۹) بوده است.

در سال ۱۴۰۱ بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشور پاکستان در گروه کالایی: ۱- سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی (کد تعرفه گمرکی ۲۷)، ۲- محصولات لبنی؛ تخم پرندگان؛ عسل طبیعی؛ محصولات خوراکی که منشأ حیوانی دارند (کد تعرفه گمرکی ۰۴)، ۳- میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه (کد تعرفه گمرکی ۰۸) بوده است.

در کشور قزاقستان نیز بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران به ترتیب در گروه کالایی: ۱- میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه (کد تعرفه گمرکی ۰۸)، ۲- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد (کد تعرفه گمرکی ۳۹) و ۳- محصولات لبنی؛ تخم پرندگان؛ عسل طبیعی؛ محصولات خوراکی که منشأ حیوانی دارند (کد تعرفه گمرکی ۰۴) بوده است.

همچنین بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشور ازبکستان به ترتیب در گروه کالایی: ۱- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد (کد تعرفه گمرکی ۳۹)، ۲- چدن، آهن و فولاد (کد تعرفه گمرکی ۷۲)، ۳- میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه (کد تعرفه گمرکی ۰۸) بوده است.

همچنین در این سال بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشور قرقیزستان در گروه کالایی: ۱۱- میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه (کد تعرفه گمرکی ۰۸)، ۲- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد (کد تعرفه گمرکی ۳۹)، ۳- فرش و سایر کف‌پوش‌ها از مواد نسجی (کد تعرفه گمرکی ۵۷) بوده است.

درنهایت در سال ۱۴۰۱، بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی که ایران در کشور تاجیکستان داشته است، به ترتیب در گروه کالایی: ۱- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته‌شده از این مواد (کد تعرفه گمرکی ۳۹) ۲- چدن، آهن و فولاد (کد تعرفه گمرکی ۷۲)، و ۳- میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه (کد تعرفه گمرکی ۰۸) بوده است.

در جدول ۴ و ۵ حجم تجارت ایران با کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای نشان داده شده است.

جدول ۴. بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۱۴۰۱

کشور عضو سازمان همکاری شانگهای		واحد پول	میزان صادرات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل صادرات ایران	رتبه	کالاهای عمده صادراتی ایران به هر مقصد	
کشور عضو سازمان همکاری شانگهای		واحد پول	میزان صادرات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل صادرات ایران	رتبه	شرح تعرفه	کد تعرفه
چین	یوان		۱۴,۵۸۳,۸۹۵,۴۵۰	٪۲۷/۵۱	۱	پروپان	۲۷۱۱۱۲
						بوتان	۲۷۱۱۱۳
						متانول (الکل متلیک)	۲۹۰۵۱۱
						پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۹۴/۰	۳۹۰۱۱۰
						پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۹۴/۰ یا بیشتر	۳۹۰۱۲۰
						کاتد و قطعات کاتد	۷۴۰۳۱۱
						سنگ آهن و کنسانتره‌های آن، از جمله پیریت آهن تفته شده (خاکستر پیریت) به هم فشرده شده	۲۶۰۱۱۲
						سایر، با سطح مقطع عرضی مربع مستطیل (غیر از مربع)	۷۲۰۷۱۲
						شمش آهن و فولادهای غیرممزوج به شکل شمش یا به اشکال ابتدایی دیگر	۷۲۰۶۱۰
هند	روپیه		۲,۱۴۵,۹۵۶,۳۷۶	٪۴/۰۵	۵	گوگرد از هر نوع، به استثنای گل گوگرد (گوگرد تصعید شده (Sublimed sulphor)، گوگرد رسوب کرده (precipitated sulphor) و گوگرد کولوئیدال	۲۵۰۳۰۰
						آمونیاک بدون آب	۲۸۱۴۱۰
						قیر نفت	۲۷۱۳۲۰
						متانول (الکل متلیک)	۲۹۰۵۱۱
						پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۹۴/۰ یا بیشتر	۳۹۰۱۲۰
						تولوئن (هیدروکربن‌های حلقوی)	۲۹۰۲۳۰
						روغن‌های نفتی و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده‌هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های حاصل از	۲۷۱۰۱۹

کالاهای عمده صادراتی ایران به هر مقصد		رتبه	سهم از ارزش کل صادرات ایران	میزان صادرات ایران (دلار)	واحد پول	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
کد تعارف	شرح تعارف					
	مواد معدنی قیری باشد، این روغن ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشد؛ آخال روغن ها (سایر)					
۳۱۰۲۱۰	اوره حتی به صورت محلول در آب					
۰۸۰۴۱۰	خرما					
۷۲۰۳۹۰	سایر محصولات آهنی حاصل از احیای مستقیم کلوخه های معدنی آهن و سایر محصولات آهنی اسفنجی، به شکل توده (Lump)، گلوله و حبه یا به اشکال همانند؛ آهن با درجه خلوص حداقل ۹۹/۹۴ درصد وزنی به شکل توده، گلوله و حبه یا به اشکال همانند.					
۲۹۰۵۳۱	اتیلن گلیکول (اتان دی تول)					
۲۷۱۱۱۹	سایر گازهای نفتی و سایر هیدروکربورهای گازی شکل.	۷	۲/۸۱٪	۱,۴۸۸,۰۰۷,۴۶۳	روپیه	پاکستان
۲۷۱۳۲۰	قیر نفت					
۰۴۰۲۱۰	به شکل پودر، به شکل دانه ریز (Granules) یا به هر شکل جامد دیگری که میزان مواد چرب آن بیشتر از ۵/۱ درصد وزنی نباشد					
۲۷۱۱۱۱	گاز طبیعی					
۰۸۰۴۱۰	خرما					
۲۷۰۷۹۹	سایر روغن و سایر محصولات که از تقطیر قطران های زغال سنگ در درجه حرارت زیاد به دست می آید؛ محصولات مشابه که در آن اجزای تشکیل دهنده بودار (Aromatic) از لحاظ وزن بر اجزای بی بو (Non aromatic) فزونی داشته باشد.					
۳۹۲۳۲۹	اشیاء برای نقل و انتقال یا بسته بندی کالا، از مواد پلاستیکی؛ سر بطری، سرپوش، کلاهک و سایر درپوش ها، از سایر مواد پلاستیکی.					
۰۷۰۲۰۰	گوجه فرنگی، تازه یا سرد کرده					

کالاهای عمده صادراتی ایران به هر مقصد		رتبه	سهم از ارزش کل صادرات ایران	میزان صادرات ایران (دلار)	واحد پول	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
کد تعرفه	شرح تعرفه					
۲۷۱۱۱۳	بوتان					
۷۲۱۴۲۰	سایر میله‌ها از آهن یا از فولادهای غیرمزوج دارای دندان، برآمدگی، گودی یا سایر تغییر شکل یافتگی‌هایی باشند که در فرآیند نورد حاصل شده یا بعد از نورد تاب داده شده‌اند.					
۸۴۱۱۹۹	سایر توربوجت‌ها (Turbo-jets)، توربوپراپلرها (Turbo-propellers) و سایر توربین‌های گازی	۱۰	٪۱/۴۰	۷۴۳,۸۱۸,۶۳۱	روبل	روسیه
۰۳۰۶۱۷	سایر انواع میگو					
۰۸۱۰۵۰	کیوی					
۰۸۰۲۵۱	سایر میوه‌های سخت‌پوست، تازه یا خشک، حتی پوست‌کنده. درون غلاف سخت					
۰۷۰۹۶۰	فلفل فرنگی از نوع (Capsicum) یا از نوع (Pimenta)					
۳۹۰۳۱۹	سایر پلیمرهای استیرن، به اشکال ابتدایی					
۵۵۰۳۲۰	الیاف سنتتیک غیر یکسره، حلاجی نشده، شانه‌زده از پلی‌استرها					
۰۸۰۶۲۰	انگور خشک کرده					
۰۸۰۷۱۱	هندوانه					
۲۹۰۵۳۱	اتیلن گلیکول (اتان دی‌ئول)					
۰۸۰۴۱۰	خرما	۱۹	٪۰/۳۷	۱۹۵,۳۴۳,۵۶۴	تنگه	قزاقستان
۳۹۰۱۲۰	پلی‌اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۰/۹۴ یا بیشتر					
۰۸۰۶۲۰	انگور خشک کرده					
۳۹۰۱۱۰	پلی‌اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴					
۰۸۰۲۵۱	سایر میوه‌های سخت‌پوست، تازه یا خشک، حتی پوست‌کنده. درون غلاف سخت					

کالاهای عمده صادراتی ایران به هر مقصد		رتبه	سهم از ارزش کل صادرات ایران	میزان صادرات ایران (دلار)	واحد پول	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
کد تعرفه	شرح تعرفه					
۳۹۲۰۱۰	سایر صفحه‌ها، ورق‌ها، ورقه‌های نازک (Foil-Film)، باریک‌ها و تیغه از مواد پلاستیکی غیر اسفنجی، مستحکم نشده، مطبق نشده، فاقد تکیه‌گاه یا جور نشده به طریق مشابه با مواد دیگر. از پلیمرهای اتیلن					
۲۵۲۳۲۹	سایر سیمان پرتلند، سیمان آلومینو، سیمان سرباره‌ای سیمان سوپر سولفات و سیمان هیدرولیک همانند، حتی رنگ شده، پودر نشده موسوم به کلینکر					
۳۹۰۳۱۹	سایر پلیمرهای استیرن، به اشکال ابتدایی					
۳۲۰۸۱۰	رنگ‌ها (Paints) و ورنی‌ها (از جمله لعاب‌ها و لاک‌ها) بر اساس پلیمرهای سنتتیک یا پلیمرهای طبیعی تغییر یافته از لحاظ شیمیایی، دیسپرسه یا حل شده در محیطی غیر آبی؛ محلول‌های مشخص شده در یادداشت ۴ این فصل. بر اساس پلی استرها					
۰۴۰۵۱۰	کره					
۳۹۰۱۱۰	پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴	۱۶	۰/۵۵٪	۲۸۹,۷۴۹,۵۴۱	صوم	ازبکستان
۳۹۰۱۲۰	پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۰/۹۴ یا بیشتر					
۷۲۰۷۱۲	سایر محصولات نیمه تمام از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج، با سطح مقطع عرضی مربع مستطیل (غیر از مربع)					
۷۲۱۴۲۰	سایر میله‌ها از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج دارای دندانه، برآمدگی، گودی یا سایر تغییر شکل یافتگی‌هایی باشند که در فرآیند نورد حاصل شده یا بعد از نورد تاب داده شده‌اند.					
۳۹۰۲۱۰	پلی پروپیلن					
۰۸۰۴۱۰	خرما					
۰۸۰۲۵۱	سایر میوه‌های سخت پوست، تازه یا خشک، حتی پوست کنده. درون غلاف سخت					
۳۹۰۳۱۱	پلیمرهای استیرن، به اشکال ابتدایی. قابل انبساط					

کالاهای عمده صادراتی ایران به هر مقصد		رتبه	سهم از ارزش کل صادرات ایران	میزان صادرات ایران (دلار)	واحد پول	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
کد تعرفه	شرح تعرفه					
۳۹۰۳۱۹	سایر پلیمرهای استیرن، به اشکال ابتدایی					
۲۸۱۵۱۱	هیدرواکسید سدیم (سودسوز آور)؛ هیدرواکسید پتاسیم (پتاس سوز آور)؛ پراکسید سدیم و پراکسید پتاسیم جامد					
۰۸۰۲۵۱	سایر میوه‌های سخت پوست، تازه یا خشک، حتی پوست کنده. درون غلاف سخت	۴۲	٪۰/۱۳	۶۹,۷۹۲,۸۸۶	صوم	قرقیزستان
۵۷۰۲۹۲	فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نسجی، بافته شده، منگوله باف نشده، (Not tufted) یا پرز پاشی نشده، حتی آماده مصرف، همچنین گلیم «Kelem»، سوماک «Sumack»، کارامانی «Karamanie» و فرش‌ها دستباف همانند. از مواد نسجی سنتتیک یا مصنوعی					
۳۹۰۱۲۰	پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۰/۹۴ یا بیشتر					
۳۹۰۱۱۰	پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴					
۲۳۰۹۹۰	سایر فرآورده‌ها از انواعی که برای تغذیه حیوانات مورد استفاده قرار می‌گیرد.					
۰۲۰۷۱۴	قطعات و احشای منجمد					
۰۸۰۴۱۰	خرما					
۳۲۰۸۹۰	سایر رنگ‌ها (Paints) و ورنی‌ها (از جمله لعاب‌ها و لاک‌ها) بر اساس پلیمرهای سنتتیک یا پلیمرهای طبیعی تغییر یافته از لحاظ شیمیایی، دیسپرسه یا حل شده در محیطی غیر آبی؛ محلول‌های مشخص شده در یادداشت ۴ این فصل.					
۳۲۰۸۲۰	رنگ‌ها (Paints) و ورنی‌ها (از جمله لعاب‌ها و لاک‌ها) بر اساس پلیمرهای اکریلیک یا وینیل					
۳۹۲۰۱۰	سایر صفحه‌ها و ورق‌ها ورق‌های نازک، باریک‌ها و تیغه‌ها از پلیمرهای اتیلن					
۷۲۱۴۲۰	سایر میله‌ها از آهن یا از فولادهای غیرممزوج دارای دندانه، برآمدگی، گودی یا سایر تغییر شکل یافتگی‌هایی باشند که در فرآیند نورد حاصل شده یا بعد از نورد تاب داده شده‌اند.	۲۳	٪۰/۳۲	۱۷۰,۴۱۴,۰۱۲	سامانی	تاجیکستان
۰۸۰۲۵۱	سایر میوه‌های سخت پوست، تازه یا خشک، حتی پوست کنده. درون غلاف سخت					

کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	واحد پول	میزان صادرات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل صادرات ایران	رتبه	کالاهای عمده صادراتی ایران به هر مقصد
					شرح تعرفه
					کد تعرفه
					پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴
					پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۰/۹۴ یا بیشتر
					سایر رنگها (Paints) و ورنیها (از جمله لعابها و لاکها) بر اساس پلیمرهای سنتتیک یا پلیمرهای طبیعی تغییر یافته از لحاظ شیمیایی، دیسپرسه یا حل شده در محیطی غیر آبی؛ محلولهای مشخص شده در یادداشت ۴ این فصل.
					اشیا برای نقل و انتقال یا بسته بندی کالا از پلیمرهای اتیلن
					سایر صفحه ها و ورق ها ورق های نازک، باریک ها و تیغه ها از پلیمرهای اتیلن
					پلیمرهای کلرو وینیل یا پلیمرهای سایر اولفین های هالوژنه، به اشکال ابتدایی. نرم شده
					سایر رنگ برای نقاشی های هنری، برای آموزش، برای تابلو، برای تغییر شدت رنگ، برای سرگرمی و رنگ های مشابه، به شکل قرص، در لوله، در کوزه، در بطری، در پیاله، یا به اشکال یا بسته بندی های مشابه
					به شکل پودر، به شکل دانه ریز (Granules) یا به هر شکل جامد دیگری که میزان مواد چرب آن بیشتر از ۵/۱ درصد وزنی نباشد
					۰/۴۰۲۱۰

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

همچنین با استفاده از داده های تجاری برگرفته از پایگاه داده گمرک ایران در سال ۱۴۰۱، اقلام عمده وارداتی از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای شناسایی شده اند. نتایج این تحلیل نشان می دهد، اقلام عمده وارداتی ایران از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای به ترتیب در گروه کالایی زیر بوده اند: ۱- رآکتورهای هسته ای، دیگ های بخار و آبگرم، ماشین آلات و وسایل مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آن (کد تعرفه گمرکی ۸۴)، ۲- قطعات منفصله ماشین آلات راه سازی، خودرو و سایر ماشین آلات و وسایل نقلیه موتوری تاریخی (کد تعرفه گمرکی ۹۸)، ۳- غلات (کد تعرفه گمرکی ۱۰)، ۴- ماشین آلات و دستگاه های برقی و اجزاء و قطعات

آن‌ها؛ دستگاه‌های ضبط و پخش صوت، دستگاه‌های ضبط و پخش صوت و تصویر تلویزیونی، اجزاء و قطعات و متفرعات این دستگاه‌ها (کد تعرفه گمرکی ۸۵) و ۵- وسایل نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط راه‌آهن یا تراموای، و.. (کد تعرفه گمرکی ۸۷) بوده است.

با نگاه جزئی‌تر می‌توان گفت اقلام عمده وارداتی ایران از کشور چین در سال ۱۴۰۱ از گروه کالایی: ۱- سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی (کد تعرفه گمرکی ۲۷) قطعات منفصله ماشین‌آلات راه‌سازی، خودرو و سایر ماشین‌آلات و وسایل نقلیه موتوری تاریخی (کد تعرفه گمرکی ۹۸)، ۲- رآکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار و آبگرم، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آن (کد تعرفه گمرکی ۸۴)، ۳- ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی و اجزاء و قطعات آن‌ها؛ دستگاه‌های ضبط و پخش صوت، دستگاه‌های ضبط و پخش صوت و تصویر تلویزیونی، اجزاء و قطعات و متفرعات این دستگاه‌ها (کد تعرفه گمرکی ۸۵) بوده است.

همچنین اقلام عمده وارداتی ایران از کشور هند به ترتیب از گروه کالایی: ۱- غلات (کد تعرفه گمرکی ۱۰)، ۲- قهوه، چای، ماته و ادویه (کد تعرفه گمرکی ۰۹)، ۳- مواد شیمیایی آلی (کد تعرفه گمرکی ۲۹) بوده است.

همچنین در سال ۱۴۰۱، اقلام عمده وارداتی ایران از کشور روسیه از گروه کالایی: ۱- غلات (کد تعرفه گمرکی ۱۰)، ۲- رآکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار و آبگرم، ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آن (کد تعرفه گمرکی ۸۴)، ۳- چوب و اشیای چوبی؛ زغال چوب (کد تعرفه گمرکی ۴۴) بوده است.

در این سال عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از کشور پاکستان نیز از گروه کالایی: ۱- غلات (کد تعرفه گمرکی ۱۰)، ۲- میوه‌ها و مغزهای خوراکی؛ پوست مرکبات یا خربزه (کد تعرفه گمرکی ۰۸)، ۳- دانه‌ها و میوه‌های روغن‌دار؛ دانه و بذر و میوه‌های گوناگون؛ نباتات صنعتی یا دارویی؛ کاه و نواله (کد تعرفه گمرکی ۱۲) بوده است.

از کشور قزاقستان عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران به ترتیب از گروه کالایی: ۱- غلات (کد تعرفه گمرکی ۱۰)، ۲- وسایل نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط راه‌آهن یا تراموای، و... (کد تعرفه گمرکی ۸۷) و ۳- چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی؛ فرآورده‌های حاصل از تفکیک آن‌ها؛ چربی‌های خوراکی آماده؛ موم‌های حیوانی یا نباتی (کد تعرفه گمرکی ۱۵) بوده است.

همچنین عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از کشور ازبکستان به ترتیب از گروه کالایی: ۱- پنبه (کد تعرفه گمرکی ۵۲)، ۲- کودها (کد تعرفه گمرکی ۳۱)، ۳- سبزیجات، نباتات، ریشه و غده‌های زیرخاکی خوراکی (کد تعرفه گمرکی ۰۷) رخ داده است.

در این سال عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از کشور قرقیزستان از گروه کالایی: ۱- سبزیجات، نباتات، ریشه و غده‌های زیرخاکی خوراکی (کد تعرفه گمرکی ۰۷)، ۲- پنبه (کد تعرفه گمرکی ۵۲)، ۳- محصولات شیمیایی غیر آلی؛ ترکیبات آلی یا غیر آلی فلزات گران‌بها، عناصر رادیواکتیو، فلزات خاک‌های کمیاب و ایزوتوپ‌ها (کد تعرفه گمرکی ۲۸) بوده است.

در نهایت در سال ۱۴۰۱، عمده‌ترین اقلام وارداتی که ایران از کشور تاجیکستان داشته است، به ترتیب از گروه کالایی زیر بوده است: ۱- پنبه (کد تعرفه گمرکی ۵۲)، ۲- چوب و اشیای چوبی؛ زغال چوب (کد تعرفه گمرکی ۴۴)، و ۳- ابریشم (کد تعرفه گمرکی ۵۰).

در جدول ۵ عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای به ترتیب میزان واردات آن‌ها شناسایی شده است.

جدول ۵. عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۱۴۰۱

کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	واحد پول	میزان واردات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل واردات ایران	رتبه	کالاهای عمده وارداتی ایران از هر مبدأ
چین	یوان	۱۵,۷۳۵,۵۶۰,۸۴۴	٪۲۶/۴۴	۲	۹۸۸۷۰۳ قطعات منفصله جهت تولید خودروهای مشمول ردیف ۸۷۰۳
					۹۸۸۷۰۱ قطعات منفصله برای تولید تراکتور کشاورزی به‌استثنای لاستیک
					۹۸۸۷۰۴ وزن ناخالص وسایل نقلیه حمل‌ونقل حداکثر ۳/۵ تن (دیزل یا نیمه دیزل)
					۳۰۰۲۲۰ واکسن‌ها برای پزشکی
					۲۷۰۴۰۰ کک و نیمه کک (semi-coke) از زغال‌سنگ، لینییت یا تورب، حتی به هم فشرده؛ زغال قرع.
					۹۸۸۷۱۱ موتورسیکلت‌ها

کشور عضو سازمان همکاری شائکهای	واحد پول	میزان واردات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل واردات ایران	رتبه	کالاهای عمده وارداتی ایران از هر مبدأ
					جعبه دنده (gear box) و قطعات مربوطه
					ایستگاه های (مخابراتی) اصلی (Base stations)
					کمپرسورها از انواعی که در تجهیزات مولد سرما به کار می روند
					لاستیک رویی چرخ، بادی، نو، از کائوچو، از انواعی که برای اتوبوس ها و اتومبیل های باری به کار می رود
هند	روپیه	۲,۸۴۸,۶۷۴,۶۹۰	۴/۷۹٪	۴	برنج نیمه سفید شده (Semi milled Rice) یا برنج کامل سفید شده (Wholly milled Rice) حتی صیقلی یا براق شده
					چای سیاه (تخمیر شده) و چای جزئاً تخمیر شده عرضه شده به نحوی دیگر
					اکسید آلومینیوم غیر از کورندوم مصنوعی
					قند و شکر از نیشکر
					موز سبز
					آلیاژهای آهن (فرو آلیاژها)، دارای بیش از ۲ درصد وزنی کربن
					گوشت حیوانات از نوع گاو، منجمد. بی استخوان
					سایر زغال سنگ ها
					فروسیلیکو منگنز
					مخلوط های مواد معطر و مخلوط ها (از جمله محلول های الکلی) بر اساس یک یا چند ماده از این مواد، از انواعی که به عنوان مواد اولیه در صنعت به کار می رود، سایر فرآورده ها بر اساس مواد معطر، از انواعی که در ساخت نوشابه ها مورد استفاده قرار می گیرد. از انواعی که در گروه کالایی غذایی یا نوشابه سازی مورد استفاده قرار می گیرد

کالاهای عمده وارداتی ایران از هر مبدأ		رتبه	سهم از ارزش کل واردات ایران	میزان واردات ایران (دلار)	واحد پول	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
۱۰۰۶۳۰	برنج نیمه سفید شده (Semi milled Rice) یا برنج کامل سفید شده (Wholly milled Rice) حتی صیقلی یا براق شده	۱۰	٪۱/۴۱	۸۴۱,۸۱۷,۷۱۶	روپیه	پاکستان
۱۲۰۷۴۰	دانه کنجد					
۰۸۰۴۵۰	گلایه هندی، انبه و منگوتین					
۰۸۰۳۱۰	موز سبز					
۰۱۰۲۲۹	سایر حیوانات زنده از نوع گاو.					
۰۱۰۶۱۳	شترها و سایر گونه های شتر					
۸۴۲۲۳۰	ماشین آلات و دستگاه ها برای پر کردن، بستن، درزگیری کردن (Sealing) یا برچسب زدن بطری، ظروف فلزی استوانه ای، قوطی، کیسه یا سایر ظروف؛ ماشین آلات و دستگاه ها برای درپوش گذاشتن بطری، ظروف دهان گشاد، لوله و ظروف همانند؛ ماشین آلات و دستگاه ها برای گازدار کردن نوشابه ها					
۳۹۰۳۱۱	پلیمرهای استیرن، به اشکال ابتدایی. قابل انبساط					
۵۳۱۰۱۰	پارچه های تاروپود باف از کنف یا از سایر الیاف نسجی پوسته ساقه نباتات مشمول شماره ۵۳۰۳. سفید نشده					
۰۵۰۶۹۰	سایر استخوان و استخوان توی شاخ (Horn-Cores)، کار نشده، چربی گرفته، آماده شده به طور ساده (ولی بریده نشده به شکل معین)، عمل آورده شده با اسید یا ژلاتین گرفته شده، پودر و آخال این مواد.					
۱۰۰۱۹۹	سایر گندم و مخلوط گندم	۶	٪۲/۶۵	۱,۵۷۶,۲۸۹,۳۰۲	روبل	روسیه
۸۴۰۱۴۰	اجزاء و قطعات رآکتورهای هسته ای					
۴۴۰۷۱۱	چوب اره شده یا ناهمواری گرفته شده از درازا، لایه بری شده یا پوست کنده، حتی رنده شده، سمباده خورده یا متصل شده از دو سر (End-jointed) به ضخامت بیش از ۶ میلی متر. از کاج (گونه های کاج)					
۱۰۰۵۹۰	ذرت (سایر)					

کالاهای عمده وارداتی ایران از هر مبدأ		رتبه	سهم از ارزش کل واردات ایران	میزان واردات ایران (دلار)	واحد پول	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
۱۵۱۲۱۱	روغن خام					
۱۰۰۳۹۰	جو (سایر)					
۰۷۱۳۴۰	عدس					
۸۴۱۳۷۰	سایر تلمبه‌های گریز از مرکز					
۷۲۰۸۳۹	محصولات تخت‌نورد شده از آهن یا از فولادهای غیرممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلی‌متر یا بیشتر، گرم‌نورد شده، روکش‌نشده، آبکاری‌نشده و اندود نشده. به ضخامت کمتر از ۳ میلی‌متر					
۷۲۰۲۱۹	سایر آلیاژهای آهن (فرو آلیاژها).					
۱۰۰۱۹۹	سایر گندم و مخلوط گندم	۲۹	۰/۲۱٪	۱۲۴,۸۰۱,۶۰۸	تنگه	قزاقستان
۱۰۰۳۹۰	جو (سایر)					
۸۷۰۱۲۰	کشنده‌های جاده‌ای برای نیمه‌تریلرها					
۱۵۱۲۱۱	روغن خام					
۸۷۰۱۲۱	تراکتورها (غیر از تراکتورهای مشمول شماره ۸۷۰۹). فقط با موتور پیستونی درون‌سوز تراکمی - احترامی (دیزل یا نیمه دیزل)					
۲۳۰۶۳۰	کنجاله و سایر آخال‌های جامد، حتی ساییده شده یا به هم فشرده به شکل حبه یا گلوله که از استخراج چربی‌ها یا روغن‌های نباتی به دست می‌آیند، غیر از آن‌هایی که مشمول شماره‌های ۲۳۰۴ یا ۲۳۰۵ می‌شوند. (از تخم آفتابگردان)					
۸۴۱۵۹۰	ماشین‌ها و دستگاه‌های تهویه مطبوع متشکل از یک بادزن موتوری و وسایل مختص تغییر حرارت و رطوبت، همچنین ماشین‌ها و دستگاه‌هایی که در آن‌ها درجه رطوبت جداگانه قابل تنظیم نیست. (اجزاء و قطعات)					
۸۵۰۲۲۰	مجموعه مولدهای دارای موتورهای پیستونی درون‌سوز جرقه‌ای - احتراقی					

کشور عضو سازمان همکاری شائکهای	واحد پول	میزان واردات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل واردات ایران	رتبه	کالاهای عمده وارداتی ایران از هر مبدأ
					سایر ماشین های تراش از جمله دستگاه های متمرکز تراشکاری دورانی (Turning centers) برای برداشتن فلز
					تفاله نشاسته سازی و تفاله های همانند
					نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده فروشی. (که اندازه آن کمتر از ۲۳۲/۵۶ دسی تکس بوده ولی از ۱۹۲/۳۱ دسی تکس کمتر نباشد)
					پنبه، حلاجی نشده یا شانه نزده.
					کلرور پتاسیم
					لوبیا رسمی، همچنین لوبیای سفید: (Phadealus Vulgaris)
					نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده فروشی (که اندازه آن کمتر از ۷۱۴/۲۹ دسی تکس بوده لیکن کمتر از ۲۳۲/۵۶ دسی تکس نباشد)
					ابریشم خام (نتاییده).
					نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده فروشی (که اندازه آن کمتر از ۱۹۲/۳۱ دسی تکس بوده ولی کمتر از ۱۲۵ دسی تکس نباشد)
					نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده فروشی (که اندازه آن کمتر از ۲۳۲/۵۶ دسی تکس بوده ولی از ۱۹۲/۳۱ دسی تکس کمتر نباشد)
					نیترا ت آمونیوم
					پنبه، حلاجی شده یا شانه نزده.
					لوبیا رسمی، همچنین لوبیای سفید: (Phadealus Vulgaris)
					پنبه، حلاجی نشده یا شانه نزده.
ازبکستان	صوم	۷۲,۳۷۸,۳۲۶	٪۰/۱۲	۴۰	
قرقیزستان	صوم	۸,۳۵۸,۱۴۴	٪۰/۰۱	۷۲	

کشور عضو سازمان همکاری شائکهای	واحد پول	میزان واردات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل واردات ایران	رتبه	کالاهای عمده وارداتی ایران از هر مبدأ
					۲۸۰۹۲۰ اسید فسفریک و اسیدهای پلی فسفریک
					۳۲۰۶۱۱ سایر مواد رنگ کننده؛ فرآورده های مذکور در یادداشت ۳ این فصل غیر از آنهایی که مشمول شماره های ۰۳، ۳۲، ۳۲۰۴ یا ۳۲۰۵ می شوند؛ محصولات غیر آلی از انواعی که به عنوان نورتاب (Luminophores) به کار می روند، حتی با ساخت شیمیایی مشخص. (از لحاظ وزنی حاوی حداقل ۸۰ درصد اکسید تیتانیوم محاسبه شده بر حسب ماده خشک)
					۰۷۱۳۳۲ لوبیا آدزوکی: (Phaseolus or vigna angularis)
					۳۹۰۷۴۰ پلی کربنات ها
					۳۱۰۴۲۰ کلرور پتاسیم
					۰۷۱۳۳۱ لوبیا از گونه های : Vigna mungo (L.) Hepper or vigna radiate (L.) Wilczek
					۱۰۰۳۹۰ جو (سایر)
					۳۱۰۲۲۱ سولفات آمونیوم
تاجیکستان	سامانی	۷۹,۶۴۶,۴۸۲	۰/۱۴٪	۳۸	۵۲۰۱۰۰ پنبه، حلاجی نشده یا شانه زده
					۴۴۱۱۱۴ تخته فیبری از چوب یا از سایر مواد چوبی، حتی به هم فشرده با رزین یا سایر چسباننده های آلی. (با ضخامت بیش از ۹ میلی متر)
					۵۰۰۱۰۰ پیله کرم ابریشم مناسب برای باز کردن
					۸۴۷۷۸۰ سایر ماشین آلات و دستگاه ها
					۷۵۰۶۱۰ صفحه، ورق، نوار و ورقه های نازک (Foil) (از نیکل، غیر ممزوج)

کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	واحد پول	میزان واردات ایران (دلار)	سهم از ارزش کل واردات ایران	رتبه	کالاهای عمده وارداتی ایران از هر مبدأ
					نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده‌فروشی (که اندازه آن کمتر از ۷۱۴/۲۹ دسی‌تکس بوده لیکن کمتر از ۲۳۲/۵۶ دسی‌تکس نباشد)
					سایر صفحه‌ها، ورق‌ها، ورقه‌های نازک (Foil-Film)، باریک‌ها و تیغه از مواد پلاستیکی غیر اسفنجی، مستحکم نشده، مطبق نشده، فاقد تکیه‌گاه یا جور نشده به طریق مشابه با مواد دیگر (از پلیمرهای اتیلن)

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

همچنین در جدول ۶، مهم‌ترین شرکای تجاری کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای به همراه عمده‌ترین اقلام وارداتی و صادراتی این کشورها در سال ۲۰۲۰ گزارش داده شده است.

جدول ۶. شرکای عمده تجاری و عمده‌ترین کالاهای صادراتی و وارداتی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۲۰۲۰

کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)	عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی	
			شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه
چین	کره جنوبی، تایوان، ژاپن		تلفن‌هایی برای شبکه‌های رادیو تلفنی یا سایر شبکه‌های بی‌سیم	۸۵۱۷۱۲	نفت خام (Petroleum oil) و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، خام	۲۷۰۹۰۰

عمده ترین کالای وارداتی		عمده ترین کالای صادراتی		مهم ترین شریکای تجاری (واردات)	مهم ترین شریکای تجاری (صادرات)	کشور عضو سازمان همکاری شناختی
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۸۵۴۲۳۱	پردازشگرها و کنترل کننده ها، خواه با حافظه ها، مبدل ها (Converters)، مدارهای منطقی (Logic)، آمپلی فایرها، ساعت و مدارهای زمان سنج، یا سایر مدارها توأمان شده یا نشده باشند	۸۴۷۱۳۰	ماشین های خودکار داده پردازی عددی قابل حمل، به وزن حداکثر ۱ کیلوگرم، که حداقل دارای یک واحد مرکزی پردازش، یک صفحه کلید (Keyboard) و یک صفحه نمایش (Display) باشد			
۲۶۰۱۱۱	سنگ آهن و کنسانتره های آن، از جمله پیریت آهن تفته شده (خاکستر پیریت)	۸۵۴۲۳۲	حافظه ها			
۸۵۴۲۳۲	مدارهای مجتمع شده (آیسیها) الکترونیک	۶۳۰۷۹۰	سایر اشیاء دوخته و مهیا و حتی الگوهای لباس			
۸۵۴۲۳۹	مدارهای مجتمع شده (آیسیها) الکترونیک	۸۵۱۷۶۲	ماشین هایی برای دریافت، تبدیل (Conversion) و ارسال یا بسامد افزایی (Regeneration) صدا، تصویر یا سایر داده ها، شامل دستگاه سوئیچینگ و مسیرگزینی (Routing)			
۱۲۰۱۹۰	لویای سویا، حتی به صورت خرد شده	۸۵۱۷۷۰	شبکه های رادیو تلفنی (Cellular) یا سایر شبکه های بیسیم؛ سایر دستگاه ها جهت انتقال یا دریافت صدا، تصویر یا سایر داده ها، شامل دستگاه برای برقراری ارتباط در یک شبکه باسیم یا بیسیم (مانند شبکه محلی یا با پهنه گسترده)			
۸۵۱۷۷۰	شبکه های رادیو تلفنی (Cellular) یا سایر شبکه های بیسیم؛ سایر دستگاه ها جهت انتقال یا دریافت صدا، تصویر یا سایر	۸۵۴۲۳۱	پردازشگرها و کنترل کننده ها، خواه با حافظه ها، مبدل ها (Converters)، مدارهای منطقی (Logic)، آمپلی فایرها،			

عمده ترین کالای صادراتی		عمده ترین کالای وارداتی		کشور عضو	مهم ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه	سازمان همکاری شائکهای		
	داده ها، شامل دستگاه برای برقراری ارتباط در یک شبکه باسیم یا بیسیم (مانند شبکه محلی یا با پهنه گسترده)		ساعت و مدارهای زمان سنج، یا سایر مدارها توأمان شده یا نشده باشند			
۸۷۰۳۲۳	وسایل نقلیه موتوری که اساساً برای حمل اشخاص طراحی شده اند (غیر از آنهایی که مشمول شماره ۸۷ ۰۲ می شوند)، همچنین اتومبیل ها از نوع استیشن (Station Wagon) و اتومبیل های کورسی (Racing cars)	۹۵۰۳۰۰	سه چرخه ها، اسکوتر غیر برقی (Scooters)، اتومبیل های رکاب زنی با پا و اسباب بازی های چرخ دار مشابه؛ کالسکه های عروسک؛ عروسک ها؛ سایر اسباب بازی ها؛ مدل های کوچک اندازه شده ("مقیاس") و مدل های تفریحی مشابه، خواه کار کند یا کار نکند؛ پازل هایی از کلیه انواع			
۲۶۰۳۰۰	سنگ مس و کنستاترهای آن	۸۴۷۳۳۰	اجزاء و قطعات و متفرعات ماشین های مشمول شماره ۷۱۸۴			
۷۴۰۳۱۱	کاتد و قطعات کاتد	۸۵۴۱۴۰	وسایل نیمه هادی حساس در برابر نور، همچنین قوه های نوری حتی جفت و جور شده به صورت مدول یا آماده شده به صورت پانل؛ دیودهای ساطع نور (LED)			
۲۷۰۹۰۰	نفت خام (Petroleum oil) و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، خام.	۲۷۱۰۱۹	روغن های نفتی و روغن های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشد؛ آخال روغن ها (سایر)	هند	آمریکا، چین، امارات متحده عربی	چین، آمریکا، امارات متحده عربی

عمده ترین کالای وارداتی		عمده ترین کالای صادراتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۷۱۰۸۱۲	طلا (از جمله طلای آبکاری شده با پلاتین) به اشکال خام	۷۱۰۲۳۹	الماس، حتی کار شده، ولی سوار نشده و کار گذارده نشده (سایر)			
۲۷۰۱۱۹	سایر زغال سنگ ها	۳۰۰۴۹۰	داروهای (به استثنای محصولات شماره ۳۰۰۲، ۳۰۰۵ یا ۳۰۰۶) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه شده به شکل مقادیر معین (از جمله آن هایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده اند) یا به صورت بسته بندی برای خرده فروشی. (سایر)			
۷۱۰۲۳۱	الماس، حتی کار شده، ولی سوار نشده و کار گذارده نشده	۲۷۱۰۱۲	روغن های سبک و فرآورده های آن			
۲۷۱۱۱۱	گاز طبیعی	۱۰۰۶۳۰	برنج نیمه سفید شده (Semi milled Rice) یا برنج کامل سفید شده (Wholly milled Rice) حتی صیقلی یا براق شده			
۸۵۱۷۷۰	شبکه های رادیو تلفنی (Cellular) یا سایر شبکه های بیسیم؛ سایر دستگاه ها جهت انتقال یا دریافت صدا، تصویر یا سایر داده ها، شامل دستگاه برای برقراری ارتباط در یک شبکه باسیم یا بیسیم (مانند شبکه محلی یا با پهنه گسترده)	۷۱۱۳۱۹	از سایر فلزات گران بها، حتی آبکاری شده، روکش شده یا پوشش شده با فلزات گران بها			
۷۱۰۲۳۹	الماس، حتی کار شده، ولی سوار نشده و کار گذارده نشده (سایر)	۰۳۰۶۱۷	سایر انواع میگو			
۱۵۱۱۱۰	روغن خام	۷۶۰۱۱۰	آلومینیوم غیر ممزوج			

عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۸۵۱۷۱۲	تلفن‌هایی برای شبکه‌های رادیو تلفنی یا سایر شبکه‌های بیسیم	۲۷۱۰۱۹	روغن‌های نفتی و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده‌هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن‌ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده‌ها باشد؛ آخال روغن‌ها (سایر)			
۰۲۰۲۳۰	گوشت حیوانات از نوع گاو، منجمد بی استخوان	۸۴۷۱۳۰	ماشین‌های خودکار داده‌پرداز عددی قابل حمل، به وزن حداکثر ۱ کیلوگرم، که حداقل دارای یک واحد مرکزی پردازش، یک صفحه‌کلید (Keyboard) و یک صفحه‌نمایش (Display) باشد.			
۱۰۰۶۳۰	برنج نیمه‌سفید شده (Semi milled Rice) یا برنج کامل سفید شده (Wholly milled Rice) حتی صیقلی یا براق شده	۲۷۱۰۱۲	روغن‌های سبک و فرآورده‌های آن	پاکستان	چین، امارات متحده عربی، آمریکا	آمریکا، چین، انگلستان
۶۲۰۳۲۲	لباس به صورت دست، به صورت مجموعه (Ensemble)، ژاکت، ژاکت ورزشی، شلوار، شلوار سرهم دارای بند و پیش‌بند، نیم شلوار و شلوار خیلی کوتاه (غیر از لباس شنا)، مردانه یا پسرانه از پنبه	۲۷۰۹۰۰	نفت خام (Petroleum oil) و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، خام.			
۶۳۰۲۳۱	شستنی‌های رختخواب، سر میز، توالت یا آشپزخانه از پنبه	۲۷۱۱۱۱	گاز طبیعی			

عمده ترین کالای وارداتی		عمده ترین کالای صادراتی		مهم ترین شریکای تجاری (واردات)	مهم ترین شریکای تجاری (صادرات)	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۱۵۱۱۹۰	روغن نخل و اجزای آن، حتی تصفیه شده ولی ازلحاظ شیمیایی تغییر نیافته	۶۳۰۲۶۰	شستنی های توالت یا آشپزخانه، از پارچه های حوله باف اسفنجی (پرز حلقوی) همانند، از پنبه			
۸۵۱۷۱۲	تلفن هایی برای شبکه های رادیو تلفنی یا سایر شبکه های بیسیم	۶۳۰۲۱۰	شستنی های رختخواب، کش باف یا قلاب باف			
۲۷۱۰۱۹	روغن های نفتی و روغن های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشد؛ آخال روغن ها (سایر)	۶۳۰۲۳۹	شستنی های رختخواب، سر میز، توالت یا آشپزخانه از سایر مواد نسجی			
۵۲۰۱۰۰	پنبه، حلاجی نشده یا شانه نزده.	۵۲۰۵۱۲	نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده فروشی که اندازه آن کمتر از ۷۱۴/۲۹ دسی تکس بوده لیکن کمتر از ۲۳۲/۵۶ دسی تکس نباشد (نمره آن در سیستم متریک بیش از ۱۴ بوده ولی از ۴۳ بیشتر نباشد).			
۲۷۰۱۱۲	زغال سنگ قیری	۶۳۰۷۱۰	کف شور، قاب دستمال، قاب شور، گردگیر و سایر پارچه های همانند برای تمیز کردن			

عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی		مهم‌ترین شریکای تجاری (واردات)	مهم‌ترین شریکای تجاری (صادرات)	کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۷۲۰۴۴۹	قراضه و ضایعات چدن، آهن یا فولاد، شمش‌های حاصل از ذوب مجدد ضایعات آهن یا فولاد (سایر)	۵۲۰۹۴۲	پارچه‌های موسوم به «دنیم» (Denim)			
۱۲۰۱۱۰	بذر لوبیای سویا، حتی به صورت خرد شده	۶۱۱۰۹۰	پیراهن یقه‌اسکی، پولوور (Pullover)، کاردیگان، جلیقه‌ها (Waist Coats) و اشیای همانند، کش‌باف یا قلاب‌باف از سایر مواد نسجی			
۸۵۱۷۱۲	تلفن‌هایی برای شبکه‌های رادیو تلفنی یا سایر شبکه‌های بیسیم	۲۷۰۹۰۰	نفت خام (Petroleum oil) و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، خام.	چین، آلمان، آمریکا		
۳۰۰۴۹۰	سایر داروهای (به استثنای محصولات شماره ۳۰۰۲، ۳۰۰۵ یا ۳۰۰۶) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه شده به شکل مقادیر معین (از جمله آن‌هایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده‌اند) یا به صورت بسته‌بندی برای خرده‌فروشی.	۲۷۱۰۱۹	روغن‌های نفتی و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده‌هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن‌ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده‌ها باشد؛ آخال روغن‌ها (سایر)		چین، هلند، انگلستان	روسیه
۸۴۷۱۳۰	ماشین‌های خودکار داده‌پردازی عددی قابل حمل، به وزن حداکثر ۱ کیلوگرم، که حداقل دارای یک واحد مرکزی پردازش، یک صفحه کلید (Keyboard) و یک صفحه‌نمایش (Display) باشد	۷۱۰۸۱۲	طلا (از جمله طلای آبکاری شده با پلاتین) به دیگر اشکال خام			

عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۸۵۱۷۱۲	ماشین‌هایی برای دریافت، تبدیل (Conversion) و ارسال یا بسامد افزایی (Regeneration) صدا، تصویر یا سایر داده‌ها، شامل دستگاه سوئیچینگ و مسیرگزینی (Routing)	۲۷۰۱۱۲	زغال سنگ قیری			
۸۷۰۳۲۳	اتومبیل‌های سواری و سایر وسایل نقلیه موتوری که اساساً برای حمل اشخاص طراحی شده‌اند (غیر از آن‌هایی که مشمول شماره ۸۷۰۲ می‌شوند)، همچنین اتومبیل‌ها از نوع استیشن (Station Wagon) و اتومبیل‌های کورسی (Racing cars). با حجم سیلندر بیشتر از ۱۵۰۰ سی‌سی اما از ۳۰۰۰ سی‌سی بیشتر نباشد	۲۷۱۰۱۲	روغن‌های سبک و فرآورده‌های آن			
۸۴۸۱۸۰	سایر وسایل انواع شیر و وسایل همانند برای لوله، دیگ آب گرم یا بخار، منبع، بشکه یا همانند، همچنین شیرهای تقلیل فشار و شیرهای کنترل شونده به وسیله ترموستات	۱۰۰۱۹۹	گندم و مخلوط گندم (سایر)			
۸۷۰۸۲۹	اجزاء و قطعات و متفرعات وسایل نقلیه موتوری مشمول شماره‌های ۸۷۰۱ لغایت ۸۷۰۵ برای سواری و وانت	۲۷۱۱۱۱	گاز طبیعی			
۲۸۱۸۲۰	اکسید آلومینیوم غیر از کورندوم مصنوعی	۷۱۱۰۲۱	پلاتین، به اشکال خامیا به شکل پودر			
۸۴۷۱۵۰	واحد‌های پردازش عددی غیر از آن‌هایی که مشمول «شماره فرعی ۴۱۸۴۷۱ یا ۴۹۸۴۷۱» می‌باشند حتی دارای یک یا دو	۷۴۰۳۱۱	کاتد و قطعات کاتد			

عمده ترین کالای صادراتی		عمده ترین کالای وارداتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم ترین شرکای تجاری (واردات)
شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه			
واحد از انواع ذیلدر همان محفظه واحد حافظه، واحد ورودی، واحد خروجی						
بدنه (از جمله اتاق راننده)، برای وسایل نقلیه موتوری مشمول شماره های ۸۷۰۱ لغایت ۸۷۰۵ (برای وسایل نقلیه مشمول شماره ۸۷۰۳)	۷۶۰۱۱۰					
سایر تلمبه های هوا یا خلأ، کمپرسورهای هوا یا سایر گازها و بادزن ها؛ کلاهک های (Hoods) تهویه یا تخلیه هوا توأم با بادزن حتی مجهز به فیلتر؛ کابینت های بیولوژیکی ایمن مسدود- در مقابل گاز (Gas-tight biological safety cabinet) ، حتی مجهز به فیلتر	۲۷۰۹۰۰	نفت خام (Petroleum oil) و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، خام.		قزاقستان	چین، ایتالیا، روسیه	روسیه، چین، کره جنوبی
سایر یخچال ها، فریزرها و سایر تجهیزات سردکننده یا منجمد کننده، برقی یا غیر برقی؛ تلمبه های حرارتی غیر از ماشین ها و دستگاه های تهویه مطبوع شماره ۸۴۱۵	۷۴۰۳۱۱	کاتد و قطعات کاتد				
سایر یخچال ها، فریزرها و سایر تجهیزات سردکننده یا منجمد کننده، برقی یا غیر برقی؛ تلمبه های حرارتی غیر از ماشین ها و دستگاه های تهویه مطبوع شماره ۸۴۱۵	۲۷۱۱۲۱	گاز طبیعی				

عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۳۰۰۴۹۰	سایر داروهای (به استثنای محصولات شماره ۳۰۰۲، ۳۰۰۵ یا ۳۰۰۶) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه شده به شکل مقادیر معین (از جمله آن‌هایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده‌اند) یا به صورت بسته‌بندی برای خرده‌فروشی.	۲۸۴۴۱۰	اورانیوم طبیعی و ترکیبات آن؛ آلیاژها، دیسپرسیون‌ها (همچنین سرم‌ها «Cermets»)، محصولات سرامیکی و مخلوط‌هایی که حاوی اورانیوم طبیعی یا ترکیبات اورانیوم طبیعی باشد.			
۸۴۸۱۸۰	سایر وسایل انواع شیر و وسایل همانند برای لوله، دیگ آب گرم یا بخار، منبع، بشکه یا همانند، همچنین شیرهای تقلیل فشار و شیرهای کنترل شونده به وسیله ترموستات.	۲۶۰۳۰۰	سنگ مس و کنستانتره های آن			
۸۵۱۷۱۲	تلفن‌هایی برای شبکه‌های رادیو تلفنی یا سایر شبکه‌های بیسیم	۷۲۰۲۴۱	آلیاژهای آهن (فرو آلیاژها) دارای بیش از ۴ درصد وزن کربنی			
۸۸۰۲۴۰	هواپیما و سایر وسایل نقلیه هوایی، بدون بار به وزن بیشتر از ۱۵ کیلوگرم	۱۰۰۱۹۹	گندم و مخلوط آن (سایر)			
۸۴۲۱۳۹	سایر گریز از مرکزها (Centrifuges)، همچنین خشک‌کن‌های گریز از مرکز؛ ماشین‌آلات و وسایل برای از صافی گذراندن یا تصفیه کردن مایعات یا گازها.	۲۶۱۶۹۰	سنگ فلزات گران‌بها و کنستانتره های آن (سایر)			
۸۷۰۳۲۳	اتومبیل‌های سواری و سایر وسایل نقلیه موتوری که اساساً برای حمل اشخاص طراحی شده‌اند (غیر از آن‌هایی که مشمول شماره ۸۷۰۲ می‌شوند)، همچنین اتومبیل‌ها از نوع استیشن	۷۱۰۶۹۱	نقره (از جمله نقره آبکاری شده با طلا یا پلاتین) به اشکال خام			

عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
	(Station Wagon) و اتومبیل‌های کورسی (Racing cars). با حجم سیلندر بیشتر از ۱۵۰۰ سی‌سی اما از ۳۰۰۰ سی‌سی بیشتر نباشد					
۲۷۱۰۱۹	سایر روغن‌های نفتی و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده‌هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن‌ها از اجزای اصلی تشکیل‌دهنده این فرآورده‌ها باشد؛ آخال روغن‌ها	۷۹۰۱۱۱	روی به صورت کار نشده			
۳۰۰۴۹۰	داروهای (به استثنای محصولات شماره ۳۰۰۲، ۳۰۰۵ یا ۰۶ (۳۰) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه شده به شکل مقادیر معین (از جمله آن‌هایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده‌اند) یا به صورت بسته‌بندی برای خرده‌فروشی. (سایر)	۷۱۰۸۱۳	طلا (از جمله طلای آبکاری شده با پلاتین) به اشکال نیمه ساخته	ازبکستان	چین، روسیه، ترکیه	چین، روسیه، قزاقستان
۱۰۰۱۹۹	سایر گندم و مخلوط گندم	۷۴۰۳۱۱	کاتد و قطعات کاتد			
۲۷۱۰۱۹	روغن‌های نفتی و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده‌هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول	۲۷۱۱۲۱	گاز طبیعی			

عمده‌ترین کالای وارداتی		عمده‌ترین کالای صادراتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
	شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن‌ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده‌ها باشد؛ آخال روغن‌ها (سایر)					
۸۴۱۷۸۰	سایر کوره‌ها و تنورها (Ovens) صنعتی یا آزمایشگاهی، همچنین زباله سوزها، غیر برقی	۵۲۰۵۱۴	نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده‌فروشی.			
۸۷۰۸۹۹	سایر اجزاء و قطعات و متفرعات وسایل نقلیه موتوری مشمول شماره‌های ۸۷۰۱ لغایت ۸۷۰۵	۳۹۰۱۲۰	پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۹۴/ یا بیشتر			
۸۷۰۳۲۳	وسایل نقلیه موتوری که اساساً برای حمل اشخاص طراحی شده‌اند (غیر از آن‌هایی که مشمول شماره ۸۷۰۲ می‌شوند)، همچنین اتومبیل‌ها از نوع استیشن (Station Wagon) و اتومبیل‌های کورسی (Racing cars)	۱۱۰۱۰۰	آرد گندم یا آرد مخلوط گندم و چاودار			
۸۴۷۴۲۰	ماشین‌ها و دستگاه‌های خرد کردن یا ساییدن	۵۲۰۵۱۲	نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده‌فروشی. که اندازه آن کمتر از ۷۱۴/۲۹ دسی‌تکس بوده لیکن کمتر از ۲۳۲/۵۶ دسی‌تکس نباشد (نمره آن در سیستم متریک بیش از ۱۴ بوده ولی از ۴۳ بیشتر نباشد)			

عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۲۷۰۹۰۰	نفت خام (Petroleum oil) و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، خام	۵۲۰۵۱۳	نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده‌فروشی (که اندازه آن کمتر از ۲۳۲/۵۶ دسی تکس بوده ولی از ۱۹۲/۳۱ دسی تکس کمتر نباشد (نمره آن در سیستم متریک بیش از ۴۳ بوده ولی از ۵۲ بیشتر نباشد)			
۸۷۰۸۴۰	جعبه‌دنده (gear box) و قطعات مربوطه	۶۱۰۶۹۰	تیشرت (T-shirt)، زیرپوش چسبان و همانند، کش‌باف یا قلاب‌باف از پنبه			
۱۵۱۲۱۹	سایر روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب (کارتام Carthame) یا روغن پنبه دانه و اجزای آن‌ها، حتی تصفیه‌شده ولی از لحاظ شیمیایی تغییر نیافته.	۷۹۰۱۱۲	روی به صورت کار نشده که از لحاظ وزن کمتر از ۹۹/۹۹ درصد روی داشته باشد.			
۲۷۱۰۱۹	روغن‌های نفتی و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده‌هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن‌ها از اجزای اصلی تشکیل‌دهنده این فرآورده‌ها باشد؛ آخال روغن‌ها (سایر)	۷۱۰۸۱۲	طلا (از جمله طلای آبکاری شده با پلاتین) به اشکال خام	انگلستان، قزاقستان، روسیه	روسیه، چین، قزاقستان	قرقیزستان
۲۷۱۰۱۲	روغن‌های سبک و فرآورده‌های آن	۲۶۱۶۹۰	سایر سنگ فلزات گران‌بها و کنستانتره‌های آن			

عمده‌ترین کالای وارداتی		عمده‌ترین کالای صادراتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۳۰۰۴۹۰	داروهای (به استثنای محصولات شماره ۳۰۰۲، ۳۰۰۵ یا ۰۶ (۳۰) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه شده به شکل مقادیر معین (از جمله آن‌هایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده‌اند) یا به صورت بسته‌بندی برای خرده‌فروشی. (سایر)	۰۷۱۳۳۳	لوبیا رسمی، همچنین لوبیای سفید (Phadealus Vulgaris)			
۸۵۱۷۱۲	تلفن‌هایی برای شبکه‌های رادیو تلفنی یا سایر شبکه‌های بیسیم	۲۷۱۰۱۹	روغن‌های نفتی و روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده‌هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن‌ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده‌ها باشد؛ آخال روغن‌ها (سایر)			
۲۴۰۲۲۰	سیگار حاوی توتون	۷۴۰۴۰۰	قراضه و ضایعات مس			
۲۷۱۱۲۱	گاز طبیعی	۷۰۰۵۲۹	شیشه فلوت (Float) و شیشه‌ای که فقط یک‌بار یا هر دوروی آن ساییده یا صیقل شده باشد، به صورت صفحه یا ورق، حتی دارای یک‌لایه جاذب، منعکس‌کننده یا مانع از انعکاس ولی کار نشده به نحوی دیگر. (سایر)			

عمده‌ترین کالای صادراتی		عمده‌ترین کالای وارداتی		کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه			
۸۷۰۳۲۳	وسایل نقلیه موتوری که اساساً برای حمل اشخاص طراحی شده‌اند (غیر از آن‌هایی که مشمول شماره ۸۷۰۲ می‌شوند)، همچنین اتومبیل‌ها از نوع استیشن (Station Wagon) و اتومبیل‌های کورسی (Racing cars)	۵۲۰۱۰۰	پنبه، حلاجی نشده یا شانه نزده			
۷۲۱۴۲۰	دارای دندان، برآمدگی، گودی یا سایر تغییر شکل یافتگی‌هایی باشند که در فرآیند نورد حاصل شده یا بعد از نورد تاب داده شده‌اند.	۸۷۰۸۹۱	رادیاتورها و قطعات مربوطه			
۵۴۰۷۷۲	پارچه‌های تاروپود باف از نخ رشته‌های سنتتیک، همچنین پارچه‌های تاروپود باف که از مواد شماره ۵۴۰۴ به دست می‌آیند. رنگرزی شده	۲۵۲۳۲۹	سایر سیمان پرتلند، سیمان آلومینو، سیمان سرباره‌ای سوپر سولفات و سیمان هیدرولیک همانند، حتی رنگ شده، پودر نشده موسوم به کلینکر			
۷۳۰۶۳۰	سایر لوله‌ها و پروفیل‌های توخالی (مثلاً، با درز جوش داده شده یا جوش داده نشده، پرچ شده یا به طریق مشابهی مسدود شده)، از آهن یا از فولاد (سایر، جوش داده شده، با مقطع عرضی مدور، از آهن یا فولاد غیر آلیاژی)	۷۲۰۴۴۹	قراضه و ضایعات چدن، آهن یا فولاد، شمش‌های حاصل از ذوب مجدد ضایعات آهن یا فولاد (سایر)			
۱۰۰۱۹۹	سایر گندم و مخلوط گندم	۷۱۰۸۲۰	طلا (از جمله طلای آبکاری شده با پلاتین) به اشکال خام یا نیمه ساخته، یا به شکل پودر برای مصارف پولی	تاجیکستان	سوئیس، ترکیه، قزاقستان	

عمده ترین کالای صادراتی		عمده ترین کالای وارداتی		کشور عضو	مهم ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه	سازمان همکاری شائکهای		
۷۶۰۱۱۰	روغن های نفتی و روغن های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشد؛ آخال روغن ها (سایر)	۲۷۱۰۱۹	روغن های نفتی و روغن های حاصل از مواد معدنی قیری، غیر خام؛ فرآورده هایی که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد که دارای ۷۰ درصد وزنی یا بیشتر نفت یا روغن های حاصل از مواد معدنی قیری باشد، این روغن ها از اجزای اصلی تشکیل دهنده این فرآورده ها باشد؛ آخال روغن ها (سایر)	روسیه، قزاقستان، چین		
۵۲۰۱۰۰	پنبه، حلاجی نشده یا شانه نزده.	۲۷۱۱۱۲	پروپان			
۲۶۰۷۰۰	سنگ سرب و کنستانتره های آن	۷۲۱۴۲۰	دارای دندان، برآمدگی، گودی یا سایر تغییر شکل یافتگی هایی باشند که در فرآیند نورد حاصل شده یا بعد از نورد تاب داده شده اند.			
۲۵۲۳۲۹	سایر سیمان پرتلند، سیمان آلومینو، سیمان سرباره ای سیمان سوپر سولفات و سیمان هیدرولیک همانند، حتی رنگ شده، پودر نشده موسوم به کلینکر	۲۷۱۰۱۲	روغن های سبک و فرآورده های آن			
۲۶۰۸۰۰	سنگ روی و کنستانتره های آن	۲۸۱۸۲۰	اکسید آلومینیوم غیر از کورندوم مصنوعی			
۲۷۱۶۰۰	نیروی برق (Electrical energy) (شماره اختیاری)	۸۷۰۳۲۳	اتومبیل های سواری و سایر وسایل نقلیه موتوری که اساساً برای حمل اشخاص طراحی شده اند (غیر از آن هایی که مشمول			

عمده‌ترین کالای وارداتی		عمده‌ترین کالای صادراتی		کشور عضو	مهم‌ترین شرکای تجاری (صادرات)	مهم‌ترین شرکای تجاری (واردات)
کد تعرفه	شرح تعرفه	کد تعرفه	شرح تعرفه	سازمان همکاری‌های		
	شماره ۸۷۰۲ می‌شوند)، همچنین اتومبیل‌ها از نوع استیشن (Station Wagon) و اتومبیل‌های کورسی (Racing Cars)، با حجم سیلندر بیشتر از ۱۵۰۰ سی‌سی اما از ۳۰۰۰ سی‌سی بیشتر نباشد					
۱۷۰۱۹۹	سایر قند و شکر نیشکر یا چغندر و ساکارز خالص از لحاظ شیمیایی، به حالت جامد	۸۱۱۰۹۰	سایر آنتیمون و مصنوعات از آنتیمون همچنین قراضه و ضایعات			
۳۰۰۴۹۰	داروهای (به‌استثنای محصولات شماره ۳۰۰۲، ۳۰۰۵ یا ۰۶ (۳۰) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه‌شده به شکل مقادیر معین (از جمله آن‌هایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده‌اند) یا به صورت بسته‌بندی برای خرده‌فروشی. (سایر)	۲۶۱۷۱۰	سنگ آنتیمون و کنستانتره‌های آن			
۱۵۱۲۱۹	سایر روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب (کارتام Carthame) یا روغن پنبه‌دانه و اجزای آن‌ها، حتی تصفیه‌شده ولی از لحاظ شیمیایی تغییر نیافته.	۵۲۰۵۲۴	نخ از پنبه (غیر از نخ دوخت)، دارای حداقل ۸۵ درصد وزنی پنبه، آماده نشده برای خرده‌فروشی (که اندازه آن کمتر از ۱۹۲/۳۱ دسی تکس بوده ولی کمتر از ۱۲۵ دسی تکس نباشد)			

مأخذ: سازمان توسعه تجارت (TPO)^۱

^۱ <https://tpo.ir/>

طبق جدول‌های ۴ و ۵، از بین کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، بیشترین صادرات ایران به ترتیب به کشورهای چین، هند، پاکستان، روسیه، ازبکستان، قزاقستان، تاجیکستان و قرقیزستان بوده است. همچنین بیشترین واردات کشور ایران در بین این کشورها، از کشورهای چین، هند، روسیه، پاکستان، قزاقستان، ازبکستان، تاجیکستان و قرقیزستان بوده است. در حقیقت چین، روسیه و هند، بیشترین حجم تجارت را در بین کشورهای عضو این سازمان داشته و اصلی‌ترین شرکای تجارت فرامرزی با ایران (در بین کشورهای عضو این سازمان) محسوب می‌شوند؛ بنابراین چشم‌انداز مناسبی از روابط تجاری میان ایران و کشورهای عضو پیمان شانگهای می‌توان تصور کرد.

در ادامه با استفاده از داده‌های تجاری برگرفته از پایگاه داده گمرک ایران در سال ۱۴۰۱، بزرگ‌ترین بازار صادراتی استان اصفهان در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای شناسایی شده و در جدول ۷ گزارش شده‌اند.

جدول ۷. بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی ایران در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال ۱۴۰۱

رتبه در صادرات استان	عمده‌ترین کالای صادراتی	صادرات			کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
		سهم ارزش از کل صادرات استان اصفهان	ارزش (دلار)	وزن (کیلوگرم)	
دوم	قیر نفت (۲۷۱۳۲۰)	۱۸/۱۴	۲۷۲,۸۱۲,۵۴۸	۵۱۸,۲۳۵,۳۴۸	پاکستان
دهم	فرومولیدن (۷۲۰۲۷۰)	۱/۲۸	۱۹,۱۹۲,۹۶۱	۱۲,۸۸۵,۷۸۳	هند
دوازدهم	انباره‌های برقی (Accumulators)، - با سرب - اسید، از نوع مورد استفاده در راه انداختن موتورهای پیستونی (۸۵۰۷۱۰)	۰/۷۹	۱۱,۸۶۷,۱۳۰	۱۲,۹۹۵,۱۶۹	روسیه
چهاردهم	روی (برنج) (۷۴۰۳۲۱)	۰/۶۷	۱۰,۱۵۵,۹۶۷	۸,۰۱۹,۱۰۳	چین
پانزدهم	الکیل بنزن‌ها مخلوط شده و الکیل نفتالن‌های مخلوط شده (۳۸۱۷۰۰)	۰/۶۷	۱۰,۰۲۱,۶۷۹	۷,۱۹۵,۱۸۵	ازبکستان
بیست و یکم	کف پوش‌های غیر مخملی - از مواد نسجی سنتتیک یا مصنوعی (۵۷۰۲۹۲)	۰/۲۶	۳,۸۵۰,۵۱۴	۱۱,۰۱۶,۰۰۶	قزاقستان
بیست و چهارم	سایر لوله‌ها (مثلاً، جوش داده شده، پرچ شده یا به طریق مشابهی مسدود شده) (۷۳۰۵۳۹)	۰/۲۱	۳,۱۸۵,۳۴۸	۴,۲۶۷,۱۱۴	تاجیکستان

صادرات					کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
رتبه در صادرات استان	عمده‌ترین کالای صادراتی	سهم ارزش از کل صادرات استان اصفهان	ارزش (دلار)	وزن (کیلوگرم)	
بیست و پنجم	کف پوش‌های غیر مخملی - از مواد نسجی سنتتیک یا مصنوعی (۵۷۰۲۹۲)	۰/۱۹	۲,۸۵۵,۷۰۳	۱,۰۵۶,۳۲۴	قرقیزستان

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

با استفاده از داده‌های تجاری برگرفته از پایگاه داده گمرک ایران در سال ۱۴۰۱، بزرگ‌ترین بازارهای صادراتی استان اصفهان که در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای وجود دارد، به ترتیب در گروه‌های کالایی زیر بوده‌اند: ۱- سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن‌ها؛ مواد قیری؛ موم‌های معدنی (کد تعرفه گمرکی ۲۷)، ۲- محصولات لبنی؛ تخم پرندگان؛ عسل طبیعی؛ محصولات خوراکی که منشأ حیوانی دارند (کد تعرفه گمرکی ۰۴)، ۳- چدن، آهن و فولاد (کد تعرفه گمرکی ۷۲) - ۴- فرش و سایر کف‌پوش‌ها از مواد نسجی (کد تعرفه گمرکی ۵۷)، ۵- محصولات گوناگون صنایع شیمیایی (کد تعرفه گمرکی ۳۸).

در ادامه میزان واردات استان اصفهان از این کشورها نیز ارائه شده است:

جدول ۸. عمده‌ترین اقلام وارداتی استان اصفهان از کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در سال

۱۴۰۱

واردات					کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
رتبه در واردات استان	عمده‌ترین کالای وارداتی	سهم ارزش از کل واردات استان اصفهان	ارزش (دلار)	وزن (کیلوگرم)	
سوم	مدارهای چاپی (۸۵۳۴۰۰)	۱۷/۶۵	۱۳۳,۰۳۵,۱۵۸	۲۱,۳۰۸,۱۶۸	چین
نهم	فروآلیاژها (متوسط کربن و کم کربن) (۷۲۰۲۱۹)	۱/۶۴	۱۲,۳۸۲,۵۴۷	۴,۵۱۲,۲۰۴	روسیه
دهم	فروآلیاژها (متوسط کربن و کم کربن) (۷۲۰۲۱۹)	۰/۷۳	۵,۵۱۱,۸۶۱	۱,۱۱۸,۶۸۶	هند
بیست و دوم	ابریشم خام (نتابیده) (۵۰۰۲۰۰)	۰/۰۸	۶۰۹,۴۱۲	۳۵,۲۸۴	ازبکستان

واردات					کشور عضو سازمان همکاری شانگهای
رتبه در واردات استان	عمده‌ترین کالای وارداتی	سهم ارزش از کل واردات استان اصفهان	ارزش (دلار)	وزن (کیلوگرم)	
سی و دوم	خاک رنگ‌بر (۳۸۰۲۹۰)	۰/۰۲	۱۶۵,۸۵۶	۲۹۹,۰۷۵	پاکستان
سی و پنجم	پنبه (۵۲۰۱۰۰)	۰/۰۲	۱۵۵,۳۸۳	۵۰,۰۰۰	تاجیکستان
...	...	...	...	...	قرقیزستان
...	...	...	...	...	قزاقستان

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

لازم به ذکر است، بیشترین واردات استان اصفهان از کشورهای روسیه و هند، فروآلیاژهای کمک ربن و متوسط کربن است که منظور دارای حداکثر یک درصد وزنی کربن به صورت پودر، دارای حداکثر یک درصد وزنی به شکل سایر اشکال غیر پودر، دارای بیش از یک درصد و حداکثر ۲ درصد وزنی کربن به شکل پودر و دارای بیش از یک درصد و حداکثر ۲ درصد وزنی کربن به شکل غیر پودر می باشد.

نتایج تحلیل داده‌های تجاری برگرفته از پایگاه داده گمرک ایران نشان می‌دهد که در سال ۱۴۰۱، عمده‌ترین اقلام وارداتی استان اصفهان از کشورهای سازمان همکاری شانگهای به ترتیب عبارت‌اند از: ۱- ماشین آلات و دستگاه‌های برقی و اجزاء و قطعات آن‌ها؛ دستگاه‌های ضبط و پخش صوت، دستگاه‌های ضبط و پخش صوت و تصویر تلویزیونی، اجزاء و قطعات و متفرعات این دستگاه‌ها (کد تعرفه گمرکی ۸۵)، ۲- رآکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار و آبگرم، ماشین آلات و وسایل مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آن (کد تعرفه گمرکی ۸۴)، ۳- چدن، آهن و فولاد (کد تعرفه گمرکی ۷۲)، ۴- وسایل نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط راه آهن یا تراموای، و.. (کد تعرفه گمرکی ۸۷) و ۵- قطعات منفصله ماشین آلات راه‌سازی، خودرو و سایر ماشین آلات و وسایل نقلیه موتوری تاریخی (کد تعرفه گمرکی ۹۸).

نکته مهم در این مورد آن است که استان اصفهان در بین کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، از دو کشور قزاقستان و قرقیزستان وارداتی نداشته است.

۵-۵. جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، سهام مالکیت در یک شرکت یا پروژه خارجی است که توسط یک سرمایه‌گذار، شرکت یا دولت از یک کشور دیگر ساخته شده است.^۱ در واقع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) مقوله‌ای از سرمایه‌گذاری فرامرزی است که در آن یک سرمایه‌گذار مقیم یک اقتصاد، منافع پایدار بر یک شرکت مقیم در اقتصاد دیگر ایجاد می‌کند. به طور کلی، این اصطلاح برای توصیف یک

¹ <https://www.investopedia.com/terms/f/fdi.asp>

تصمیم تجاری برای به دست آوردن سهام قابل توجهی در یک تجارت خارجی یا خرید مستقیم، برای گسترش فعالیت اقتصادی در منطقه جدید استفاده می‌شود.^۱ همچنین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یک کانال مهم برای انتقال فناوری بین کشورها است، تجارت بین‌المللی را از طریق دسترسی به بازارهای خارجی ارتقا می‌دهد و می‌تواند وسیله مهمی برای توسعه اقتصادی باشد. در واقع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یک عنصر کلیدی در همگرایی اقتصادی بین‌المللی است زیرا پیوندهای پایدار و طولانی‌مدت بین اقتصادها ایجاد می‌کند.^۲ اقدامات همگرایی منطقه‌ای عموماً با باز کردن بخش‌ها به روی سرمایه‌گذاری و همسو کردن سیاست‌ها برای رفتار با سرمایه‌گذاران، منجر به افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود. این امر ناشی از تأثیر غیرمستقیم آزادسازی تجارت و همکاری مستقیم در پروژه‌های سرمایه‌گذاری کشورهای عضو است (آنکتاد^۳، ۲۰۱۳).

در جدول ۹، آمار مربوط به میزان سرمایه‌گذاری خارجی (جریان خالص ورود سرمایه) در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، ارائه شده است:

جدول ۹. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (جریان خالص ورود سرمایه) کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای (میلیون دلار و درصد)

کشور عضو سازمان همکاری شانگهای	سال ۲۰۲۱	سال ۲۰۲۲	رشد سال ۲۰۲۲ نسبت به سال ۲۰۲۱
چین	۳۴۴,۰۷۵	۱۸۰,۱۶۷	-۴۷/۶۴
هند	۴۴,۷۲۷	۴۹,۹۴۰	۱۱/۶۶
روسیه	۴۰,۴۵۰	-۴۰,۰۴۴	-۱۹۹
قزاقستان	۴,۵۴۹	۴,۹۰۷	۷/۸۸
ایران	۱,۴۲۵	۱,۵۰۰	۵/۲۶
پاکستان	۲,۱۴۷	۱,۳۳۹	-۳۷/۶۳
ازبکستان	۲,۲۷۵	۲,۴۹۸	۹/۸۳
قرقیزستان	۲۲۶	۲۹۱	۲۸/۵۸
تاجیکستان	۸۴	۱۷۴	۱۰۷/۴۱

مأخذ: بانک جهانی

^۱ OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) iLibrary. "Foreign Direct Investment (FDI).https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/foreign-direct-investment-fdi/indicator-group/english_9a523b18-en

^۲ https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/foreign-direct-investment-fdi/indicator-group/english_9a523b18-en

^۳ UNCTAD

مطابق آمار ارائه شده در جدول ۹، علاوه بر چین با ۱۸۰ میلیارد دلار، کشور هند نیز با ۴۹ میلیارد دلار در جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی حضوری مؤثرتری ایفا کرده اند به شکلی که این دو کشور در مجموع ۲۳۰ میلیارد دلار را به خود اختصاص داده اند. نکته قابل توجه در این زمینه خروج سرمایه از کشور روسیه در سال ۲۰۲۲ است. بر اساس گزارش سازمان تجارت جهانی، تحریم های اقتصادی اعمال شده بر کشور روسیه، تأثیر منفی بر اقتصاد این کشور داشته است (گزارش سال ۲۰۲۳ سازمان تجارت جهانی).

۶. فرصت ها و چالش های پیشروی سازمان همکاری شانگهای

۱-۶. فرصت ها

ارتقاء همکاری های چندجانبه با استفاده از نوع جدیدی از روابط بین الملل به عنوان یک نیروی محرکه:

در طول دو دهه گذشته، درهای سازمان همکاری شانگهای به روی جهان خارج باز بوده است. ارتباطات درون این سازمان توسط نوع جدیدی از روابط دولت با دولت^۱ هدایت می شود و به شکل فعال شبکه ای از شرکای چندجانبه را ایجاد می کند. نوع جدید روابط دولت با دولت که دارای احترام متقابل به یکدیگر و همکاری برد-برد^۲ است، نیروی محرکه مهمی برای تعمیق همکاری سازمان همکاری شانگهای است (یانگ، ۲۰۱۵).

این نوع جدید روابط دولت با دولت سازمان همکاری شانگهای عمدتاً در سه شکل وجود دارد؛ شکل اول: روابط بین کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای بدون در نظر گرفتن اندازه و قدرت، به برابری، احترام متقابل، انصاف و عدالت پایبند هستند و مسائل امنیتی سنتی و غیرسنتی را از طریق گفتگو و مشورت حل می کنند. این کشورها از طریق باز بودن^۳ و همکاری، به دنبال منافع متقابل و نتایج برد-برد و به طور مشترک توسعه و شکوفایی در منطقه سازمان همکاری شانگهای هستند (ژو و ماکنگو^۴، ۲۰۲۱). دوم، روابط بین کشورهای عضو، کشورهای ناظر و شرکای بحث و گفتگو (کشورهای شریک) است. همانطور که در ابتدای این مطالعه، اشاره شد، در حال حاضر این سازمان دارای ۹ عضو، سه ناظر و ۱۴ شریک بحث و گفتگو می باشد. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای و همچنین کشورهای عضو ناظر و شریک به یکدیگر احترام می گذارند، در شرایط برابر با یکدیگر مشورت می کنند، فعالانه به دنبال منافع مشترک هستند و امنیت، ثبات و رفاه منطقه را ارتقا می بخشند. سوم، روابط بین

¹ State to State

² win-win cooperation

³ openness

⁴ Xue and Makengo

سازمان همکاری شانگهای و سازمان ملل و سایر سازمان های بین المللی جهانی و منطقه ای است. در طول دو دهه گذشته، سازمان همکاری شانگهای همواره از اقتدار سازمان ملل متحد حمایت کرده است، به طور فعال با سازمان ملل متحد و شاخه های آن ارتباط برقرار کرده و همکاری داشته است و فعالانه نوع جدیدی از روابط بین المللی را تقویت کرده است. در سال ۲۰۰۴، سازمان همکاری شانگهای به ناظر سازمان ملل تبدیل شد، درگیر حقوق مجمع عمومی شد و از آن زمان به بعد، سازمان همکاری شانگهای همکاری موثری با برخی از شعب سازمان ملل، مانند دفتر سازمان ملل متحد در امور مواد مخدر و جرم و جنایت و دبیرخانه سازمان ملل متحد انجام داد (هائو^۱، ۲۰۲۰).

توسعه همکاری ها در زمینه امنیت انرژی:

همکاری یکپارچه و گسترده کشورهای عضو سازمان در زمینه انرژی، کل زنجیره صنعتی از تولید و حمل و نقل انرژی بالادستی گرفته تا پالایش نفت پایین دستی را پوشش می دهد. بنابراین تجارت انرژی بین کشورهای عضو این سازمان، قابلیت شکل دهی یک چرخه داخلی را دارد (موسسه پویندگان توسعه فناوری و نوآوری ایرانیان، ۱۴۰۱). در همین راستا نخستین بار در سال ۲۰۰۵ روسیه ایده شکل گیری باشگاه انرژی سازمان همکاری شانگهای را مطرح کرد و در سال ۲۰۱۳ این ساختار شکل گرفت (سلیمی، ۱۴۰۰). هدف رسمی باشگاه انرژی ایجاد یک انجمن برای بحث در مورد همکاری ها بین دولت ها در حوزه انرژی، پیشنهاد پروژه های جدید و حل مشکلات در حمل و نقل، تولید و مصرف انرژی است (لنگاچر^۲، ۲۰۱۸)^۳.

ارتقاء زیرساخت های امنیت غذایی:

بررسی اظهارات و مواضع رؤسای کشورهای عضو شانگهای و محور نشست های آنان نشانگر اهمیت و دغدغه بالای این سازمان به دو موضوع امنیت غذایی و انرژی است، به طوری که محور سخنان دبیرکل سازمان همکاری شانگهای در "هفدهمین نشست سران شرق آسیا" در تاریخ ۱۴ نوامبر ۲۰۲۲، نیز بر دو محور امنیت غذایی و انرژی متمرکز شده بود^۴. دبیرکل سازمان همکاری شانگهای در این اجلاس تصریح کرد: "یکی از دغدغه های جهانی، نحوه مواجهه کشورها با تهدیدات حوزه امنیت غذایی است. تغییرات آب و هوایی، منازعات جغرافیای سیاسی و همه گیر شدن کووید-۱۹، سه عامل تشدیدکننده ناامنی غذایی هستند. سازمان همکاری شانگهای یک نهاد یکپارچه در اقتصاد جهانی است. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای

¹ Hao

² Lengacher

³ <https://chinahandsmagazine.org/2018/05/30/the-shanghai-cooperation-organization-energy-club-a-collaborative-future-for-nuclear-energy/>

⁴ https://asean.org/wp-content/uploads/2022/11/FINAL-Chairmans-Statement-of-the-17th-East-Asia-Summit_EAS.pdf

بیش از یک‌دهم گردش مالی جهانی تولیدات کشاورزی را تأمین می‌کند. مسائل کشاورزی و امنیت غذایی به دلیل ارتباط مستقیم با رفاه شهروندان در کانون توجه سازمان همکاری شانگهای قرار دارد..... سازمان همکاری شانگهای به توسعه همکاری‌های علمی فناوریانه و نوآورانه در زمینه کشاورزی، معرفی فناوری‌های نوین، راه‌حل‌های دیجیتال و روش‌های نوین تولید محصولات کشاورزی اهتمام خاص دارد..... در حوزه امنیت انرژی نیز کشورهای عضو شانگهای از ذخایر خوبی در حوزه نفت و گاز، اورانیم و انرژی آبی برخوردارند. به همین دلیل موضوع انرژی نیز یکی از کانون‌های مورد علاقه سازمان همکاری شانگهای است.^۱ بررسی مواضع اعلانی و اعلامی اعضا و دبیرکل سازمان همکاری شانگهای نشان می‌دهد که بستر مساعدی برای همکاری دسته‌جمعی در حوزه امنیت غذایی وجود دارد (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۱).

فرصت‌های حمل و نقل و ترانزیت کالا:

بنا بر برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته، اولین مجمع حمل و نقل کشورهای سازمان همکاری شانگهای (SCO) اول نوامبر ۲۰۲۳ در تاشکند ازبکستان برگزار خواهد شد. هدف اصلی این رویداد بحث در مورد توسعه کریدورهای حمل و نقل چندوجهی، فناوری‌های دیجیتال و بهترین شیوه‌ها در زمینه حمل و نقل و همچنین تقویت اتصال حمل و نقل در فضای سازمان همکاری شانگهای است.^۲ در اوایل سال ۲۰۲۳، کشور ازبکستان در اجلاس سران سازمان همکاری شانگهای که به میزبانی هند در ۴ ژوئیه ۲۰۲۳ برگزار شد، پیشنهاد ایجاد یک نقشه اتصال یکپارچه حمل و نقل بین اعضای سازمان همکاری شانگهای را داد.^۳ رئیس جمهور ازبکستان دلیل این پیشنهاد را اتخاذ تدابیر جامع برای تقویت ارتباطات و حمل و نقل در فضای سازمان همکاری شانگهای عنوان کرده است.^۴ در این زمینه شناسایی تنگناها و شکاف‌ها، ترسیم اقدامات اولویت دار و پروژه‌ها برای تشکیل یک سیستم حمل و نقل-ترانزیت مشترک و یکپارچه در دستور کار قرار دارد. همچنین، کشور روسیه نیز پیشنهاداتی برای گسترش این سازمان در نشست شانگهای در ژوئن ۲۰۰۶ ارائه داده است، که یکی از محورهای مهم آن گسترش یک کریدور حمل و نقل برای اتصال دریای خزر به چین از طریق روسیه، قزاقستان، ازبکستان و قرقیزستان بود (بالی و همکاران، ۲۰۰۷).

حمایت مالی از پروژه‌های سرمایه‌گذاری:

یکی از مسیرهایی که سازمان همکاری اقتصادی برای حمایت مالی از کشورهای عضو، در پیش گرفته است، ارتقاء همکاری‌های بانکی این کشورها است. در همین زمینه در سال ۲۰۰۵، کنسرسیوم بین بانکی

¹ http://eng.sectsc.org/towards_HSC/20221114/923593.html

² <https://www.iru.org/join-us/events/1st-shanghai-cooperation-organization-transport-forum-2023-11-01>

³ <https://turkic.world/en/articles/uzbekistan/153006>

⁴ <https://turkic.world/en/articles/uzbekistan/153006>

⁵ Bailes et al

سازمان همکاری شانگهای^۱ (SCO IBC) به منظور سازماندهی مکانیزمی برای تأمین مالی و خدمات بانکی در پروژه‌های سرمایه‌گذاری تحت حمایت دولت‌های کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای تأسیس شد، که اهداف اصلی آن ارائه خدمات مالی، ترویج تجارت و تسهیل سرمایه‌گذاری بین کشورهای عضو است (سازمان همکاری شانگهای، ۲۰۲۳).^۲ بانک‌های عضو این کنسرسیوم عبارتند از: بانک توسعه قزاقستان^۳، بانک توسعه چین^۴، شرکت توسعه دولتی VEB.RF^۵ (روسیه)، بانک پس انداز دولتی امانت بانک تاجیکستان^۶، بانک ملی فعالیت اقتصادی خارجی جمهوری ازبکستان^۷، بانک RSK (جمهوری قرقیزستان)، بانک حبیب پاکستان^۸ و شرکت مالی زیرساخت هند (IIFCL)^۹. بالاترین ارگان این کنسرسیوم، شورای کنسرسیوم بین بانکی سازمان همکاری شانگهای است. ایده مهم این کنسرسیوم تحریک فعالیت‌های مالی بخش‌های بانکی اعضای سازمان همکاری شانگهای و تشویق بانک‌های ملی کشورهای نامبرده برای سرمایه‌گذاری در کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای است (لبدینسکایا و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۹).

در ۲۳ اوت ۲۰۲۲، تاشکند میزبان هجدهمین نشست شورای کنسرسیوم بین بانکی سازمان همکاری شانگهای به ریاست بانک ملی فعالیت اقتصادی خارجی جمهوری ازبکستان بود که در آن، دبیرکل سازمان همکاری شانگهای، اولویت‌های کلیدی همکاری بین کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در زمینه‌های مالی، بانکی و سرمایه‌گذاری را تشریح کرد. در این نشست، برنامه اقدام اعضای کنسرسیوم بین بانکی سازمان همکاری شانگهای برای حمایت و توسعه همکاری‌های اقتصادی درون منطقه‌ای سازمان همکاری شانگهای در میان مدت (۲۰۲۲-۲۰۲۷) امضا شد و اصول چارچوب تعامل و همکاری بین بانک‌های کنسرسیوم بین بانکی سازمان همکاری شانگهای در امور مالی به تصویب رسید^{۱۱}.

¹ The Shanghai Cooperation Organization Interbank Consortium (SCO IBC)

² <http://eng.sectsc.org/archives/20221227/926567/SCO-interbank-cooperation.html>

³ Development Bank of Kazakhstan

⁴ China Development Bank

⁵ VEB.RF State Development Corporation

⁶ The Amonatbank State Savings Bank

⁷ The National Bank for Foreign Economic Activity of the Republic of Uzbekistan

⁸ Habib Bank Limited

⁹ India Infrastructure Finance Company Ltd

¹⁰ Lebedinskaya

¹¹ <http://eng.sectsc.org/economy/20220824/910579/Meeting-of-SCO-Interbank-Consortium.html>

۲-۶. چالش‌ها

وابستگی اقتصادی اعضای سازمان همکاری شانگهای به آمریکا :

طبق داده های آماری برگرفته از مرکز تجارت بین الملل^۱، در سال ۲۰۲۲، ۶/۴۶ درصد از واردات کشور هند از کشور آمریکا صورت گرفته است که معادل ۲/۲۹ درصد از صادرات کل کشور آمریکا بوده است. همچنین ۵/۶۶ درصد از واردات کشور چین و ۴/۴۷ درصد از واردات کشور پاکستان نیز از این کشور بوده است که به ترتیب برابر با ۷/۴۵ درصد و ۰/۱۵ درصد از صادرات کل کشور آمریکا می باشد. همچنین همانطور که در قسمت های قبل نشان داده شد، از بین کشورهای عضو این سازمان، کشورهای بزرگ اقتصادی همچون چین، هند و روسیه از شرکای اصلی آمریکا در تجارت بین الملل هستند. در سال ۲۰۲۰، آمریکا شریک اول تجاری کشور چین در صادرات، شریک اول تجاری هند در صادرات و شریک دوم در واردات، شریک سوم تجاری کشور روسیه در واردات و در نهایت شریک اول تجاری کشور پاکستان در صادرات و شریک سوم در واردات بوده است. بنابراین روابط دوجانبه تجاری بسیاری قوی ای که بین این کشورها با کشور آمریکا برقرار است، قابل نادیده گیری نیست و می تواند بر سیاست های این سازمان اثر گذار باشد.

شکاف های داخلی^۲ و تشدید بازی قدرت^۳:

سازمان همکاری شانگهای برای رسیدن به ثبات و پایداری، نیاز به انجام اصلاحاتی برای کسب منافع کشورها دارد. اختلافات بین کشورهای عضو کلیدی می تواند سازمان همکاری شانگهای را تضعیف کند. از آنجایی که سازمان همکاری شانگهای اجماع کاملی را بین اعضا برای همه تصمیم گیری ها در نظر می گیرد، شکاف های مداوم می تواند اعتبار و پایداری این سازمان را کاهش دهد^۴. به عنوان مصداقی از این شکاف ها، رقابت بین هند و پاکستان چالش هایی را برای این سازمان منطقه ای ایجاد می کند. روابط بین این دو کشور، برای چندین دهه ناپایدار بوده و با توجه به ناتوانی دو کشور در حل مناقشه کشمیر بسیار پرتنش بوده است. باید دید که آیا چنین تنش هایی می تواند در بلندمدت به عنوان یک مانع، باعث عدم تحقق اهداف اقتصادی سازمان همکاری شانگهای شود یا اینکه این سازمان می تواند بهترین بستر برای میانجیگری و اقدامات اعتمادساز باشد. در همین زمینه، بند دوم منشور سازمان همکاری شانگهای (در مورد معاهده حسن همجواری، دوستی و همکاری بلندمدت)^۵ تصریح می کند که هرگونه خصومت یا اختلاف در روابط دوجانبه نباید به

^۱ www.trademap.org^۲ Internal Rifts^۳ The Intensification of Great Power Game^۴ <https://www.interregional.com/article/Structural-Challenges:1897/En>^۵ <http://eng.sectsco.org/cooperation/20170110/192193.html>

فعالیت های سازمان لطمه وارد کند. این ماده قبلاً حل تنش ها را در میان اعضای اصلی سازمان همکاری شانگهای تسهیل کرده است.

در حال حاضر، چهار قدرت بزرگ در داخل و خارج منطقه سازمان همکاری شانگهای وجود دارد: ایالات متحده، چین، روسیه و هند. در میان آنها، ایالات متحده، قدرت بزرگی در خارج از منطقه است. چین، روسیه و هند کشورهای بزرگ منطقه داخل سازمان هستند. در عین حال ایالات متحده در حال افزایش رقابت خود در آسیای مرکزی است (فردهوم، ۲۰۱۳).^۱ در واقع ماهیت سازمان همکاری شانگهای هنوز یک سازمان سنتی همکاری منطقه ای و وزنه ژئوپلیتیکی برای چین و روسیه برای به چالش کشیدن جهان غرب به رهبری ایالات متحده در آسیای مرکزی است (مک درموت، ۲۰۱۲).^۲ از این رو، در ۲۰ سال گذشته پس از تأسیس سازمان همکاری شانگهای، ایالات متحده به بهانه «ضد تروریسم» نیروهای خود را در افغانستان مستقر کرده و رقابت خود را در آسیای مرکزی تشدید کرده است.

دلیل اساسی اینکه سازمان همکاری شانگهای در مواجهه با تغییرات چشم انداز بین المللی طی دو دهه گذشته حیات خود را حفظ کرده و به یک سازمان بین المللی منطقه ای تأثیرگذار تبدیل شده است، در «روح شانگهای»^۳ یا منشور آن نهفته است. «روح شانگهای» راهنمای مهمی برای توسعه روابط دولت به دولت، مقابله با تهدیدها و چالش های جهانی و حل و فصل اختلافات بین المللی است (CMFA، ۲۰۱۶).^۴ هسته اصلی روح شانگهای در منشور این سازمان تحت عنوان «اعتماد متقابل، منفعت متقابل، برابری، مشورت، احترام به تنوع تمدن ها و پیگیری توسعه مشترک» آمده است. همچنین سازمان همکاری شانگهای ارتباط جهانی خود را از طریق روابط با اتحادیه کشورهای جنوب شرقی آسیا، اتحادیه اروپا، کشورهای مشترک المنافع و سازمان کشورهای اسلامی حفظ کرده است. همچنین نقش ناظر در سازمان ملل دارد.

ضعف حس اجتماع^۵:

سازمان همکاری شانگهای در حال حاضر شامل نه کشور چین، روسیه، هند، پاکستان، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ازبکستان به اضافه ی ایران است. ساختار ملموس نه کشور عضو، «۳ + ۶» [سه کشور بزرگ به اضافه شش کشور کوچک و متوسط] است. اگرچه سازمان همکاری شانگهای توسط «روح شانگهای» و

^۱ Fredholm, M. (Ed.) (2013). The Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Geopolitics New Directions, Perspectives, and Challenges (pp. 1-324). Nordic Institute of Asian Studies.

^۲ McDermott, R. N. (2012). The Shanghai Cooperation Organization's Impact on Central Asian Security. Problems of Post-Communism, 59, 56-65. <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216590405>

^۳ Shanghai Spirit

^۴ China Ministry of Foreign Affairs (CMFA) (2020b, November 10). Statement of the Council of Heads of States Members of the Shanghai Cooperation Organization on Combating the Use of the Internet and Other Channels to Spread Terrorist, Separatist and Extremist Ideas.

https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/1179_674909/t1831181.shtml

^۵ The Weakness of the Sense of Community

جامعه سازمان همکاری شانگهای با آینده مشترک هدایت می شود، اما به طور کلی، آگاهی جامعه سازمان همکاری شانگهای در مورد آینده مشترک هنوز نسبتاً ضعیف است. دلیل مشخص آن نیز به شرح زیر است: اولاً، بازی بین چین، روسیه و هند تا حدی حس اجماع سازمان همکاری شانگهای را ضعیف کرده است. چین، روسیه و هند همه کشورهای بزرگی هستند که می خواهند جایگاه و نفوذ خود را در سازمان همکاری شانگهای اعمال کنند و تلاش دارند نقشی کلیدی در توسعه سازمان همکاری شانگهای ایفا کنند. دوم، راهبردهای ملی شش کشور کوچک و متوسط سازمان همکاری شانگهای است که بر توسعه خودشان متمرکز شده و منافع ملی شان را بیشتر مورد توجه قرار داده است (ژو و ماکنگو، ۲۰۲۱). چهار کشور عضو آسیای مرکزی که پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی به استقلال دست یافتند، وضعیت استقلال و حاکمیت خود را که به سختی به دست آورده اند، گرامی می دارند. آنها همیشه منافع خود را بالاتر از هر چیز دیگری قرار می دهند و هیچ قصدی برای واگذاری حقوق بیشتر به سازمان همکاری شانگهای ندارند. همه اینها برای ایجاد هویت جمعی و اهداف مشترک سازمان همکاری شانگهای مفید نیست (هائو، ۲۰۲۱)^۱. همچنین تمرکز کشور پاکستان به عنوان یک کشور در حال توسعه، بر توسعه داخلی است و انگیزه آن برای پیوستن به سازمان همکاری شانگهای، تکیه بر این سازمان بین المللی منطقه ای برای ارائه تضمین امنیتی و انگیزه توسعه برای خود است.

گسترش سازمان همکاری شانگهای و احتمال پیدایش مشکلات در مدیریت آن:

سازمان همکاری شانگهای از نظر وظایف و عملکرد خود، توسعه عمودی قابل توجهی را تجربه کرده است و طیف گسترده ای از زمینه های اقتصادی، فرهنگی و علمی را شامل می شود. امروزه، سازمان همکاری شانگهای میزبان نشست ها و ابتکارات مختلفی است که بر تجارت بین منطقه ای، ترانزیت، همکاری های صنعتی، نوآوری، پروژه های استارت آپ، کاهش فقر، تحول دیجیتال، گردشگری، دیپلماسی عمومی و سایر حوزه ها متمرکز است (کالچی^۲، ۲۰۲۳)^۳. این دستور کار گسترده و متنوع چالش مهمی برای دبیرخانه سازمان همکاری شانگهای است که باید ابتکارات و فعالیت های مختلف کشورهای عضو خود را هماهنگ و مدیریت کند. توسعه سریع و قابل توجه افقی و عمودی سازمان همکاری شانگهای دارای نقاط قوت و ضعف است. در حالی که گسترش عضویت و مأموریت سازمان از نظر برخی کارشناسان به عنوان یک اتفاق مثبت تلقی می شود، می تواند نگرانی هایی را در مورد انسجام و کارایی سازمان نیز ایجاد کند. برخی از کارشناسان حتی از وجود یک "بحران هویت"^۴ در سازمان همکاری شانگهای صحبت می کنند. در این مورد، این انتقاد مطرح

¹ Hao

² Kaleji

³ <https://valdaiclub.com/a/highlights/challenges-of-expanding-the-sco-to-caucasus/>

⁴ identity crisis

می‌شود که تصمیمات سازمان همکاری شانگهای فاقد ضمانت اجرایی لازم است و در نتیجه این سازمان نیز مانند جنبش غیرمتعهدها صرفاً به محلی برای گفتگو و اعلام مواضع و دیدگاه تبدیل شده است. در این زمینه، منتقدان این سازمان را به جای مقایسه با اتحادیه اروپا، ناتو و آسه آن، بلکه با سازمان پیمان امنیت جمعی^۱ (CSTO) مقایسه می‌کنند (کالچی، ۲۰۲۳).

۷. فرصت‌ها و چالش‌های پیش روی ایران با عضویت سازمان همکاری شانگهای

۷-۱. فرصت‌ها

پیوستن ایران به سازمان همکاری شانگهای می‌تواند فرصت‌هایی را پیش روی ایران قرار دهد که در ادامه به برخی از مهمترین آنها اشاره می‌شود.

افزایش تجارت (مدل جاذبه):

کروگمن^۲ (۱۹۹۱)، اثبات کرده است که ایجاد یک اتحادیه میان کشورهای همسایه و یا به عبارتی شرکای تجاری طبیعی به دلیل فاصله جغرافیایی کوتاه تر و هزینه حمل و نقل کمتر، موجب کاهش انحراف تجارت می‌شود. بر این اساس این نوع از سازمان‌های همگرایی اقتصادی به طور عمده دارای اثر خلق تجارت بوده به گونه ای که اثر مثبت بر سطح رفاه جامعه ایجاد می‌کند (مردی‌ها و همکاران، ۱۳۹۹). همچنین در چارچوب نظریه اتحادیه گمرکی، که نخستین بار توسط واینر^۳ (۱۹۵۰) مطرح گردید و سپس توسط مید^۴ (۱۹۵۵) و لیپسی^۵ (۱۹۵۷) گسترش داده شد، مزایای همگرایی اقتصادی شناسایی شده است. در این نظریه، یکی از مزایای همگرایی اقتصادی در چارچوب ایجاد تجارت مطرح شده است که واردات از یک کشور عضو اتحادیه و کم هزینه، جایگزین واردات از یک کشور عضو اتحادیه و پرهزینه می‌شود. واینر با مطرح کردن اثر مقیاس، بیان می‌کند که هرچه منطقه اقتصادی اتحادیه گمرکی بزرگتر باشد، احتمال بیشتری وجود دارد که اتحادیه گمرکی در جهت تجارت آزاد فعالیت کند (نجاتی و همکاران، ۱۴۰۱).

آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی:

به منظور عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی (WTO) بایستی قوانین و الزامات این سازمان مد نظر قرار گیرد. در همین مورد بایستی کاهش تعرفه‌ها مطابق زمان بندی، با سرعت بیشتری صورت پذیرد. برای کشورهای در حال توسعه با اقتصاد نسبتاً بسته همچون ایران که آمادگی ورود ناگهانی به تجارت آزاد را

¹ Collective Security Treaty Organization

² Krugman

³ Viner

⁴ Meade

⁵ Lipsey

ندارند، همگرایی اقتصادی نظیر سازمان همکاری شانگهای به عنوان میدان آزمایشی اولیه برای ورود به صحنه رقابت بین المللی حائز اهمیت است، چرا که در چارچوب چنین تشکل هایی، موانع تجاری و تعرفه ها در سطح موافقت نامه های این سازمان کاهش می باید. ایران با تکیه بر مزایای نسبی و توانایی های مختلف اقتصادی می تواند فضای لازم در این زمینه را ایجاد کرده و با کسب تجارب مختلف، توان خود را برای حرکت در مسیر عضویت در سازمان تجارت جهانی افزایش دهد (مردی ها و همکاران، ۱۳۹۹).^۱

تخصصی شدن تولیدات منطقه ای بر پایه مزیت نسبی و نیز بهبود رفاه عمومی:

پال^۲ (۲۰۱۱) با استفاده از نظریه ارائه شده توسط ژاکوب و واینر^۳ (۱۹۵۰) نشان می دهد که اگر تولیدات کارآمدتر و کم هزینه تر شریک تجاری عضو اتحادیه، جایگزین تولیدات غیر کارآمد و هزینه بر تولیدکننده داخلی شود، در آن صورت منافع استفاده از این موافقتنامه ها و خلق تجارت به دست خواهد آمد. این امر موجب تخصصی تر شدن تولید و افزایش تجارت میان کشورهای عضو می گردد که در نبود موافقتنامه ها وجود نداشت. پیوستن ایران به سازمان همکاری شانگهای، به واسطه خلق تجارت می تواند موجب افزایش بهره وری و تخصصی شدن تولیدات منطقه ای بر پایه مزیت نسبی گردد. در این میان آزادسازی کامل، منافع بیشتری را نصیب کشور خواهد کرد. در عین حال، با توجه به اینکه هر چه سطح تجارت و روابط اقتصادی کشورهای عضو یک موافقتنامه تجاری قبل از شکل گیری موافقتنامه بیشتر باشد، احتمال ایجاد تجارت در نتیجه همگرایی منطقه ای بین آن کشورها بیشتر خواهد بود. بر این اساس ایجاد توافقات منطقه ای با این کشورها، آثار انحراف تجارت کمتری را برای ایران در پی خواهد داشت و با توجه به سطح بالای روابط تجاری ایران با برخی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای نظیر چین، هند و پاکستان در کنار بالا بودن میزان تعرفه های اعمال شده بر کالاهای مورد نظر، طبیعی به نظر میرسد که پس از آزادسازی و کاهش نرخ های تعرفه میان این کشورها، امکان افزایش صادرات و بهبود رفاه ایران مهیا شود (موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۴۰۰).^۴

^۱ مردیها، سارا، آذربایجانی، کریم، طیبی، سید کمیل، و جعفری، داود. (۱۳۹۹). ارزیابی اثرات اقتصادی عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای:

کاربردی از مدل شبیه سازی جهانی. مجله تحقیقات اقتصادی، ۵۵(۱)، ۲۳۳-۲۶۸. doi: 10.22059/jte.2020.275972.1008118

^۲ Pal

^۳ Jacob Viner

^۴ <https://itsr.ir/Post/80845>

استفاده از منافع خدمات حوزه لجستیک ایران در ترانزیت بین‌المللی با استفاده از موافقت نامه‌های سازمان همکاری شانگهای:

صنعت لجستیک به عنوان مجموعه‌ای از ارائه‌دهندگان خدمات لجستیک یکی از مهمترین ارکان حوزه خدمات بازرگانی محسوب می‌شود (میان دوآبچی و آقاجانی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، بهمن ۱۴۰۰). با استفاده از موقعیت خاص جغرافیایی ایران در بین کشورهای سازمان همکاری شانگهای، استفاده از این صنعت می‌تواند منافع اقتصادی فراوانی برای کشور به همراه داشته باشد. در این رابطه ابتدا اهمیت موقعیت جغرافیایی ایران و سپس تعریف این صنعت ارائه خواهد شد. کشور ایران موقعیت جغرافیایی منحصر به فردی در جهان دارد. حضور در محل تلاقی شرق به غرب و در نزدیکی اتصال سه قاره، مرزهای آبی و خاکی با ۱۵ کشور، موقعیت به عنوان کریدور شرق-غرب و کریدور شمال-جنوب، حضور در مجاورت مرزهای اتحادیه اروپا، این تصمیم راهبردی را گوسزد می‌کند که برای بهره‌بردن از منافع چنین موقعیت جغرافیایی خاصی، در سازمان‌ها و اتحادیه‌های منطقه‌ای حضور یابد. از مهمترین مصادیق صنعت لجستیک می‌توان به این موارد اشاره کرد (میان دوآبچی و آقاجانی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، بهمن ۱۴۰۰): کسب و کارهای حمل و نقل و خدمات مرتبط (توزین، بارگیری و تخلیه، جابجایی و...) برای بار و مرسوله در سطح ملی و منطقه‌ای، و واسطه‌های حمل بار (مانند نمایندگی‌های شرکت‌های کشتیرانی و هواپیمایی). یکی از فرصت‌های اقتصادی سازمان همکاری شانگهای برای ایران، ارتقای جایگاه کشور در حوزه لجستیک است. در این راستا، ایران می‌تواند در کریدور بین‌المللی شمال-جنوب که عمدتاً شامل حمل کالا از هند، ایران، آذربایجان و روسیه از طریق کشتی، راه آهن و جاده است، حضور مؤثری داشته باشد (مشفق، ۱۴۰۲).

دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی-تجاری آن:

در این پیمان همگرایی اقتصادی، جمعیت به عنوان عامل مصرف در اقتصاد، از عدد قابل توجهی برخوردار است. همانطور که در قسمت‌های قبل گفته شد، کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای با دارا بودن جمعیت ۳/۳۶۹ میلیارد نفر، ۴۲/۳۸ درصد از جمعیت جهانی را در خود جا داده‌اند. بنابراین سازمان همکاری شانگهای یکی از عوامل تقاضا یعنی مصرف (جمعیت قابل توجه) را به شکل قابل توجهی پوشش داده و پتانسیل بالقوه‌ای برای دستیابی به یک بازار بزرگ برای ایران را دارد. در واقع جمعیت منطقه خود بازار بزرگی برای تولیدات کشور است. از دیگر اشکال تکامل یافته همگرایی منطقه‌ای، می‌توان به بازار مشترک^۱ اشاره داشت. در بازار مشترک، اعضا به آزادسازی جابجایی عوامل تولید در بین یکدیگر اقدام می‌کنند

¹ Common Market

(امیراحمدیان و حسینی، ۱۳۹۰). در واقع هدف از تشکیل بازار مشترک، تحرک آزادانه اشخاص، اجناس و سرمایه بین کشورهای عضو بیان شده است (باس^۱، ۲۰۱۸). در این خصوص، هرچقدر موانع تجاری بین کشورهای عضو کاهش یابد تا بتوانند تجارت درون منطقه ای را گسترش دهند، زمینه دستیابی به بازار مشترک بیشتر فراهم می شود (رمضانی و معین آبادی، ۱۳۹۸).

برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور و افزایش سرمایه گذاری خارجی کشورهای عضو در ایران:

توافقات همگرایی اقتصادی منطقه ای برای کشورهای در حال توسعه باعث بهره گیری از تکنولوژی برتر ناشی از انتقال تکنولوژی به این کشورها شده و موجب رویارویی این کشورها با بازارهای وسیع تر در مقابل بازارهای داخلی و کوچک می شود (شکیبایی و شاه سنایی، ۱۳۹۱). این نوع انتقال تکنولوژی می تواند به صورت منطقه ای در قالب توافقنامه های همگرایی اقتصادی باشد. در این راستا تکنولوژی از طریق کانال های متعددی از جمله، سرمایه گذاری مستقیم خارجی، واردات، قراردادهای همکاری فنی و حق امتیاز، سرمایه گذاری مشترک و ... از یک کشور به یک کشور دیگر منتقل شود (بهمنی و همکاران، ۱۳۹۴). در واقع سرمایه گذاری مستقیم خارجی می تواند به عنوان بخش مهمی از رشد اقتصادی تلقی شود، زیرا اعتقاد بر این است که جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی نه تنها می تواند سرمایه خارجی اضافی مورد نیاز را به همراه داشته باشد، بلکه فناوری و دانش جدید، مهارت های مدیریتی و بازاریابی جدید و بهبود یافته را نیز به همراه داشته باشد (اوسی و کیم^۲، ۲۰۲۰).

تولید کالاهای با برند مشترک صادراتی:

امروزه شماری از شرکت های متعلق به اقتصادهای در حال توسعه، به سرمایه، دانش و فن آوری لازم برای سرمایه گذاری در خارج از کشور دست یافته اند و پدیده ای را رقم زده اند که از آن با عنوان شرکت های چندملیتی یاد می شود (میرترابی، ۱۳۹۳). بر اساس "نظریه تجارت و مکان جغرافیایی"^۳ کروگمن در سال ۱۹۹۱، کاهش هزینه های معاملاتی از طریق حذف تعرفه ها، افزایش سطح مقیاس اقتصادی و کاهش هزینه های نسبی تولید از جمله عوامل مهم و مؤثر بر تصمیمات شرکت های چندملیتی در تعیین محل سرمایه گذاری محسوب می شوند. سازمان های همگرایی اقتصادی از جمله سازمان همکاری شانگهای، با موافقتنامه های اقتصادی بین کشورهای عضو می تواند در گسترش این شرکت ها و تولید کالاهای مشترک نقش داشته باشد. در راستای اهمیت شرکت های چندملیتی، شاخص نسبت دارایی های شرکت های چندملیتی در حال ظهور به

¹ Both

² Osei & Kim

³ Geography and Trade Theory

بزرگترین شرکت های چندملیتی نشان می دهد که شرکت روسی گاز پروم در سال ۲۰۰۶، از نظر دارایی ها از شرکت مایکروسافت پیشی گرفته است. همچنین شرکت مخابراتی چاینا موبایل چین نیز از شرکت مخابراتی ودافون انگلیس پیش افتاده است (ایکوت و گلدشتاین^۱، ۲۰۰۶). بنابراین کشورهای عضو این سازمان سابقه ایجاد شرکت های چندملیتی موفق را داشته اند که ایران نیز می تواند با موافقتنامه هایی، از آن بهره برد.

استفاده از ابزارهای دیپلماسی اقتصادی و چانه زنی جلوگیری از تحریم های بین المللی:

جمهوری اسلامی ایران از جمله کشورهایی است که در سه دهه اخیر بیشترین و گسترده ترین تحریم ها را متحمل شده است. تولید دانش اقتصادی مبتنی بر شرایط تحریم برای اداره کشورهای تحریم شده و کاهش آسیب پذیری اقتصاد کشورها بسیار ضروری است. از طرفی، در بند ۱۲ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی بر افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب پذیری اقتصاد کشور از طریق موارد زیر تأکید شده است: توسعه پیوندهای راهبردی و گسترش همکاری و مشارکت با کشورهای منطقه و جهان بویژه همسایگان، استفاده از دیپلماسی در جهت حمایت از هدف های اقتصادی و استفاده از ظرفیت های سازمان های بین المللی و منطقه ای (متن سیاست های ابلاغی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲)^۲. بنابراین ضرورت بازخوانی و ساماندهی دیپلماسی اقتصادی و استفاده از ظرفیت سازمان های منطقه ای بیش از پیش احساس می شود. طبق تعاریف، اهداف دیپلماسی اقتصادی را می توان به شرح زیر برشمرد: دسترسی به بازارهای جهانی تولید تجارت و کسب سهمی از آنها، جذب سرمایه گذار ی های مستقیم خارجی و محافظت از اقتصاد ملی در مقابل چالش های اقتصاد جهانی (دانش نیا، ۱۳۹۲).

بنابراین ایران می تواند فشار ناشی از تحریم را با استفاده از دیپلماسی اقتصادی تعدیل کند و با استفاده از بستر سازمان ها و نهادهای منطقه ای و فرامنطقه ای از جمله سازمان همکاری شانگهای تعامل خود را با سایر کشورها ارتقا دهد. سازمان ها و گروه بندی هایی نظیر سازمان همکاری شانگهای به دلیل توجه بیشتر به همکاری های تجاری و در پیش گرفتن اقدام های عملی در این زمینه، روابط تجاری را تنظیم خواهند کرد و سازوکار مناسبی برای تعامل مؤثر و سودمند اقتصاد ایران با اقتصادهای جهانی در شرایط تحریم محسوب می شوند (سمیعی نسب، ۱۳۹۳). از مصادیق کاهش فشار تحریم ها با استفاده از سازمان های همگرایی منطقه ای می توان به بیانیه سران شورای دولتی سازمان همکاری شانگهای در جولای ۲۰۲۳ اشاره کرد. در همین راستا به نقل از خبرگزاری اسپوتنیک، در بیانیه دهلی نو سران شورای دولتی سازمان همکاری شانگهای، مخالفت این سازمان با تحریم های بین المللی بیان شده است^۳. در این بیانیه این نهاد مخالفت خود را با اقداماتی برای

^۱ Aykut and Goldestein

^۲ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=25370>

^۳ <https://www.isna.ir/news/1402041308287/%D8%A8%DB%8C%D8%A7%D9%86%DB%8C%D9%87-%D8%B3%D8%A7%D8%B2%D9%85%D8%A7%D9%86->

انحصار و انزوا در تولیدات داخلی و اعمال محدودیت‌های تجاری که تهدیدی برای اقتصاد جهانی و سیستم چندجانبه تجاری است، اعلام کرده‌اند. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در بیانیه خود تاکید کردند، تحریم‌های یکجانبه اقتصادی برخلاف قوانین بین‌الملل است و بر روابط جهانی تاثیر منفی می‌گذارد. کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در همین حال بر پیشبرد توسعه یک اقتصاد جهانی باز، تضمین دسترسی عادلانه به بازار و حمایت از سیستم تجاری چندجانبه تاکید کرده‌اند.

تقویت همکاری‌ها در حوزه انرژی:

سازمان همکاری شانگهای تولیدکنندگان و مصرف کنندگان بزرگ انرژی در جهان را گرد هم آورده است. از همین رو ایده شکل دهی به همکاری‌های گسترده‌تر و نوعی همگرایی در این حوزه از همان ابتدا در سازمان مطرح بوده است. نخستین بار در سال ۲۰۰۵ روسیه ایده شکل گیری باشگاه انرژی سازمان همکاری شانگهای را مطرح کرد و در سال ۲۰۱۳ این ساختار شکل گرفت (سلیمی، ۱۴۰۰). بنابراین با توجه به گردآمدن بزرگترین تولیدکنندگان انرژی (ایران و روسیه) در کنار بزرگترین مصرف کنندگان انرژی (چین و هند) در سازمان همکاری شانگهای و پتانسیل عظیم انرژی آن، یکی از حوزه‌های همکاری برای ایران با سایر کشورهای عضو بخش انرژی می‌باشد (سلیمی فر و خادم، ۱۳۹۴). هدف رسمی باشگاه انرژی ایجاد یک انجمن برای بحث در مورد همکاری‌ها بین دولت‌ها در حوزه انرژی، پیشنهاد پروژه‌های جدید و حل مشکلات در حمل و نقل، تولید و مصرف انرژی است (لنگاچر^۱، ۲۰۱۸).

ایران به عنوان یک کشور با منابع انرژی غنی، یک منبع مطمئن برای غول‌های واردکننده انرژی چون چین و هند است. عضویت در شانگهای می‌تواند به پیشبرد مذاکرات در مورد ساخت خطوط لوله متوقف شده مانند خط گازی لوله صلح کمک کند که اهمیت زیادی برای نیازهای گاز طبیعی هند دارد. اکنون ایران با عضویت در سازمان همکاری شانگهای، می‌تواند با انگیزه بیشتری در همکاری با شرکت‌های روسی و هندی، پروژه‌هایی چون خط لوله گاز از مسیر دریا را به هند و یا اتصال کریدور اقتصادی چین-پاکستان به خط لوله گازی صلح را دنبال نماید (همپانی و سجادی‌پور، ۱۴۰۱). به عنوان مصادیق همکاری‌های ایران و کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، می‌توان به همکاری ایران و روسیه در حوزه انرژی اشاره کرد. یکی از پروژه‌های مهم که اجرایی کردن آن در دستور کار است تفاهم نامه ایران و روسیه مربوط به سرمایه‌گذاری

%D9%87%D9%85%DA%A9%D8%A7%D8%B1%DB%8C-
%D8%B4%D8%A7%D9%86%DA%AF%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D9%88-
%D9%85%D8%AE%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AA-%D8%A8%D8%A7-
%D8%AA%D8%AD%D8%B1%DB%8C%D9%85-%D9%87%D8%A7%DB%8C-
%DB%8C%DA%A9%D8%AC%D8%A7%D9%86%D8%A8%D9%87

¹ Lengacher

² <https://chinahandsmagazine.org/2018/05/30/the-shanghai-cooperation-organization-energy-club-a-collaborative-future-for-nuclear-energy/>

حدود ۴۰ میلیارد دلاری روسیه در حوزه انرژی ایران است، بر اساس این تفاهم‌نامه سرمایه‌گذاری در بخش‌های بالادستی و پایین دستی نفت و گاز ایران مد نظر قرار گرفته و زمینه همکاری‌های گسترده تر شرکت‌های ایرانی و روسی در اکتشاف و تولید نفت و گاز، پروژه‌های حوزه ال.ان.جی، احداث خطوط لوله، صادرات گاز، سوآپ گاز و فرآورده‌های نفتی، همکاری‌های مشترک تحقیقاتی و علمی و به ویژه همکاری در حوزه فناوری و انتقال تکنولوژی تولید و صادرات کاتالیست و دیگر محصولات و خدمات فنی مرتبط را فراهم می‌کند.^۱

گسترش تعاملات علم و فناوری:

یکی از شاخص‌های دانش و فناوری اثرگذاری این حوزه بر مردم و جوامع است. بر اساس بیانیه‌های امضا شده، بند سوم از اهداف اصلی این سازمان که در سایت این سازمان نیز منتشر شده است، به این شرح است:^۲ توسعه همکاری‌های ثمربخش در امور سیاسی، اقتصادی، تجارت، علم و تکنولوژی، فرهنگ، آموزش، انرژی، حمل و نقل و حفظ محیط زیست. در همین راستا، بند ۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز که بر اقتصاد دانش بنیان تاکید می‌کند، به شرح زیر است: پیشسازی اقتصاد دانش بنیان، پیاده‌سازی و اجرای نقشه جامع علمی کشور و ساماندهی نظام ملی نوآوری به منظور ارتقاء جایگاه جهانی کشور و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش بنیان و دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش بنیان در منطقه (سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۲).^۳ از این رو بهره‌گیری از همه‌ی ظرفیت‌های علمی در راستای ارتقاء علم و دانش و فناوری و ارتقاء اقتصاد دانش بنیان در کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که در این زمینه می‌توان از ظرفیت‌های علمی سازمان همکاری‌های شانگهای استفاده کرد. در واقع همکاری کشورها در حوزه فناوری، نیازمند ایجاد زیرساخت‌ها و سازوکارهای ویژه‌ای است تا شکل‌گیری تعاملات را سرعت بخشیده و تسهیل کند. ایجاد چنین پلتفرم‌هایی می‌تواند یکی از مهمترین فعالیت‌های مشترک در سازمان همکاری‌های شانگهای باشد. یکی از مصادیق چنین فرصت‌هایی، تفاهم‌نامه وزارت غلوم، تحقیقات و فناوری با این سازمان است. دکتر عبدالرضا واعظی در جلسه ویدئوکنفرانسی با مدیران "شهرک پیمان سازمان همکاری‌های شانگهای" با اشاره به عضویت اخیر ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای افزود: بر اساس تفاهم‌نامه‌ای که

^۱ <https://spnfa.ir/20221007/%D8%B3%D8%B1%D9%85%D8%A7%DB%8C%D9%87-DA%AF%D8%B0%D8%A7%D8%B1%DB%8C-D9%85%DB%8C%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%AF-%D8%AF%D9%84%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%D8%B1%D9%88%D8%B3%DB%8C%D9%87-%D8%AF%D8%B1-%D8%AD%D9%88%D8%B2%D9%87-%D8%A7%D9%86%D8%B1%DA%98%DB%8C-%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86-12800173.html>

^۲ <http://eng.sectesco.org/cooperation/20170110/192193.html>

^۳ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=25370>

توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شهرک پیمان سازمان همکاری‌های شانگهای منعقد خواهد شد، دفتر انتقال تکنولوژی و تجارت دانش‌بنیان ایران در دپارتمان فناوری این شهرک فعالیت خواهد کرد (پارک علم و فناوری آذربایجان شرقی، ۱۴۰۰).^۱

در ادامه به مواردی که با عضویت ایران در سازمان شانگهای می‌تواند منجر به تسهیل صادرات ایران شود، اشاره شده است:

جدول ۱۱. فرصت‌های ایجاد شده برای ایران با عضویت در سازمان همکاری‌های شانگهای

افزایش تجارت (مدل جاذبه)
آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی
تخصصی شدن تولیدات منطقه‌ای بر پایه مزیت نسبی و نیز بهبود رفاه عمومی
استفاده از منافع خدمات حوزه لجستیک ایران در ترانزیت بین‌المللی با استفاده از موافقت نامه‌های سازمان همکاری‌های شانگهای
دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی-تجاری آن
برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی کشورهای عضو در ایران
تولید کالاهای با برند مشترک صادراتی
استفاده از ابزارهای دیپلماسی اقتصادی و چانه‌زنی جلوگیری از تحریم‌های بین‌المللی
تقویت همکاری‌ها در حوزه انرژی
گسترش تعاملات علم و فناوری

۷-۲. چالش‌ها

پیوستن ایران به سازمان همکاری‌های شانگهای می‌تواند چالش‌هایی را پیش روی ایران قرار دهد که در ادامه به برخی از مهمترین آنها اشاره می‌شود.

تحریم‌های اقتصادی و الزام کشورهای عضو به قوانین بین‌المللی:

اعضای سازمان همکاری‌های شانگهای پایبند به رعایت قواعد بین‌المللی در تراکنش‌های مالی هستند و نمی‌توانند در شرایط کنونی در این زمینه با ایران تعامل کنند. در این راستا، چین پیشنهاد ایجاد بانک توسعه شانگهای را مطرح کرده، اما به‌رغم جلسات و کارگروه‌های متعدد در سازمان همکاری‌های شانگهای در این باره، روسیه به دلیل نگرانی از سلطه چین در حوزه مالی سازمان، مخالف سازوکارها و ساختارهای تسهیل‌کننده تأمین مالی است (مشفق، ۱۴۰۲).

^۱ <https://www.eastp.ir/fa/News/News-detail?id=2110>

وجود موانع اقتصادی در مسیر همگرایی تجاری و اقتصادی ایران با کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای:

کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای هریک دارای ویژگی‌ها و ظرفیت‌های اقتصادی متفاوتی در حوزه تجارت کالایی (ارزش تجاری، سبد کالایی و رشد تجارت) هستند. در حوزه تجارت کالایی، کشورهای این سازمان عمدتاً به کالاهای صنعتی، فناوری و سرمایه‌گذاری نیاز دارند که ایران کمتر قادر به تأمین آنهاست (مشفق، ۱۴۰۲). بر اساس بانک اطلاعاتی مرکز تجارت جهانی^۱، سهم ایران در سال ۲۰۲۲ در تأمین نیازهای کشورهای سازمان همکاری شانگهای، تنها ۰/۷ درصد بوده است. برای مثال، در گروه کالایی سوخت‌ها و روغن‌های معدنی و محصولات حاصل (کد تعرفه گمرکی ۲۷) که بیش از ۵۰ درصد سبد کالایی صادرات کشور را به خود اختصاص داده است، سهم کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای ۱/۵ درصد است. این گروه کالایی حدود ۱۹ درصد از سبد وارداتی کشورهای سازمان را به خود اختصاص داده است. در حوزه سیاست‌های تجاری، برخی از کشورهای عضو سازمان در چهارچوب کشورهای CIS^۲ دارای سیاست‌های تجاری هماهنگ و مشترک هستند که با سیاست‌های تجاری ایران هم به دلیل شرایط تحریمی کشور فاصله دارد (مشفق، ۱۴۰۲). همچنین مطالعه روند سیاست تجاری اعضای سازمان همکاری شانگهای در دوره‌های بلندمدت (۲۰۰۰-۲۰۲۲) نشان می‌دهد که سطح تعرفه گمرکی در این کشورها تا یک‌چهارم رو به کاهش بوده، اما در این سال‌ها سیاست تجاری ایران با بی‌ثباتی مواجه بوده و سطح تعرفه گمرکی بالایی را وضع کرده است (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۴۰۰).

وجود موانع غیراقتصادی در مسیر همگرایی تجاری و اقتصادی ایران با کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای:

از آنجا که دیدگاه و نگرش‌های متفاوتی در میان اعضای سازمان همکاری شانگهای در خصوص پذیرش عضویت دائم ایران در این سازمان وجود داشته، این مسئله می‌تواند حتی بعد از عضویت دائم ایران مانعی برای ایجاد همگرایی تجاری و اقتصادی با کشورهای عضو باشد. برای مثال، از نگاه مقامات روسیه، گسترش و پذیرش اعضای جدید در سازمان همکاری شانگهای موجب تقویت منابع مالی سازمان می‌شود، اما روسیه رقیب انرژی ایران است. منافع اقتصادی این کشور اجازه نمی‌دهد که ایران در این بخش به همکاری با کشورهای آسیای مرکزی پردازد؛ ضمن اینکه ازبکستان و قزاقستان خود در زمره کشورهای صادرکننده انرژی و رقیب ایران هستند (مشفق، ۱۴۰۲).

^۱ ITC (International Trade Center)

^۲ Commonwealth of Independent States

ضعف‌های زیرساختی:

ایران به دلیل کمبود در شبکه‌های ریلی و جاده‌ای مدرن و نبود بندرگاه‌های مجهز، به عنوان یک مسیر ترانزیتی جذاب برای کشورهای، تعریف نشده است. لازم به ذکر است که پتانسیل توسعه‌ی این زیرساخت‌ها وجود دارد، اما ایران در تامین مالی آن با مشکلاتی مواجه است که با عضویت در سازمان همکاری شانگهای، این مشکلات کاهش نخواهد یافت (موسوی و خدایی^۱، ۲۰۱۳). علاوه بر این، نه چین (یکی از مهمترین اعضای سازمان همکاری شانگهای) و نه هند آنطور که انتظار می‌رفت در ایران سرمایه‌گذاری نکرده‌اند. به نظر نمی‌رسد هیچ یک از این دو کشور مایل به تحریک واکنش آمریکا باشند و بعید است که عضویت رسمی در سازمان همکاری شانگهای این واقعیت را تغییر دهد. اگرچه چین در حال حاضر نفت ایران را خریداری می‌کند، اما اگر آمریکا بر اعمال تحریم‌ها بر تجارت با ایران پافشاری کند، احتمالاً محدودیت‌ها در این زمینه را گسترش خواهد داد. علاوه بر این، با توجه به تنش‌ها بر سر نقش هند در توسعه بندر چابهار ایران، بعید است که هند سرمایه‌گذاری عمیق تری در ایران انجام دهد. بنابراین، ایران ظرفیت بیشتری برای تامین مالی پروژه‌های توسعه‌ای زیرساختی نیاز دارد، که تامین مالی آن از طرف سازمان همکاری شانگهای، تنها در صورت لغو تحریم‌های آمریکا امکان‌پذیر خواهد بود (موسوی و خدایی، ۲۰۱۳).

۸. ارزیابی اثرات عضویت در سازمان شانگهای بر جمهوری اسلامی ایران از دید فعالین

اقتصادی

در این قسمت از این گزارش، با استفاده از روش فریدمن و نظرات خبرگان به بررسی اثراتی که عضویت در این سازمان می‌تواند بر جمهوری اسلامی ایران در جنبه‌های مختلف داشته باشد، پرداخته می‌شود. در این راستا، شاخص‌هایی در مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی، زیرساخت‌های ملی، سیاسی و خلق دانش ملی، با استفاده از مبانی نظری استخراج و با روش دلفی به بحث گذاشته و شاخص‌هایی که طبق نظر خبرگان همپوشانی داشته و یا ارتباطی نداشتند، حذف شدند. در مرحله بعد پس از پالایش شاخص‌ها، پرسشنامه‌ای در خصوص میزان اثرگذاری شاخص‌های مذکور بر کشور ایران، تهیه و در اختیار خبرگان قرار داده شد. در نهایت با استفاده از روش فریدمن به رتبه‌بندی این شاخص‌ها پرداخته شد. شاخص‌ها و مؤلفه‌های مذکور در جدول ۱۲ ارائه شده‌اند.

یکی از مهم‌ترین متغیرهای مهم اقتصادی انتظارات فعالین اقتصادی با توجه به شرایط موجود می‌باشد. بدین منظور در پژوهش حاضر در این بخش به تجزیه و تحلیل اطلاعات با توجه به نظرات خبرگان و فعالین

¹ Mousavi and Khodaei

اقتصادی استان اصفهان و انتظارات آنان از پیوستن ایران به سازمان شانگهای در دو بخش و منظر وجود تحریم و بدون در نظر گرفتن تحریم در پنج بعد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، خلق دانش ملی و زیرساخت‌های ملی پرداخته شده است. تا بتوان نقش تحریم را نیز در این خصوص بررسی نماییم.

جدول ۱۲. شاخص‌های اثرگذاری عضویت در سازمان شانگهای بر ایران

مؤلفه	شاخص مورد مطالعه
اقتصادی	کاهش خط فقر
	اشتغال‌زایی در سطح ملی
	کاهش هزینه‌های دولت
	افزایش درآمدهای دولت
	تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد
	شکوفایی اقتصاد ایران
	افزایش سرمایه‌گذاری خارجی
	آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی
	جلوگیری از نوسانات نرخ ارز
	توسعه گردشگری
	تولید کالاهای با برند مشترک
	دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی آن
	بهره‌گیری از توان و قدرت اقتصادی و توانمندی‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای
اجتماعی	افزایش واردات و سهولت آن
	افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی
	کنترل بیماری‌های اپیدمی (از جمله کرونا)
	تقویت اتحاد گروه کشورهای فارس زبان
سیاسی	کنترل و سهولت در امر مبارزه با قاچاق کالا و مواد مخدر
	جلوگیری از نفوذ و تسلط آمریکا در منطقه
	افزایش متحدان قابل اعتماد
	گسترش روحیه اعتماد، حسن نیت، همکاری، ثبات و تثبیت و تقویت چهره دوستانه و مثبت ایران در تعاملات مختلف
	زمینه‌سازی مناسب برای ایجاد ائتلاف‌های سازنده برای رویارویی با تحریم‌ها و موانع دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای
	پیگیری فعال‌تر رژیم امنیتی و حقوقی دریای خزر
	افزایش قدرت سیاسی
	افزایش قدرت چانه‌زنی در قیمت‌گذاری نفت و گاز

مؤلفه	شاخص مورد مطالعه
خلق دانش ملی	گسترش شرکت های دانش بنیان
	بومی سازی صنایع اساسی و مهم خارجی در کشور
	برقراری همکاری های علمی نظیر ایجاد قطب علمی و مطالعاتی، همکاری در زمینه نانو تکنولوژی و ...
زیرساخت های ملی	گسترش دانش هسته ای
	موقعیت لجستیکی ایران در ترانزیت بین المللی (مسیرهای ریلی، خاکی، آبی و هوایی)
	ظرفیت بنادر ایران در توسعه کشور
	برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور
	تقویت بهره برداری از منابع زیرزمینی نفت و گاز

منبع: یافته های پژوهش

سؤال اول: تأثیرپذیرترین عامل در عضویت ایران به کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای کدام است؟

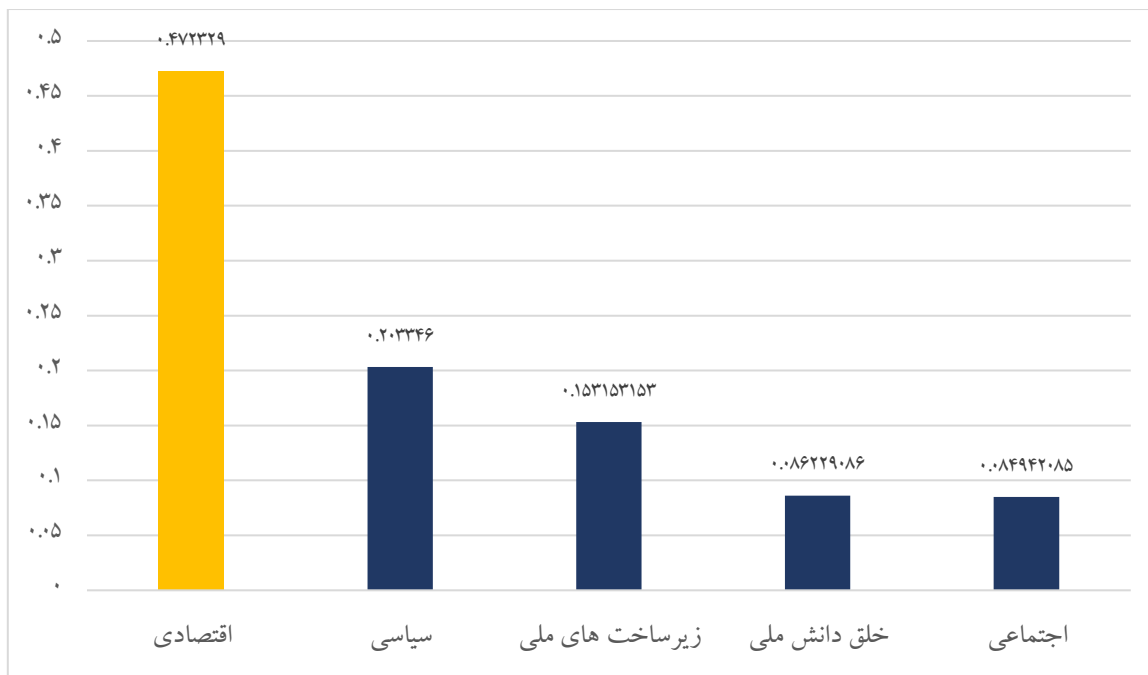
به منظور بررسی این سؤال به جمع آوری اطلاعات خبرگان پرداخته شده است که نتایج آن به شرح زیر

می باشد.

جدول ۱۳. رتبه بندی مؤلفه های مؤثر پیوست ایران به سازمان شانگهای بدون توجه به تحریم ها

رتبه	امتیاز	مؤلفه
۱	۰/۴۷۲۳۲۹	اقتصادی
۲	۰/۲۰۳۳۴۶	سیاسی
۳	۰/۱۵۳۱۵۳۱۵۳	زیرساخت های ملی
۴	۰/۰۸۶۲۲۹۰۸۶	خلق دانش ملی
۵	۰/۰۸۴۹۴۲۰۸۵	اجتماعی

منبع: یافته های پژوهش

نمودار ۲. رتبه‌بندی مؤلفه‌های مؤثر پیوست ایران به سازمان شانگهای بدون توجه به تحریم‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که از نمودار ۲ به وضوح مشخص است، طبق نظرات خبرگان، مهم‌ترین عاملی که با پیوستن ایران به سازمان شانگهای قابل بهبود می‌یابد مؤلفه اقتصادی می‌باشد که این مؤلفه از شاخص‌هایی چون کاهش خط فقر اشتغال‌زایی در سطح ملی، کاهش هزینه‌های دولت، افزایش درآمدهای دولت، تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد، شکوفایی اقتصاد ایران، افزایش سرمایه‌گذاری خارجی، آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی، جلوگیری از نوسانات نرخ ارز، توسعه گردشگری، تولید کالاهای با برند مشترک، دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی آن، بهره‌گیری از توان و قدرت اقتصادی و توانمندی‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای، افزایش واردات و سهولت آن و افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی تشکیل داده است.

همچنین از دیدگاه دوم دومین مؤلفه‌ای که به شدت تحت تأثیر پیوست ایران به شانگهای قرار می‌گیرد مؤلفه سیاسی می‌باشد که از شاخص‌هایی همچون جلوگیری از نفوذ و تسلط آمریکا در منطقه، افزایش متحدان قابل اعتماد، گسترش روحیه اعتماد، حسن نیت، همکاری، ثبات و تثبیت و تقویت چهره دوستانه و مثبت ایران در تعاملات مختلف، زمینه‌سازی مناسب برای ایجاد ائتلاف‌های سازنده برای رویارویی با تحریم‌ها و موانع دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای، پیگیری فعال‌تر رژیم امنیتی و حقوقی دریای خزر، افزایش قدرت سیاسی افزایش قدرت چانه‌زنی در قیمت‌گذاری نفت و گاز تشکیل می‌دهد. و همچنین مؤلفه زیرساخت ملی، خلق

دانش ملی در رتبه سوم و چهارم و آخرین مؤلفه‌ای که تحت تأثیر عضویت ایران در سازمان شانگهای قرار می‌گیرد مؤلفه اجتماعی می‌باشد که شاخص‌های آن به شرح جدول ۱۵ آورده شده است.

و همچنین شاخص‌های ذکر شده در خصوص مؤلفه‌های اقتصادی، سیاسی، زیرساخت ملی، خلق دانش ملی و اجتماعی به شرح زیر رتبه‌بندی گردید که مهم‌ترین شاخص‌های تأثیرپذیر از پیوستن به سازمان شانگهای با توجه به نظر فعالین اقتصادی افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی و سپس تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد و در رتبه سوم افزایش واردات و سهولت آن رتبه‌بندی گردیده است که در ادامه رتبه شاخص‌های تأثیرپذیر از پیوستن ایران در معاهده شانگهای به شرح جدول ذیل است.

جدول ۱۴. رتبه‌بندی شاخص‌های مؤثر پیوست ایران به سازمان شانگهای بدون توجه به تحریم‌ها

رتبه	امتیاز	نمره	شاخص
۱	۰/۰۳۷۳۲۳	۸۷	افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی
۲	۰/۰۳۷۳۲۳	۸۷	تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد
۳	۰/۰۳۶۰۳۶	۸۴	افزایش واردات و سهولت آن
۴	۰/۰۳۴۷۴۹	۸۱	آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی
۵	۰/۰۳۴۷۴۹	۸۱	ظرفیت بنادر ایران در توسعه کشور
۶	۰/۰۳۳۴۶۲	۷۸	افزایش سرمایه‌گذاری خارجی
۷	۰/۰۳۳۴۶۲	۷۸	دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی آن
۸	۰/۰۳۳۴۶۲	۷۸	کنترل بیماری‌های اپیدمی (از جمله کرونا)
۹	۰/۰۳۳۴۶۲	۷۸	گسترش روحیه اعتماد، حسن نیت، همکاری، ثبات و تثبیت و تقویت چهره دوستانه و مثبت ایران در تعاملات مختلف
۱۰	۰/۰۳۳۴۶۲	۷۸	موقعیت لجستیکی ایران در ترانزیت بین‌المللی (مسیرهای ریلی، خاکی، آبی و هوایی)
۱۱	۰/۰۳۲۱۷۵	۷۵	اشتغال‌زایی در سطح ملی
۱۲	۰/۰۳۲۱۷۵	۷۵	جلوگیری از نوسانات نرخ ارز
۱۳	۰/۰۳۲۱۷۵	۷۵	افزایش متحدان قابل اعتماد
۱۴	۰/۰۳۲۱۷۵	۷۵	افزایش قدرت سیاسی
۱۵	۰/۰۳۰۸۸۸	۷۲	افزایش درآمدهای دولت
۱۶	۰/۰۳۰۸۸۸	۷۲	تولید کالاهای با برند مشترک
۱۷	۰/۰۳۰۸۸۸	۷۲	بهره‌گیری از توان و قدرت اقتصادی و توانمندی‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای

رتبه	امتیاز	نمره	شاخص
۱۸	۰/۰۳۰۸۸۸	۷۲	زمینه سازی مناسب برای ایجاد ائتلاف های سازنده برای رویارویی با تحریم ها و موانع دستیابی به فناوری صلح آمیز هسته ای
۱۹	۰/۰۳۰۸۸۸	۷۲	گسترش شرکت های دانش بنیان
۲۰	۰/۰۳۰۸۸۸	۷۲	برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور
۲۱	۰/۰۲۹۶۰۱	۶۹	شکوفایی اقتصاد ایران
۲۲	۰/۰۲۹۶۰۱	۶۹	توسعه گردشگری
۲۳	۰/۰۲۸۳۱۴	۶۶	تقویت اتحاد گروه کشورهای فارس زبان
۲۴	۰/۰۲۸۳۱۴	۶۶	برقراری همکاری های علمی نظیر ایجاد قطب علمی و مطالعاتی، همکاری در زمینه نانو تکنولوژی و ...
۲۵	۰/۰۲۸۳۱۴	۶۶	گسترش دانش هسته ای
۲۶	۰/۰۲۷۰۲۷	۶۳	جلوگیری از نفوذ و تسلط آمریکا در منطقه
۲۷	۰/۰۲۷۰۲۷	۶۳	بومی سازی صنایع اساسی و مهم خارجی در کشور
۲۸	۰/۰۲۵۷۴	۶۰	تقویت بهره برداری از منابع زیرزمینی نفت و گاز
۲۹	۰/۰۲۴۴۵۳	۵۷	افزایش قدرت چانه زنی در قیمت گذاری نفت و گاز
۳۰	۰/۰۲۳۱۶۶	۵۴	کنترل و سهولت در امر مبارزه با قاچاق کالا و مواد مخدر

منبع: یافته های پژوهش

در ادامه به نقش تعدیل گری تحریم بر عضویت در سازمان همکاری شانگهای پرداخته شده است. در جدول ۱۵، طبق نظر خبرگان مشخص شده است، که باوجود تحریم هایی که در حال حاضر علیه جمهوری اسلامی ایران وجود دارد، عضویت در سازمان همکاری شانگهای، نمی تواند اثرات مورد انتظار را داشته باشد. بیشترین اختلافی که در دو حالت باوجود تحریم و عدم تحریم در اثرگذاری عضویت در این سازمان بر جمهوری اسلامی ایران دارد، در مؤلفه اقتصادی است. درواقع در حالتی که تحریم ها وجود داشته باشند و حالتی که تحریم ها وجود نداشته باشند، مؤلفه ی اقتصادی بیش از سایر مؤلفه ها اثر می پذیرد.

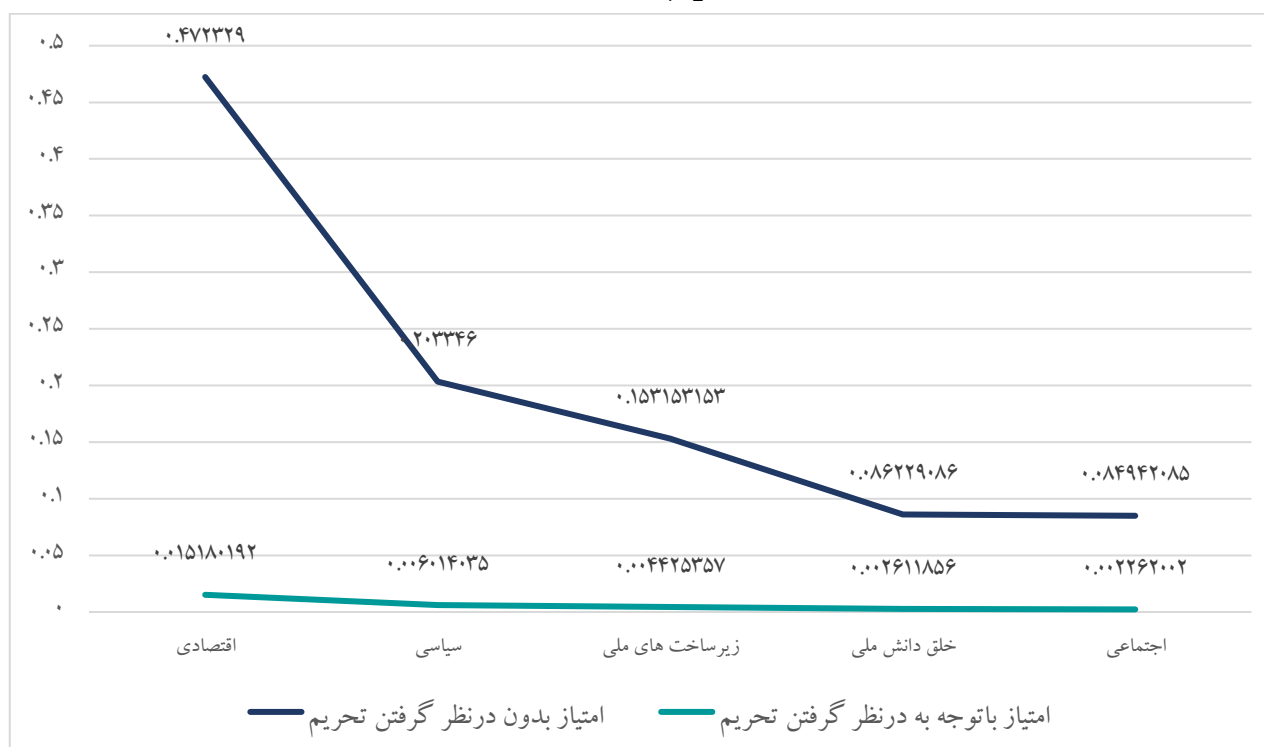
جدول ۱۵. رتبه‌بندی مؤلفه‌های مؤثر، از پیوستن ایران به سازمان شانگهای با توجه به نقش تعدیلگری تحریم

مؤلفه	امتیاز بدون در نظر گرفتن تحریم	امتیاز با توجه به در نظر گرفتن تحریم	نقش تعدیلگری تحریم
اقتصادی	۰/۴۷۲۳۲۹	۰/۱۵۱۸۰۱۹۲	۰/۴۵۷۱۴۹۲۸۱
سیاسی	۰/۲۰۳۳۴۶	۰/۰۰۶۰۱۴۰۳۵	۰/۱۹۷۳۳۲۱۶۸
زیرساخت‌های ملی	۰/۱۵۳۱۵۳۱۵۳	۰/۰۰۴۴۲۵۳۵۷	۰/۱۴۸۷۲۷۷۹۶
خلق دانش ملی	۰/۰۸۶۲۲۹۰۸۶	۰/۰۰۲۶۱۱۸۵۶	۰/۰۸۳۶۱۷۲۳۱
اجتماعی	۰/۰۸۴۹۴۲۰۸۵	۰/۰۰۲۲۶۲۰۰۲	۰/۰۸۲۶۸۰۰۸۳

منبع: یافته‌های پژوهش

همین خروجی، در نمودار ۳ نشان داده شده است. همان‌طور که در این نمودار مشخص است، اختلاف بین حالت وجود تحریم و عدم وجود تحریم در مؤلفه‌ی اقتصادی بیش از سایر مؤلفه‌ها است. و تقریباً می‌توان گفت باوجود تحریم‌های حال حاضر علیه ایران، طبق نظرات خبرگان تأثیرات مثبت چشم‌گیری برای ایران اتفاق نخواهد افتاد.

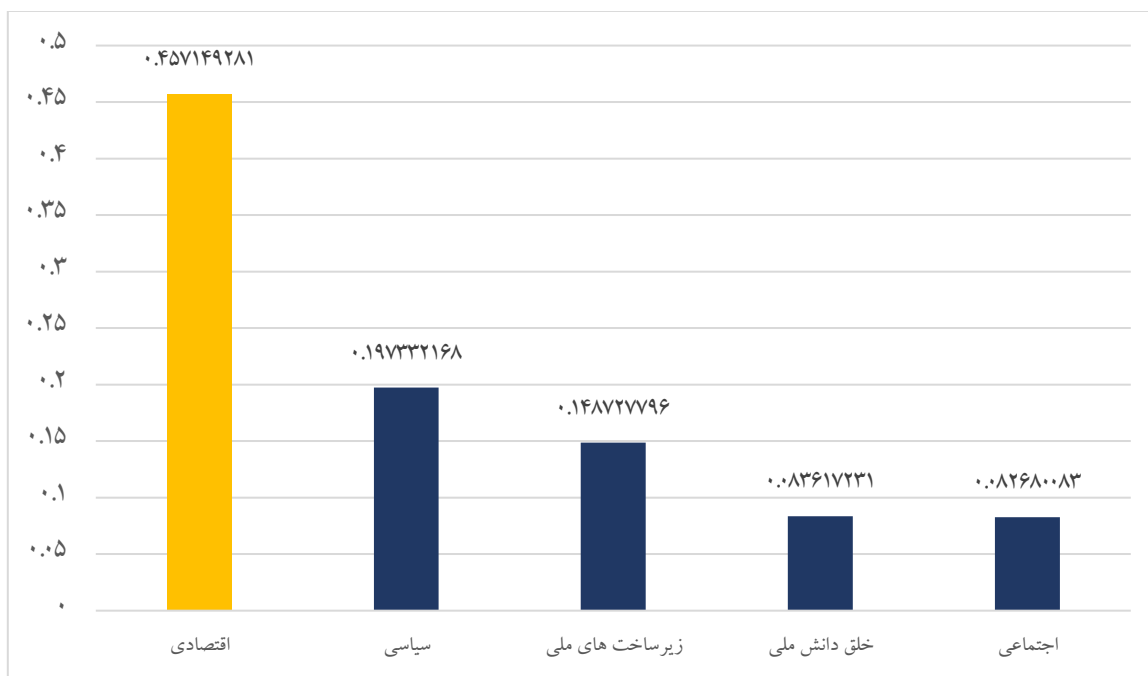
نمودار ۳. تعیین توقع فعالین اقتصادی در عضویت ایران به معاهده شانگهای با توجه به نقش تعدیلگری تحریم

منبع: یافته‌های پژوهش

در نمودار ۴، تفاوت اثرگذاری عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای در حالت وجود تحریم و عدم تحریم نشان داده شده است، که در مؤلفه اقتصادی این اختلاف بیشتر از سایر مؤلفه‌ها است.

نمودار ۴. نقش تعدیل‌گری تحریم بر مؤلفه‌های کلان

منبع: یافته‌های پژوهش

درواقع عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای شاید در بلندمدت مزیت‌های اقتصادی و تجاری در برداشته باشد اما در کوتاه‌مدت چشم‌انداز روشنی برای استفاده از منافع پیوستن به این سازمان با توجه به وجود تحریم‌های ظالمانه علیه کشور، وجود ندارد. به لحاظ نظری و عملی، عضویت کشورها در نهادها و سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای یک مسئله است اما تقید آن‌ها به قواعد آن نهادها و سازمان‌ها، مسئله دیگری است. اساساً قدرت یک نهاد و سازمان بین‌المللی که به «قدرت نهادی» مشهور است؛ به تقید اعضاء به قواعد نهاد مربوطه بستگی دارد. وقتی کشوری به قواعد یک نهاد مقید می‌شود؛ یعنی بخشی از اختیارات حاکمیتی خود را به آن نهاد واگذار می‌کند و در ازای آن منفعی را کسب می‌کند که به‌تنهایی آن منافع برای آن کشور حاصل نمی‌شود. قدرت‌های مؤسس یک نهاد یا سازمان بین‌المللی برای تقویت قواعد یک نهاد از جیب منافع ملی خود در کوتاه‌مدت هزینه می‌کنند تا در بلندمدت از نقش‌آفرینی نهاد یا سازمان بهره ببرند. قدرت‌های مؤسس با ایجاد منافع مادی ملموس در نهاد و یا سازمان، به قواعد نهاد یا سازمان قدرت می‌دهند به‌طوری‌که اعضای سازمان و نهاد در قبال پیروی از قواعد نهادی منافع ملموسی کسب می‌کنند. این نقش در سازمان همکاری شانگهای عمدتاً بر عهده چین و روسیه است.

اما آیا این دو کشور برای ایجاد رژیم‌های امنیتی و مالی در شانگهای حاضر به پرداخت هزینه هستند؟ تاکنون چنین عزمی از سوی روسیه و چین دیده نشده است. سازمان همکاری شانگهای دارای موافقت‌نامه‌هایی در ابعاد امنیتی، سیاسی و اقتصادی می‌باشد اما این موافقت‌نامه‌ها عمدتاً نقشه راه اعضا برای آینده هستند و برای اعضا، تقیدی به عملیاتی کردن موافقت‌نامه ندارند. نمونه عملی آن عدم حمایت اعضای شانگهای از روسیه در جنگ اوکراین بود. اعضای پیمان شانگهای از روسیه در جنگ اوکراین حمایت نکرد و تعهدی برای خارج کردن روسیه از تحریم‌ها و یا کمک به روسیه برای دور زدن تحریم‌های بین‌المللی ندارد. بر این اساس و به طریقه اولی، اعضای پیمان شانگهای در صورت تهدید امنیتی و سیاسی علیه ایران، حمایت آشکاری به نفع ایران نخواهند کرد و در دور زدن تحریم‌ها تعهدی به ایران نخواهند داشت. عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای شاید بتواند موجب بهره‌مندی ایران از تجارت با اعضای این سازمان (به شرط استفاده از پول محلی) شود اما مادامی که تحریم‌های بانکی علیه ایران برقرار باشد، سنگ ترازوی وزارت خزانه‌داری آمریکا بسیار سنگین‌تر از ترازوی شانگهای خواهد بود. بنابراین استفاده از ظرفیت‌های سازمان همکاری شانگهای در دور زدن تحریم‌ها کمک محدودی خواهد کرد اما راه‌حل نهایی نخواهد بود.

درواقع یکی از مهم‌ترین تهدیدهای پیش روی کشور ایران که سالیان طولانی دست‌به‌گریبان آن است را می‌توان به تحریم اشاره نمود. نقش تحریم علاوه بر زیان‌های بالقوه‌ای که برای اقتصاد داشته و در صورت ادامه خواهد داشت بر مؤلفه‌هایی همچون سیاست بین‌الملل و ... تأثیر دارد.

با توجه به پیوستن ایران به سازمان شانگهای لذا نمی‌توان از نقش تحریم چشم‌پوشی کرد و همان‌گونه که از دیدگاه فعالین اقتصادی مشاهده می‌شود با توجه به نقش تعدیلگری تحریم بسیاری از شاخص‌ها را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. که بیشترین تأثیر تحریم بر مؤلفه اقتصادی می‌باشد و همان‌گونه که مشاهده می‌شود در حفاصل مؤلفه اقتصادی فاصله انتظارات از سازمان شانگهای بدون تحریم و در حالت تعدیلگری تحریم ۰/۴۵۷۱۴۹۲۸۱ واحد می‌باشد که این تأثیرگذاری تحریم در نمودار ۴ به وضوح مشخص است.

به‌طور کل می‌توان این‌گونه بیان داشت که فعالین اقتصادی نقش تحریم را بسیار تأثیرگذار دانسته‌اند و باوجود تحریم تأثیر پیوستن ایران به سازمان شانگهای را بسیار ناچیز می‌دانند. و می‌توان این‌گونه تبیین نمود که تجربه پیوستن ایران به اوراسیا که از پنج عضو آن سه عضو در شانگهای حضور دارد نتوانسته است انتظارات را مرتفع سازد لذا انتظار مناسبی از این سازمان باوجود تحریم وجود ندارد.

۹. جمع بندی

در راستای مفهوم جهانی شدن اقتصاد و باز شدن مرزهای داخلی و ملی و روی آوردن به تجارت آزاد جهانی و مزیت رقابتی و افزایش توان رقابتی در سطح جهانی، نمی توان به یکباره تصمیم گیری کرد. این مسئله در مورد کشورهای در حال توسعه کاملاً مشهود است. بنابراین، روی آوردن به ترتیبات تجاری و یکپارچگی های اقتصادی و منطقه ای، می تواند مقدمات ورود به اقتصاد جهانی را تسهیل کند. از سوی دیگر، به علت شدت رقابت و تولید بر اساس مزیت نسبی در مقیاس جهانی، روی آوردن به یکپارچگی های اقتصادی به تدریج می تواند اقتصادهای ملی آسیب پذیر را وارد تجارت کرده و ضمن شناسایی مزایای نسبی آنها، مزیت رقابتی شان را نیز رفته رفته افزایش دهد و آنها را برای حضور در مقیاس بزرگ تر تجارت آزاد، یعنی جهانی شدن اقتصاد آماده کند. ایران نیز حضور در یکپارچگی های مختلف اقتصادی و منطقه ای را تجربه کرده است که از آن جمله می توان به سازمان همکاری شانگهای اشاره کرد که بیشتر اعضایش کشورهای در حال توسعه هستند. حضور در این یکپارچگی می تواند اقتصاد این کشورها را برای رویارویی با پدیده جهانی شدن اقتصاد آماده کرده و علاوه بر تقویت مزیت رقابتی به افزایش سرمایه گذاری درون منطقه نیز منجر شود و با افزایش حجم مبادلات تجاری، رقابت اقتصادی را افزایش داده و مقدمات رشد و توسعه اقتصادی فراهم شود.

سازمان همکاری شانگهای در سال ۱۹۹۶ پایه گذاری شد و در سال ۲۰۰۱ به صورت رسمی فعالیت خود را آغاز کرد. این سازمان در حال حاضر با داشتن نه عضو دائم (ایران، روسیه، هند، چین، تاجیکستان، قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان و پاکستان) و سه عضو ناظر (مغولستان، افغانستان و بلاروس) نسل جدیدی از منطقه گرایی در آسیا محسوب می شود.

سازمان همکاری شانگهای با توجه به قرار گرفتن در موقعیت ژئوپلیتیکی و هارتلندی و گستردگی و نزدیکی خاک اعضاء، جمعیت قابل توجه آنها، مکمل بودن در زمینه انرژی، گردآوری سه حوزه تمدنی بودایی، ارتدوکس و اسلامی، بلوک بندی هسته ای، داشتن تهدیدات مشترک، حضور دو قطب بزرگ اقتصادی سیاسی جهان یعنی روسیه و چین و داشتن حق وتوی آنها در شورای امنیت، قابلیت بلوک اقتصادی و سیاسی و امنیتی را داشته و بر اساس عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای می تواند مزایا و فرصت ها و دستاوردهای زیادی را در زمینه های اقتصادی، تجاری، سیاسی، امنیتی و فرهنگی برای آن داشته باشد. این پژوهش باهدف ارزیابی اثرات عضویت در سازمان همکاری شانگهای بر جمهوری اسلامی ایران، در دو قسمت تدوین شده است. در قسمت اول به بیان مزیت ها و اشتراکات این کشورها و مروری بر داده های آماری

در این زمینه پرداخته شده است. در قسمت دوم با استفاده از نظر خبرگان و روش دلفی، به رتبه‌بندی مؤلفه‌های اثرپذیر در این مورد پرداخته شده است.

طبق ارزیابی‌ها در قسمت اول این پژوهش، نزدیکی و وسعت جغرافیایی اعضای این سازمان (حدود ۲۴/۱۰ درصد از خشکی‌های کره زمین)، جمعیت عظیم آن (اولین بازیگر منطقه‌ای در جهان با بیش از ۴۲/۳۸ درصد جمعیت جهان)، روابط تاریخی-فرهنگی کشورهای عضو، احساس تهدیدهای مشترک، برخورداری از فناوری و سلاح هسته‌ای، وجود دو کشور دارای حق وتو در شورای امنیت سازمان ملل متحد (چین و روسیه) و موارد دیگر نشان می‌دهد که در این سازمان قابلیت تبدیل به یک قطب بین‌المللی نه تنها از نظر سیاسی-امنیتی بلکه از نظر اقتصادی وجود دارد. کشورهای عضو این سازمان، ۲۴/۵۳ درصد از تولید ناخالص داخلی دنیا، ۱۹/۴۵ درصد از صادرات و ۱۵/۰۳ درصد از واردات دنیا را به خود اختصاص داده‌اند.

همچنین طبق نتیجه به دست آمده در قسمت دوم این پژوهش، مؤلفه‌های اقتصادی، سیاسی، زیرساخت‌های ملی، خلق دانش ملی و اجتماعی بیشترین اثرپذیری را از عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای داشته‌اند. در مجموع از بین شاخص‌های این مؤلفه‌ها، پنج شاخصی که بیشترین اثر را از عضویت در سازمان همکاری شانگهای دریافت کرده‌اند، شامل افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی، تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد، افزایش واردات و سهولت آن، آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی و توسعه استفاده از ظرفیت بنادر در توسعه ایران خواهد بود. در نهایت اثر تعدیلگری تحریم‌ها بر عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای، نشان داد که با وجود تحریم‌های ظالمانه علیه ایران، عضویت در این سازمان نمی‌تواند اثرات مثبت چشم‌گیری برای ایران در مؤلفه‌های مختلف داشته باشد، در این بین مؤلفه‌ی اقتصادی بیشترین اختلاف را در بین وجود تحریم و عدم تحریم داشته است.

منابع

منابع فارسی:

- اسدی، شهین؛ کریمی، فرزاد؛ هرتمنی، امیر. (۱۳۹۸). بررسی پیچیدگی صادرات صنایع ایران و عوامل تعیین کننده آن. بررسی مسائل اقتصاد ایران، ۲۰(۶)، ۱-۳۶.
- امیدی، فریدون؛ فرامرزی، جعفر. (۱۳۹۶). تحلیل و اولویت بندی عوامل مؤثر بر تسهیل صادرات در گروه کالایی غذایی با استفاده از تکنیک TOPSIS. پژوهش ملل، ۲۳(۲)، ۱۰۱-۱۱۴.
- انصاری نسب، مسلم، بیدمال، نجمه. (۱۴۰۱). تحلیل چندجانبه گرایی تجارت ایران برای استفاده بهینه از موقعیت ژئوپلیتیک سازمان همکاری شانگهای. مطالعات اوراسیای مرکزی، ۱۵(۲)، ۱۰۳-۱۲۷.
- آقاموسی طهرانی، مریم؛ سرداری، احمد؛ کرم پور، عبدالحسین. (۱۳۹۵). شناسایی عوامل تسهیل کننده مؤثر بر صادرات کالاهای فن آورمحور. پژوهش های مدیریت در ایران، ۲۰(۲۰)، ۱-۲۲.
- دهدشتی شاهرخ؛ عبدالله پور، سجاد. (۱۳۹۶). تأثیر عوامل مؤثر بر پذیرش موبایل بانک در بانک صادرات ایران. چشم انداز مدیریت بازرگانی، ۶۴(۱۶)، ۳۱-۴۷.
- رابرت جی. بارو. اقتصاد کلان. نور علم. ۴۹.
- فیض داود، سیاه سرانی کجوری محمدعلی. (۱۳۹۵). طراحی و ارائه مدل مفهومی عوامل تسهیل کننده صادرات فرش دستباف ایرانی مبتنی بر دیدگاه بازاریابی کل نگر با استفاده از مدل سازی ساختاری تفسیری (ISM). نشریه علمی گلجام. ۱۳۹۵؛ ۱۲(۳۰): ۸۳-۱۰۲.
- گریگوری منکیو. مبانی علم اقتصاد. نشر نی. ۳۸۹.
- محمدزاده اصل، نازی؛ محمدی، فرناز. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر بر صادرات غیرنفتی ایران با تأکید برجهانی شدن اقتصاد مالی ۶(۲۱)، ۹-۳۲.

منابع لاتین:

- Berg, J., & Cazes, S. (2007). The doing business indicators: Measurement issues and political implications. International Labour Organization, 4(12), 33-45
- Bianchi, C., & Wickramasekera, R. (2016). Antecedents of SME export intensity in a Latin American market. Journal of Business Research, 8(9), 4368-4376.
- Edwards, L., & Alves, P. (2005). South Africa export performance: Determinants of export supply. Cape Town: School of Economics University of Cape Town.
- Fu, D., Wu, Y., & Tang, Y. (2010). Does innovation matter for Chinese high-tech exports: A firm level analysis? The university of Western Australia. MPRA, 3, 1-38.

- Lee H. H. & Lee Y. Y. (1993) Intra-industry Trade in Manufacturers: The Case of Korea; *Weltwirtschaftliches Archiv*, 129(1), pp. 159-171
- McCombie, J., & Thirlwall, A. P. (2016). *Economic growth and the balance-ofpayments constraint*. Springer.
- Pinho, J. C., & Martins, L. (2010). Exporting barriers: Insights from Portuguese small and medium-sized exporters and non-exporters. *Journal of International Entrepreneurship*, 8(3), 254–272.
- Romsi, H., Hosseinpour, M., Behmai, L., & Nasiri, M. (2018). Designing a model for the creation and development of knowledge-based companies in the fields of humanities. *Library and Information Quarterly*, 4(9), 119-151.
- Uribe-Castro, M. (2019). Caffeinated development: Exports, human capital, and structural transformation in Colombia. *Recuperado*
- Whyatt, G. and Koschek, R., (2010). “Implementing Relationship Marketing: Supermarkets Perspectives”. in *Marketing Intelligence and Planning*, 28(5), pp. 582-99.

پیوست اول

روش علمی پژوهش

پیوستن هر کشوری به معاهدات جهانی باعث ایجاد دستاوردهای اقتصادی، سیاسی، امنیتی و ... زیادی برای آن کشور خواهد بود و جنبه‌های کلان زیادی را تحت تأثیر قرار خواهد داد. تأثیر پذیری هریک از این متغیرهای کلان با توجه به کشورهای تحت معاهده متفاوت خواهد بود.

لذا در این پژوهش به منظور شناسایی عوامل تأثیر پذیر از پیوستن ایران به سازمان شانگهای ابتدا عوامل تأثیر پذیر از مبانی نظری شناسایی گردید و سپس با توجه به کشورهای عضو این سازمان و تأثیری که این کشورها به صورت اخص بر متغیرهای کلان کشور دارد لیست و در اختیار خبرگان جهت پالایش قرار گرفت. منظور از خبرگان در این پژوهش مجموعه افرادی می‌باشد که دارای مدرک تحصیلی عالی و آشنا به کشورهای تشکیل دهند عضو سازمان شانگهای می‌باشد و منظور از پالایش عبارت است از: شناسایی شاخص - هایی که با توجه به کشورهای عضو سازمان شانگهای و وجود تحریم‌های موجود بر کشور و تأثیر گذاری این کشورها بر این شاخص‌ها می‌باشد.

لذا مؤلفه‌هایی که از مبانی نظری مقالات، کتب و ... گردآوری گردید لیست و با استفاده از پرسشنامه در اختیار ۱۳ نفر از خبرگان قرار گرفت و طی سه دوره گردش از ۳۳ مؤلفه شناسایی شده تعداد ۳۰ مؤلفه مورد اتفاق نظر قرار گرفت.

مؤلفه‌های شناسایی شده بر اساس منابع و روش دلفی به شرح زیر تشریح می‌گردد.

مؤلفه‌های اثرات گذار عضویت در سازمان همکاری شانگهای بر جمهوری

اسلامی ایران

با مرور ادبیات تحقیق مشخص شد که معیارهای متفاوتی به منظور عوامل مؤثر بر عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای در جدول ۱۶ این معیارها نشان داده شده است.

جدول ۱۶. معیارهای مؤثر عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای

منابع	شاخص
اسدی و همکاران (۱۳۹۸)، دهدشتی و عبدالله پور (۱۳۹۶)، محمدزاده اصل و محمدی (۱۳۹۱)، رومسی و همکاران ^۱ (۲۰۱۸)، بیانچی و همکاران ^۲ (۲۰۱۶)، فیض و همکاران (۱۳۹۵)، آقاموسی طهرانی و همکاران (۱۳۹۵)، امید و همکاران (۱۳۹۶)، برگ و همکاران ^۳ (۲۰۰۷)، اریب کاسترو ^۴ (۲۰۱۹)	افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک قطبی
	تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد
	افزایش واردات و سهولت آن
	آماده سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی
	ظرفیت بنادر ایران در توسعه کشور
	افزایش سرمایه گذاری خارجی
	دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی آن

¹- Roms et al

²- Bianchi et al

³- Berg et al

⁴- Uribe-Castro

منابع	شاخص
	کنترل بیماری‌های اپیدمی (از جمله کرونا)
	گسترش روحیه اعتماد، حسن نیت، همکاری، ثبات و تثبیت و تقویت چهره دوستانه و مثبت ایران در تعاملات مختلف
	موقعیت لجستیکی ایران در ترانزیت بین‌المللی (مسیرهای ریلی، خاکی، آبی و هوایی)
	اشتغال‌زایی در سطح ملی
	جلوگیری از نوسانات نرخ ارز
	افزایش متحدها قابل اعتماد
	افزایش قدرت سیاسی
	افزایش درآمدهای دولت
	تولید کالاهای با برند مشترک
	بهره‌گیری از توان و قدرت اقتصادی و توانمندی‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای
	زمینه‌سازی مناسب برای ایجاد ائتلاف‌های سازنده برای رویارویی با تحریم‌ها و موانع
	دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای
	گسترش شرکت‌های دانش‌بنیان
	برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور
	شکوفایی اقتصاد ایران
	توسعه گردشگری
	تقویت اتحاد گروه کشورهای فارس زبان
	برقراری همکاری‌های علمی نظیر ایجاد قطب علمی و مطالعاتی، همکاری در زمینه نانو تکنولوژی و ...
	گسترش دانش هسته‌ای
	جلوگیری از نفوذ و تسلط آمریکا در منطقه
	بومی‌سازی صنایع اساسی و مهم خارجی در کشور
	کاهش خط فقر
	تقویت بهره‌برداری از منابع زیرزمینی نفت و گاز
	افزایش قدرت چانه‌زنی در قیمت‌گذاری نفت و گاز
	کنترل و سهولت در امر مبارزه با قاچاق کالا و مواد مخدر
	پیگیری فعال‌تر رژیم امنیتی و حقوقی دریای خزر
	کاهش هزینه‌های دولت

منبع: یافته‌های تحقیق

پایش مؤلفه‌های استخراج شده در خصوص پیوست ایران در سازمان همکاری

شانگهای

با مرور جامع ادبیات تحقیق معیارهای مؤثر در خصوص پیوست ایران در سازمان همکاری شانگهای استخراج شده و به منظور تعیین عواملی که خبرگان در مورد آن اجماع دارند و همچنین مشخص نمودن معیارهای مهم جهت رتبه‌بندی از روش دلفی فازی استفاده شده است.

در اولین مرحله استفاده از روش دلفی فازی، باید خبرگان، انتخاب و در خصوص موضوع، روش و مدت تحقیق توجیه شوند. برخی از ویژگی‌های اصلی برای انتخاب خبرگان بدین شرح است:

۱. با مسئله مورد بحث در گیر و اطلاعات مداوم از مسئله برای ادامه همکاری داشته باشند.
۲. دارای انگیزه کافی برای شرکت در فرایند دلفی بوده و احساس کنند اطلاعات حاصل از یک توافق گروهی برای خود آن‌ها نیز ارزشمند خواهد بود. (فیضی و دهقانی دهنوی، ۱۳۸۸)

بنا به موارد اشاره شده، در این تحقیق تعدادی از خبرگان که نسبت به عوامل مؤثر و کلیدی پیوست ایران در سازمان همکاری شانگهای آشنایی کامل داشتند، انتخاب شدند.

پرسشنامه پژوهش حاضر با هدف کسب نظر خبرگان راجع به میزان موافقت آن‌ها با مؤلفه‌ها و معیارهای مدل طراحی شده است، لذا خبرگان از طریق متغیرهایی نظیر کم، متوسط و زیاد موافقت خود را ابراز نموده‌اند از آنجایی که خصوصیات متفاوت افراد بر تعابیر ذهنی آن‌ها نسبت به متغیرهای کیفی اثرگذار است لذا تعریف دامنه متغیرهای کیفی، خبرگان با ذهنیت یکسان به سؤال‌ها پاسخ داده‌اند. لذا متغیرهای کیفی به صورت اعداد فازی دوزنقه‌ای تعریف می‌شوند: کم (۰، ۰، ۲، ۴)، متوسط (۳، ۴، ۶، ۷) و زیاد (۱۰، ۱۰، ۶۸) (چانگ^۱، ۱۹۹۸).

پس از تعیین خبرگان سه دور روش دلفی تکرار شد. در دور اول فهرستی از معیارهای مؤثر در زمینه پیوستن ایران در سازمان همکاری شانگهای در اختیار خبرگان قرار گرفت علاوه بر این از آن‌ها خواسته شد تا عواملی که از نظر آن‌ها و یا بر اساس تجربه آن‌ها در خصوص عوامل پیوست ایران در سازمان همکاری شانگهای مؤثر است و در فهرست نیستند، بیان کنند. در این دوره یک معیار به مجموع ۳۳ شاخص مطرح شده، اضافه شد.

در دور دوم معیاری که در دور اول پیشنهاد شده بود به همراه نسخه‌های آن‌ها در دور اول برای هر خبره ارسال شد

در گام بعد میانگین مربوط به نظرات خبرگان در مورد میزان اهمیت هر معیار طبق روابط محاسبه می‌شود (چانگ^۲ و لین، ۲۰۱۶).

¹ chang

² Chang & Lin

رابطه ۱ $A_i = (a_1^i, a_r^i, a_r^i), i = 1, 2, 3, \dots, n$

رابطه ۲ $A_{ave} = (m_1, m_2, m_3) = (1/n \sum a_1^i, 1/n \sum a_r^i, 1/n \sum a_r^i)$

در این رابطه A_i بیانگر دیدگاه خبره i ام و A_{ave} بیانگر میانگین دیدگاه‌های خبرگان است.

در این مرحله از خبرگان خواسته شده است که میزان اهمیت معیارهای تأثیرگذار در عوامل پیوست ایران در سازمان همکاری شانگهای را به صورت گزینه‌های کم، متوسط و زیاد انتخاب کنند. در مرحله بعد، نظر جدید هر خبره با توجه به اطلاعات کل خبرگان و نظر قبلی خود می‌باشد. (آذر و فرجی، ۱۳۸۱) اختلاف نظر هر یک از خبرگان طبق رابطه ۳ محاسبه می‌شود. (cheng & Lin, 2016). در حقیقت بر اساس این رابطه هر یک از خبرگان می‌توانند نظر خود را با میانگین نظرات بسنجند و در صورت تمایل نظرات خود را تعدیل نمایند.

رابطه ۳ $(a_{m1} - a_1^{(i)}, a_{m2} - a_r^{(i)}, a_{m3} - a_r^{(i)}) = (1/n \sum a_1^{(i)} - a_1^{(i)}, 1/n \sum a_r^{(i)} - a_r^{(i)}, 1/n \sum a_r^{(i)} - a_r^{(i)})$

با استفاده از رابطه ۳ اختلاف نظرات خبرگان محاسبه و در پرسشنامه تنظیم شد. سپس هر یک از خبرگان با توجه به ارزیابی مجدد نظر قبلی خود، نظرات جدیدی را اعلام نمودند. در این مرحله با محاسبه اختلاف میانگین‌های دوره اول و دوم، با استفاده از فاصله میان اعداد فازی (رابطه ۴) میزان اجماع نظر خبرگان محاسبه می‌شود. در صورتی که اختلاف محاسبه شده از ۰/۲ کمتر باشد، فرآیند دلفی فازی متوقف می‌شود. (cheng & Lin, 2016)

رابطه ۴ $S(A_{m1}, A_{m2}) = |1/3[(a_{m11} + a_{m12} + a_{m13}) - (a_{m21} + a_{m22} + a_{m23})]|$

جدول ۱۷. اختلاف میانگین دیدگاه‌های خبرگان در دور اول و دوم

اختلاف میانگین	معیارها
0.08571429	افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی
0.11216931	تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد
0.13862434	افزایش واردات و سهولت آن
0.16507937	آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی
0.19153439	ظرفیت بنادر ایران در توسعه کشور
0.21798942	افزایش سرمایه‌گذاری خارجی
0.24444444	دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی آن
0.27089947	کنترل بیماری‌های اپیدمی (از جمله کرونا)
0.2973545	گسترش روحیه اعتماد، حسن نیت، همکاری، ثبات و تثبیت و تقویت چهره دوستانه و مثبت ایران در تعاملات مختلف
0.32380952	موقعیت لجستیکی ایران در ترانزیت بین‌المللی (مسیرهای ریلی، خاکی، آبی و هوایی)
0.35026455	اشتغال‌زایی در سطح ملی

0.37671958	جلوگیری از نوسانات نرخ ارز
0.4031746	افزایش متحدان قابل اعتماد
0.42962963	افزایش قدرت سیاسی
0.45608466	افزایش درآمدهای دولت
0.48253968	تولید کالاهای با برند مشترک
0.50899471	بهره‌گیری از توان و قدرت اقتصادی و توانمندی‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای
0.53544974	زمینه‌سازی مناسب برای ایجاد ائتلاف‌های سازنده برای رویارویی با تحریم‌ها و موانع دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای
0.56190476	گسترش شرکت‌های دانش‌بنیان
0.58835979	برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور
0.61481481	شکوفایی اقتصاد ایران
0.64126984	توسعه گردشگری
0.66772487	تقویت اتحاد گروه کشورهای فارس زبان
0.69417989	برقراری همکاری‌های علمی نظیر ایجاد قطب علمی و مطالعاتی، همکاری در زمینه نانو تکنولوژی و ...
0.72063492	گسترش دانش هسته‌ای
0.74708995	جلوگیری از نفوذ و تسلط آمریکا در منطقه
0.50949871	بومی‌سازی صنایع اساسی و مهم خارجی در کشور
0.84507912	کاهش خط فقر
0.12916131	تقویت بهره‌برداری از منابع زیرزمینی نفت و گاز
0.14362438	افزایش قدرت چانه‌زنی در قیمت‌گذاری نفت و گاز
0.13567907	کنترل و سهولت در امر مبارزه با قاچاق کالا و مواد مخدر
0.19941533	پیگیری فعال‌تر رژیم امنیتی و حقوقی دریای خزر
-	کاهش هزینه‌های دولت

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به اینکه اختلاف میانگین‌ها بیش از ۰/۲ می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هنوز اجماع قابل قبولی بین نظر خبرگان وجود ندارد. همچنین در دور اول معیار کاهش هزینه‌های دولت به مجموعه معیارها اضافه شده است. لذا پس از محاسبه اختلاف نظر خبرگان نسبت به میانگین، طبق رابطه ۳، با اعمال تغییرات لازم در معیارها، پرسشنامه جدیدی طراحی و به خبرگان ارسال می‌شود. جدول اختلاف میانگین در دوره دوم و سوم را نشان می‌دهد.

جدول ۱۸. اختلاف میانگین دیدگاه‌های خبرگان در دور سوم و چهارم

اختلاف میانگین	معیارها
0.125	افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی
0.152	تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد
0.178	افزایش واردات و سهولت آن
0.173	آماده‌سازی ایران برای پیوستن به نظام تجارت جهانی
0.191	ظرفیت بنادر ایران در توسعه کشور
0.117	افزایش سرمایه‌گذاری خارجی
0.144	دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی آن
0.17	کنترل بیماری‌های اپیدمی (از جمله کرونا)
0.197	گسترش روحیه اعتماد، حسن نیت، همکاری، ثبات و تثبیت و تقویت چهره دوستانه و مثبت ایران در تعاملات مختلف
0.123	موقعیت لجستیکی ایران در ترانزیت بین‌المللی (مسیرهای ریلی، خاکی، آبی و هوایی)
0.15	اشتغال‌زایی در سطح ملی
0.176	جلوگیری از نوسانات نرخ ارز
0.194	افزایش متحدان قابل اعتماد
0.198	افزایش قدرت سیاسی
0.187	افزایش درآمدهای دولت
0.176	تولید کالاهای با برند مشترک
0.189	بهره‌گیری از توان و قدرت اقتصادی و توانمندی‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای
0.196	زمینه‌سازی مناسب برای ایجاد ائتلاف‌های سازنده برای رویارویی با تحریم‌ها و موانع دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای
0.189	گسترش شرکت‌های دانش‌بنیان
0.186	برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور
0.187	شکوفایی اقتصاد ایران
0.186	توسعه گردشگری
0.194	تقویت اتحاد گروه کشورهای فارس زبان
0.187	برقراری همکاری‌های علمی نظیر ایجاد قطب علمی و مطالعاتی، همکاری در زمینه نانو تکنولوژی و ...
0.194	گسترش دانش هسته‌ای
0.185	جلوگیری از نفوذ و تسلط آمریکا در منطقه
0.165	بومی‌سازی صنایع اساسی و مهم خارجی در کشور

0.578	کاهش خط فقر
0.119	تقویت بهره‌برداری از منابع زیرزمینی نفت و گاز
0.187	افزایش قدرت چانه‌زنی در قیمت‌گذاری نفت و گاز
0.169	کنترل و سهولت در امر مبارزه با قاچاق کالا و مواد مخدر
0.494	پیگیری فعال‌تر رژیم امنیتی و حقوقی دریای خزر
0.52	کاهش هزینه‌های دولت

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌گونه که جدول فوق نشان می‌دهد، اختلاف میانگین در جدول کمتر از ۰/۲ است. لذا فرایند دلفی فازی متوقف می‌شود. درواقع می‌توان گفت در این مرحله، اجماع خوبی میان خبرگان پدید آمده است. اعضای گروه خبره به‌جز کاهش خط فقر

پیگیری فعال‌تر رژیم امنیتی و حقوقی دریای خزر

کاهش هزینه‌های دولت با بقیه موارد فوق موافق بوده و به دلیل این که امتیاز به‌دست آمده برای این معیارها در دامنه کم قرار گرفته لذا از مجموع معیارها حذف شدند. درنهایت ۳۰ معیار با استفاده از روش دلفی فازی به‌عنوان معیارهای مؤثر در پیوستن ایران در سازمان شانگهای شناسایی شدند.

جدول ۱۹. پایش شده در خصوص عوامل مؤثر در پیوستن ایران در سازمان همکاری شانگهای

مؤلفه	شاخص
اقتصادی	اشتغال‌زایی در سطح ملی
	افزایش درآمدهای دولت
	تقویت بخش خصوصی و مشارکت آن در اقتصاد
	شکوفایی اقتصاد ایران
	افزایش سرمایه‌گذاری خارجی
	آماده‌سازی ایران برای پیوستن به‌نظام تجارت جهانی
	جلوگیری از نوسانات نرخ ارز
	توسعه گردشگری
	تولید کالاهای با برند مشترک
	دستیابی به یک بازار بزرگ و بهره‌مندی از منافع اقتصادی آن
	بهره‌گیری از توان و قدرت اقتصادی و توانمندی‌های کشورهای عضو سازمان شانگهای
	افزایش واردات و سهولت آن
اجتماعی	افزایش صادرات غیرنفتی و رهایی از اقتصاد تک‌قطبی
	کنترل بیماری‌های اپیدمی (ازجمله کرونا)
	تقویت اتحاد گروه کشورهای فارس زبان

کنترل و سهولت در امر مبارزه با قاچاق کالا و مواد مخدر	
جلوگیری از نفوذ و تسلط آمریکا در منطقه	سیاسی
افزایش متحدان قابل اعتماد	
گسترش روحیه اعتماد، حسن نیت، همکاری، ثبات و تثبیت و تقویت چهره دوستانه و مثبت ایران در تعاملات مختلف	
زمینه سازی مناسب برای ایجاد ائتلاف های سازنده برای رویارویی با تحریم ها و موانع دستیابی به فناوری صلح آمیز هسته ای	
افزایش قدرت سیاسی	
افزایش قدرت چانه زنی در قیمت گذاری نفت و گاز	خلق دانش ملی
گسترش شرکت های دانش بنیان	
بومی سازی صنایع اساسی و مهم خارجی در کشور	
برقراری همکاری های علمی نظیر ایجاد قطب علمی و مطالعاتی، همکاری در زمینه نانو تکنولوژی و ...	
گسترش دانش هسته ای	زیرساخت های ملی
موقعیت لجستیکی ایران در ترانزیت بین المللی (مسیرهای ریلی، خاکی، آبی و هوایی)	
ظرفیت بنادر ایران در توسعه کشور	
برآوردن نیازهای تکنولوژیک کشور	
تقویت بهره برداری از منابع زیرزمینی نفت و گاز	